ISSN 1846-3827

Grb i Zastava

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj 30, Godina XV.
Zagreb, studeni 2021.
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 30, Volume XV, Zagreb, November 2021

Mohačka bitka, 29. kolovoza 1526.
Gyula Tury (1896), kopija minijature nepoznatog osmanskog slikara (16. st.)
Galerija povijesnih slika, Mađarski narodni muzej, Budimpešta.
Izvornik iz kronologije *Slojevi kraljevstava i razine puteva* (Tabakātu'l-Memālik ve Derecātu'l-Mesālik) kroničara Dželalzadea Mustafe Čelebije, oko 1560.
Minijatura prikazuje vojsku hrvatsko-ugarskog i češkog kralja Ljudevita II. Jagelovića u srazu s osmanskom vojskom sultana Sulejmana I. Veličanstvenog na Mohačkom polju.
Lijevo krilo kršćanske vojske ističe dvije crne zastave.

→ 20

The Battle of Mohács, 29 August 1526
Copy of the miniature by an unknown 16 c. Ottoman artist by Gyula Tury, 1896
Historical Picture Gallery, Hungarian National Museum, Budapest. Original from the Layers of Kingdoms and Levels of Routes *(Tabakātu'l-Memālik ve Derecātu'l-Mesālik) by chronicler Celālzāde Mustafa Çelebi, ca. 1560.*
The miniature depicts the army of the Croatian-Hungarian and Bohemian king, Louis II Jagiellon, clashing with the Ottoman army of sultan Suleiman the Magnificent at the Mohács Field. The left wing of the Christian army carries two black flags.

→ 20

ISSN 1846-3827

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član
The Croatian Heraldic & Vexillological Association was established in 2006. HGZD is a member of
FIAV **CIGH**
Fédération internationale des associations vexillologiques · Confédération internationale de généalogie et d'heraldique

UVODNIK *EDITORIAL*

Dragi čitatelju,

Nadam se da ste dobro i zdravo. Iako smo i dalje u okružju pandemije, život se ipak pomalo vraća u uobičajene tokove i ponovo se, iako skromno, počinju događati društvena zbivanja. Našu lijepu petnaestu godišnjicu Društva obilježili smo primjereno na sekciji pomoćnih povijesnih znanosti tijekom VI. kongresa hrvatskih povjesničara održanim u Rijeci upravo na Svjetski veksiloloski dan 1. listopada. Imali smo prilike videokonferencijski sudjelovati na nekoliko skupova u svijetu koji su se barem lokalno održali uživo. S veseljem se pripremamo za 29. međunarodni veksiloloski kongres u Ljubljani sljedeće godine.

I u ovom broju časopisa donosimo Vam priloge koje, nadam se, očekujete, kao nastavke nizova koje pratimo, a naći ćete i ponešto novih sadržaja. Galović nam je za ovaj broj pripremio svoj jubilarni dvadeseti leksikonski zapis o možda najpoznatijem hrvatskom heraldičaru Pavlu Ritteru Vitezoviću. Izuzetno zanimljive grbove hrvatskih plemića i crkvenih dostojanstvenika iz jednog gotovo nepoznatog izvora s kraja 16. stoljeća predstavlja nam Peran. Kuščić nam donosi još jednu priču o obitelji s Brača i njenom grbu, a Todorović novi nastavak o zastavama na portolanima. Nakon niza priloga o vojnim zastavama, Horvat nam ukazuje na jedan veksiloloski fenomen koji je uočio u periodu koji razmatra, a koji se možda, na ovaj ili onaj način, proteže kroz cijelu hrvatsku vojnu povijest, koji će još itekako trebati dobro razmotriti i rasvijetliti. Vezano za suvremenu uporabu zastava u Hrvatskoj, ovaj put prenosimo prilog iz medija, koji pokazuje neke aktualne dvojbe oko manjinskih zastava. Vitez nam ukazuje na još jedan primjer javne uporabe grbova u njegovoj regiji. Naravno, to nije sve.

Neka nam predstojeći blagdani donesu jednu značajno bolju i ljepšu godinu, prije svega zdravlje i sreću, a onda i puno uspjeha na istraživanju heraldičke i veksiloloske baštine.

Želim Vam da uživate čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

I hope you are well and healthy. Even if we are still surrounded with the pandemic, life is slowly returning to its usual course and social events are starting to happen again, although modestly. We marked our 15th anniversary appropriately on World Vexillology Day, 1 October, at the auxiliary history sciences section during the 6th Croatian Historians Congress held in Rijeka. We had a chance to attend by video-conferencing several meetings world-wide that were at least locally held live. We are eagerly preparing for the 29th International Congress of Vexillology in Ljubljana next year.

In this issue of our journal, we provide both contributions that you, hopefully, expect as continuations of series we follow together, as well as presenting some new contents. For this issue Galović prepared his 20th lexicon entry on possibly the best-known Croatian heraldist, Pavao Ritter Vitezović. Some exceptionally interesting coats of arms of Croatian noblemen and ecclesiastic dignitaries from an almost unknown source from the end of the 16th century are presented to us by Peran. Kuščić comes with another story on a family from Brač and its coat of arms, while Todorović has a new installment on flags from portolans. After a series of articles on military flags, this time Hovat points out a vexillological phenomenon that he noticed in the given period, that may stretch through Croatia's entire military history in one way or another and merits some good attention and illumination. An article from media regarding the modern use of flags in Croatian indicating some current dilemmas on minority flags is reprinted here. Vitez indicates another example of public use of coats of arms in his region. And that is not all.

Let the incoming holidays bring us a considerably better and nicer year, first of all health and happiness, and then a lot of success researching heraldic and vexillological heritage.

I hope you enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske financijski podupire časopis **Grb i Zastava** kao časopis za popularizaciju znanosti

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia *provides financial support to* **Grb i Zastava** *as a journal for popularization of science*

SADRŽAJ *CONTENTS*

Mohačka bitka, Gyula Tury | Battle of Mohács by Gulya Tury 1
Uvodnik | *Editorial* 2
Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (20): Pavao Ritter Vitezović (1652. – 1713.) | *The Croatian Heraldry Lexicon – Heraldists (20): Pavao Ritter Vitezović (1652 – 1713)*
– ***Tomislav Galović*** ..... 3 – 7, 28 – 30
Grbovi hrvatskog plemstva u spomenaru Johanna Wolffa | *Coats of Arms of Croatian Nobility in the Johanh Wolff Scrapbook*
– ***Zoran Peran*** ..... 8 – 13
Heraldički znamen bračke obitelji Prodić *Heraldic Emblem of the Prodić Family from Brač*
– ***Nikša Kuščić*** ..... 14 – 16
Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (9): Naknadno otkrivene karte (2): Italija, Crna Gora i Albanija | *Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (9): Subsequently Discovered Charts (2): Italy, Montenegro and Albania*
– ***Tomislav Todorović*** ..... 17 – 19
Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (9) – Crni stjegovi prokletnika | *Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (9) – Accursed Man's Black Standards*
– ***Matija Horvat*** ..... 20 – 22
Zastava Srba u Hrvatskoj | *The Flag of Serbs in Croatia*
– ***Goran Borković*** ..... 23 – 24
Grbovi gradova prijatelja Varaždina na varaždinskom Korzu | *The Coats of Arms of Varaždin Twin Cities at the Varaždin's Corso*
– ***Marko Vitez*** ..... 25 – 26
Dračevac Zadarski – od vojne oznake, talijanskih bukera do obrane grada Zadra | *Dračevac Zadarski – a Military Patch, Italian Bunkers, and the Defence of Zadar*
– ***Marin Buovac*** 27
Nove knjige | *New Books*
Ugarsko-hrvatski studentski grbovi na bolonjskom sveučilištu | *Coats of Arms of Hungarian and Croatian Students at the University of Bologna* 31
Veksilološka praksa: Stožaste zastave *Vexillological Practice: Conical Flags*
– ***Željko Heimer*** ..... 32 – 33
Bljesci | *Flashes* 33
Suradnici | *Authors* 34
Kronika HGZD-a *HGZD Chronicles* 34, 36

Pratite HGZD i na Facebooku
Follow HGZD at Facebook
www.facebook.com/HGZD.hr
Raniji brojevi GiZ dostupni su na
Past issues of GiZ are available at
hgzd.hr/grb-i-zastava

Tomislav Galović

Pavao Ritter Vitezović (1652. – 1713.)

Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj hrvatske heraldike kao znanstvene discipline – rođen je 7. siječnja 1652. u **Senju** od majke **Doroteje** (rođ. **Luchkinik/Lučkinić**, *de Luka*, plemkinja) i oca **Antuna Rittera**. Za sebe je izjavio kako je po ocu njemački plemić, a po majci ilirski, tj. hrvatski (*Patre a Germana procedo nobilitate / Per matrem Illyricum nobile duco genus*). Svoje će prezime kasnije kroatizirati kao ***Vitezovich*** (Vitezović, od njem. *Ritter*, vitez). Prema vlastitu svjedočanstvu potječe od „prastare viteške plemenite obitelji u Alzaciji (*Elsass*), naime od **Rittera od Urndorfa**" koja je u prvoj polovini 16. stoljeća došla u **Hrvatsku** i čiji su se pojedinci istakli u obrani od **Turaka-Osmanlija**. Na temelju tih zasluga car **Ferdinand III.** podijelio je u Pragu 15. listopada 1652. ugarsko-hrvatsko plemstvo i grb Antunu Ritteru, njegovoj supruzi Doroteji, sinu Pavlu te Antunovoj rođenoj braći **Jurju** i **Ivanu** (Arhiv HAZU, *Armales*, Av-74). Plemstvo su dobili za vojničke zasluge i vjernu službu u Senju, a ono je pred staležima i redovima *Hrvatskog sabora* obznanjeno i pročitano 25. kolovoza 1653. od strane protonotara Hrvatskoga Kraljevstva **Ivana Zakmardija Diankovečkog**.

Osnovnu naobrazbu Vitezović stječe u rodnom gradu dok u **Zagrebu** na **Gradecu** pohađa isusovačku gimnaziju tada pod vodstvom **Jurja Habdelića**. Potom odlazi u **Rim** i tu boravi (vjerojatno zbog studija) tijekom 1674. i gdje po svemu sudeći susreće hrvatskog povjesničara **Ivana Lučića** (*Lucius*, 1604. – 1679.), a kojeg će puno kasnije kritizirati u svome djelu *Offuciae Joannis Lucii, De regno Dalmatiae et Croatiae, refutatae* (Opsjene djela O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske Ivana Lučića) koje je ostalo u rukopisu (NSK R-3453). Nakon te životne epizode Vitezovića pronalazimo na dvoru kranjskog baruna **Janeza Vajkarda Valvasora** (njem. *Johann Weickhard Valvasor*, 1641. – 1693.) u **Bogenšpergu** (*Wagensberg*) pri **Litiji** nedaleko od **Ljubljane**. Tu djeluje tijekom 1676. i 1677.

Valvasor je oko sebe u svome dvorcu okupljao različite suradnike s ciljem geografskog, povijesnog i etnografskog opisa **Kranjske** i publiciranja djela kartografske, topografske i historiografske naravi, a za čije je ostvarenje utemeljio radionicu i tiskaru. Upravo je u takvom okružju Vitezović stekao određeno znanje i spoznaje iz povijesti i geografije te različite vještine iz tiskarstva i umijeća bakroreza, a koje će mu kasnije u životu i djelovanju biti od velike pomoći. Valvasor je za Vitezovića

Gore | *Top*:
Pavao Ritter Vitezović, spomen-ploča, detalj
memorial plaque, detail (Želimir Janeš, 1995.)
Dolje | *Bottom*:
Grbovnica Rittera dodijeljena 1652. (detalj)
The 1652 Armorial Patent granted to Ritters (detail)

Pavao Ritter Vitezović *– the founder of the Croatian heraldry as a scientific discipline – was born on 7 January 1652 in* ***Senj****. His mother was* ***Dorotea*** *(born* ***Luchkinik/Lučkinić****,* de Luka*, noblewoman); his father was* ***Antun Ritter****. He described himself as a German nobleman through his father and an Illyrian (i.e., Croatian) noble through his mother (*Patre a Germana procedo nobilitate / Per matrem Illyricum nobile duco genus*). He eventually Croatized his surname to* **Vittezovich** *(Vitezović, per Croatian* vitez *after the German* Ritter*). As he testified, he descended from "an ancient knightly noble family from Alsace, from* ***Ritter of Urndorf****" that came to* ***Croatia*** *in the first half of the 16th century and whose members excelled in the defense from the* ***Ottoman Turks****. On these merits, on 15 October 1652 Emperor* ***Ferdinand III*** *granted Hungarian-Croatian nobility and a coat of arms to Antun Ritter, his wife Dorotea, his son Pavao, and Antun's brothers* ***Juraj*** *and* ***Ivan****, in Prague (Archive of the Croatian Academy of Sciences and Arts,* Armales*, Av-74). They received noble status for their military accomplishments and faithful service in Senj; this was announced and read before the classes and ranks of the* Croatian Parliament *on 25 August 1653 by the protonotary of the Croatian Kingdom,* ***Ivan Zakmardi Diankovečki****.*

Vitezović received his primary education in his hometown and attended the Jesuit grammar school in ***Gradec*** *in* ***Zagreb****, when* ***Juraj Habdelić*** *was headmaster. Then he went to* ***Rome*** *and stayed there (probably because of his studies) during 1674 and there he apparently met the Croatian historian* ***Ivan Lučić*** *(*Lucius*, 1604–1679), whom he would criticize much later in his work* Offuciae Joannis Lucii, De regno Dalmatiae et Croatiae, refutatae *(Illusions of the Work on the Kingdom of Dalmatia and Croatia by Ivan Lučić) which remained in the manuscript (NSK R-3453). After this episode of Vitezović's life, we find him at the court of the Carniolan baron* ***Janez Vajkard Valvasor*** *(German:* Johann Weickhard Valvasor*, 1641–1693) in* ***Bogenšperg*** *(Wagensberg) near* ***Litija****, in the vicinity of* ***Ljubljana****. He worked there during 1676 and 1677.*

Valvasor gathered various collaborators around him in his castle with the aim of compiling a geographical, historical, and ethnographic description of ***Carniola*** *in order to publish works of cartographic, topographical, and historiographical nature. He established a workshop and a printing house there. In this environment Vitezović acquired knowledge and insights in history and geography, as well as various skills in printing and the art of copper engraving, which would*

ustvrdio da je „vrlo učen i veoma vješt u svih slobodnih i vojničkih znanosti, koje je kao plemić i kavalir, koji je namislio i na bojnom polju svojoj domovini poslužiti, osobito njegovao i u njih se vježbao, pribaviv sebi vještinu i u risanju, dà i u bakrorezbi, kako to posvjedočuje njegova liepo izradjena slika dubičkoga grada“.

Kada je Valvasor priređivao svoje veliko enciklopedijsko djelo *Die Ehre des Herzogtums Krain* (Slava vojvodine Kranjske), a koje će biti tiskano u Ljubljani 1689., Vitezović mu je bio jedan od pouzdanih suradnika u vidu pribavljanja izvora i drugih informacija za hrvatske zemlje. Za Valvasorovo prethodno djelo *Topographia Ducatus Carnioliae modernae* (Topografija sadašnje Vojvodine Kranjske) – objelodanjeno 1679. – izradio je 54 vedute gradova u formi bakroreza u kojoj se dobro izvještio. Osim u tehničkim vještinama za svoga boravka kod Valvasora okušao se i u pjesništvu (*Epistolae metricae*) te u historiografskom radu gdje nastoji dokazati kako su plemići **Gušići** potomci krbavskih knezova **Kurjakovića** (*Apographum ex Joanne Lucio, aliisque nonnullis approbatis historicis de comitibus Corbaviae qui fuerunt ex genere Gussich*, napisano 1677., a tiskano u Ljubljani 1681.).

Vitezović je kraće vrijeme boravio i kod kranjskog baruna **Wolfganga Adama Mordoxa** te kod kranjskog velikaša **Johanna Weikharda Auersperga**. Iako se nakratko 1676. nalazio u Zagrebu tu se nije dugo zadržao. Najzad odlučuje se 1678./1679. vratiti u Senj gdje 1681. biva izabran za poslanika (zastupnika) u *Ugarsko-hrvatskom saboru* u **Sopronu** (hrv. *Šopron*). U **Beču** boravi 1682. i početkom 1683. godine. Tu se posvećuje studiju geografije. Nakon toga se vraća u Senj te nastavlja službu kao vojnik sudjelujući u borbama s Turcima-Osmanlijama u **Međimurju** i dr. Potom Vitezovića nalazimo u **Linzu** kao dvorskog časnika i nuncija bana **Nikole Erdődya**. U Linzu tiskom daje na hrvatskom jeziku objelodaniti svoje glasovito djelo *Odiljenje Sigetsko* (1684.). Tijekom 1686. i 1687. nalazi se u Beču kao dvorski agent (*agens aulicus*) imenovan od *Hrvatskog sabora*. Titulom „zlatnog viteza“ odlikovao ga je 1687. ugarsko-hrvatski kralj **Josip I.** Formalno je 1691. imenovan za ličkog i krbavskog podžupana te je taj naslov i čast zadržao do kraja života, iako na istu službu nije stvarno nastupio (zbog suprotnih politički koncepcija bečkog dvora i tadašnjih okolnosti).

Vitezović je bio nakladnik i ravnatelj *Zemaljske tiskare* u Zagrebu, a na tu ga je funkciju imenovao *Hrvatski sabor* 11. studenoga 1694. sa zadaćom i „smjernicama aktualne nacionalno-emancipacijske politike hrv. staleža“ (**Z. Blažević**). U toj je tiskari prvo objavio *Kalendarium aliti miszečnik hervaski za leto 1695*, a idućih godina niz drugih djela na hrvatskom i latinskom. U Zagrebu 1696. Vitezović objavljuje i svoj povijesni prvijenac pisan hrvatskim jezikom za čije je pisanje konzultirao brojne autore (napose *Vramčevu Kroniku*, Ljubljana 1578.) i druga

Gore | *Top*:
Spomenik Viezoviću u Senju | *The Monument to Vitezović in Senj*
(Petar Kos, Krunoslav Luka Prpić, 2003.)
Dolje | *Bottom*:
Spomen ploča Zemaljskoj tiskari u Zagrebu
The State Printing Hosue memorial plaque in Zagreb
(Želimir Janeš, 1995.)

be of great help in his later life and work. Valvasor called Vitezović "very learned and very skilled in all free and military sciences, which he, as a nobleman and cavalier, who intended to serve his homeland on the battlefield, especially nurtured and practiced in them, acquired his skills in drawing, even in copper engraving, as evidenced by his beautifully crafted image of the town of Dubica".

As Valvasor prepared his great encyclopedic work Die Ehre des Herzogtums Krain *(Glory of the Duchy of Carniola), which would be published in Ljubljana in 1689, Vitezović was one of his most reliable collaborators in obtaining sources and other information about Croatian lands. For Valvasor's previous work* Topographia Ducatus Carnioliae modernae *(Topography of Present-Day Duchy of Carniola) – published in 1679 – Vitezović made 54 city views using copper engraving, a craft in which he was very skilled. Apart from his technical talents, during his time with Valvasor he also tried his hand at poetry (*Epistolae metricae*) and a historiographical work,* Apographum ex Joanne Lucio, aliisque nonnullis approbatis historicis de comitibus Corbaviae exi fui, *written in 1677 and printed in Ljubljana in 1681, in which he tried to prove that the* ***Gušići*** *nobles were descended from the* ***Krbava*** *princes* ***Kurjaković****.*

Vitezović also spent a short time with the Carniolan Baron ***Wolfgang Adam Mordox*** *and the Carniolan nobleman* ***Johann Weikhard Auersperg****. Although he was briefly in Zagreb in 1676, he did not stay there long. In 1678/1679 he returned to Senj; there in 1681 he was elected a deputy (representative) in the* Hungarian-Croatian Parliament *in* ***Sopron****. He resided in* ***Vienna*** *in 1682 and at the beginning of 1683. There he devoted himself to the study of geography. After that he returned to Senj and continued his service as a soldier, participating in the battles against the Ottoman Turks in* ***Međimurje*** *and elsewhere. We then find Vitezović in* ***Linz*** *as a court officer and nuncio of Ban* ***Nikola Erdődy****. In Linz, he published his famous work* Odiljenje Sigetsko *(Farewell at Siget, 1684) in Croatian. During 1686 and 1687 he was in Vienna as a court agent (*agens aulicus*) appointed by the* Croatian Parliament*. In 1687, he was awarded the title of "Golden Knight" by the Hungarian-Croatian King* ***Joseph I****. He was formally appointed* subcomes *of* ***Lika-Krbava County*** *in 1691, and he retained that title and honor until the end of his life, although he did not actually perform the service (due to opposing political conceptions of the Viennese court and the circumstances of the time).*

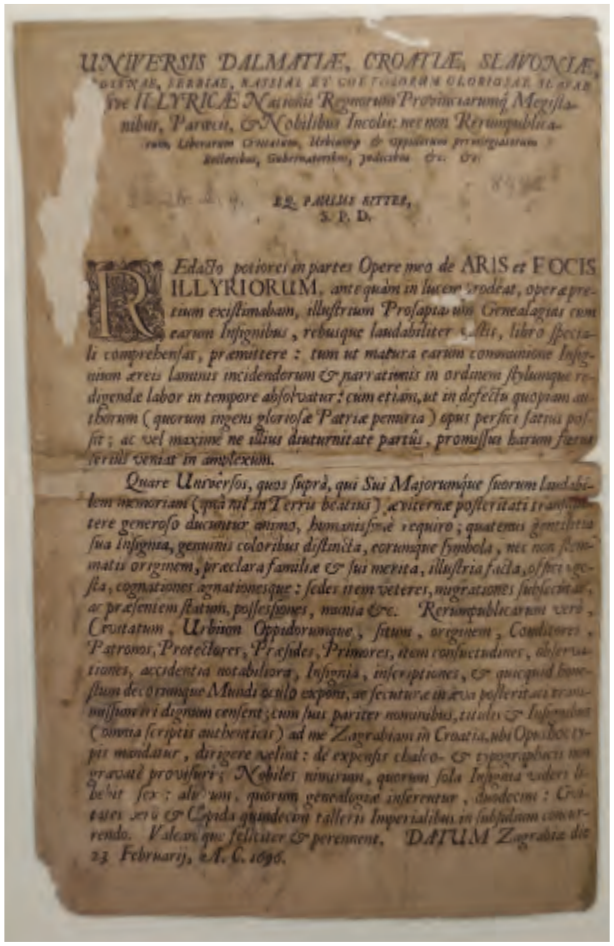
Vitezović was the publisher and director of the Crownland Printing House *in Zagreb, appointed by the* Croatian Parliament *on 11 November 1694, with the task and "guidelines of the current national-emancipation policy of the Croatian class" (****Z. Blažević****). In the printing house he first published* Kalendarium aliti miszečnik hervaski za leto 1695*, and a number of other works in Croatian and Latin in the following years. In Zagreb in 1696, Vitezović also published his debut*

djela, a nosi naslov: *Kronika aliti spomen vsega svieta vikov, u dva dela razredjen; koterih pervi, derži od početka svieta do Kristuševoga porojenja, drugi, od Kristuševoga porojenja do ispunjenja leta 1690.* Kronika je kasnije doživjela nekoliko izdanja.

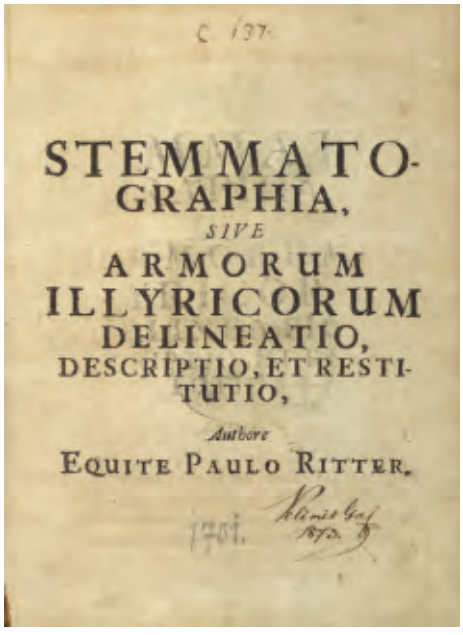
Važan trenutak u životu Vitezovića zbio 1699. kada je dobio poziv na sudjelovanje u radu komisije za razgraničenje (između **Osmanskog Carstva**, **Habsburške Monarhije** i **Mletačke Republike**) na čelu s carskim povjerenikom grofom **Luigijem Ferdinandom Marsiglijem** (1658. – 1730.), a čija je zadaća bila prostorno određivanje hrvatsko-osmanske i hrvatsko-mletačke granice nakon potpisivanja mira u **Srijemskim Karlovcima** 26. siječnja 1699. između Bečkoga dvora i osmanskog cara. Tu se Vitezović istakao kao crtač i kartograf (autorski potpisuje npr. povijesnu kartu „cjelokupnoga Hrvatskoga Kraljevstva" – *Mappa generalis regni Croatiae totius*, 1699.) iako je bio nezadovoljan uglavljenim mirom i teritorijalnim razgraničenjem kako s Turcima-Osmanlijama tako i s Mletačkom Republikom. To se dobro očituje u njegovim spomenicama. Nakon ovih događaja, piše spomenicu grofu Marsigliju gdje tumači pojam **Dalmacije**, a zatim sastavlja djelo na latinskom jeziku *Croatia rediviva* – Oživljena Hrvatska, koje posvećuje Leopoldu I. i njegovu sinu Josipu I. – kraljevima „Njemačke, Ugarske, Češke i čitave Hrvatske" i objavljuje 1700. u Zagrebu. Nezadovoljstvo razgraničenjem Srijemskokarlovačkoga mira posvjedočio je i u drugom svom djelu – nacionalnom lirsko-epskom spjevu *Plorantis Croatiae saecula duo* (Dva stoljeća uplakane Hrvatske, 1703.).

Godine 1704. objavio je djelo *Natales Divo Ladislavo regi Slavoniae apostolo restituti* (Oslobođeno rodoslovlje sv. Ladislava, kralja Slavonije) s ciljem dokazivanja Ladislava, kao kralja hrvatske narodne dinastije i kao utemeljitelja Zagrebačke biskupije. Na temelju *Ljetopisa Popa Dukljanina* i drugih autora piše i 1705. objavljuje knjižicu *Vita & martyrium b. Vladimiri, Croatiae regis* (Život i mučeništvo hrvatskog kralja blaženog Vladimira).

Nažalost tiskara kojom je upravljao Vitezović i koja je bila smještena u njegovoj kući na Gradecu nastradala je u požaru 1706., a on upao u financijske i druge probleme te u pravno-posjedovne neprilike oko posjeda **Šćitarjeva** (**Turopolje**) koji je dobio 1708. u zakup. Najzad odlukom *Hrvatskog sabora* oduzeto mu je 1709. upravljanje tiskarom. Sve ga je to posljedično navelo na odluku o odlasku iz Zagreba u Beč u prvoj polovini 1710. – nadajući se namještenju u *Ugarskoj kraljevskoj komori*. Od toga nije bilo ništa te je u Beču na koncu dočekao i smrt.

UNIVERSIS DALMATIÆ, CROATIÆ, SLAVONIÆ,
ILLYRICÆ Natiuiis Regnorum Prouinciarumq; Magistratibus, Patricijs, Nobilibus Incolis; nec non Reipublicarum
EQ. PAULUS RITTER,
S. P. D.
RElatio posteriores in partes Operis mei de ARIS et FOCIS ILLYRIORUM, ante quàm in lucem prodeat, operæpretium existimabam, illustrium Prosapiarum Genealogias cum earum Insignibus, rebusque laudabiliter gestis, libro speciali comprehensas, præmittere: tum ut matura earum communione Insignium ærea lamina incidendorum & parrationis in ordinem stylumque redigendæ labor in tempore absolvatur; cum etiam, ut in defectu quorundam authorum (quorum ingens gloriosæ Patriæ penuria) opus perfici fatius possit; ac vel maxime ne ullius diuturnitate partûs, promissa harum fierent serùm seniat in amplexum.
Quare Universos, quos suprà, qui Sui Majorumque suorum laudabilem memoriam (quâ nil in Terris beatius) æviternæ posteritati transmittere generoso ducuntur animo, humanissimè requiro; quatenus gentilitia sua Insignia, genuinis coloribus distincta, eorumque symbola, nec non stemmatis originem, præclara familiæ & sui meriti, illustria facta, officia specialia, cognationes agnationesque; sedes item veteres, migrationes subsecutas, ac præsentem statum, possessiones, munia &c. Reipublicarum verò, Civitatum, Urbium Oppidorumque, situm, originem, Conditores, Patronos, Protectores, Præsides, Primores, item consuetudines, observationes, accidentia notabiliora, Insignia, inscriptiones, & quicquid hominum decorumque Mundi oculo expositum, ac secuturæ in ævo posteritati transmissurum dignum censent; cum suis pariter nominibus, titulis & Insignium (omnia scripsis authenticis) ad me Zagrabiam in Croatia, ubi Operibus typis mandatur, dirigere velint: de expensis chalco- & typographicis non gravandi provisuri; Nobiles nimirum, quorum sola Insignia videre libebit sc.: alte non, quorum genealogiæ inferentur, duodecim: Civitates seu Capida quindecim talleris Imperialibus in subsidium conferendo. Valeant que feliciter & perennent. DATUM Zagrabiæ die 23 Februarij, A. C. 1696.

Gore | *Top*:
Naslovnica *Proglasa* 1696. godine
The cover page of the 1696 Proclamation
Dolje | *Bottom*:
Naslovnica prvog izdanja *Stematografije* 1701.
The cover page of the 1701 Stemmatographia *1st ed.*

C 137
STEMMATO-GRAPHIA,
SIVE
ARMORUM ILLYRICORUM DELINEATIO, DESCRIPTIO, ET RESTITUTIO,
Authore
EQUITE PAULO RITTER.
1701.

Croatian-language history: Chronicle or Memorial of Centuries of the Whole World, Divided into Two Parts; of which the First, includes from the Beginning of the World to the Birth of Christ, the Second, from the Birth of Christ to the End of the Year of 1690, *for which he consulted numerous authors (especially* Vramčeva kronika, *Ljubljana, 1578) and other works. The Chronicle was reprinted in several editions.*

An important moment in Vitezović's life took place in 1699, when he was invited to participate in the work of the Border Demarcation Commission *(of the* ***Ottoman Empire****, the* ***Habsburg Monarchy****, and the* ***Venetian Republic****), headed by the imperial commissioner Count* ***Luigi Ferdinand Marsigli*** *(1658–1730). The task was to determine the Croatian-Ottoman and Croatian-Venetian land borders after the signing of the* Treaty of Karlowitz *between the Vienna court and the Ottoman emperor in* ***Srijemski Karlovci*** *on 26 January 1699. Here Vitezović distinguished himself as an illustrator and cartographer (he signed the historical map of the "entire Croatian Kingdom"* – Mappa generalis regni Croatiae totius*, 1699), although he was dissatisfied with the peace agreement and its territorial demarcation favoring both the Ottoman Turks and the Venetian Republic. This is well reflected in his memorials. After these events, he wrote a memorial to Count Marsigli where he interpreted the term* ***Dalmatia****, and then composed a work in Latin* Croatia rediviva – *Revived Croatia – dedicated to Leopold I and his son Joseph I – kings of "Germany, Hungary, Bohemia, and all of Croatia", published in 1700 in Zagreb. His dissatisfaction with the outcome of the* Treaty of Karlowitz *was also manifested in his second work – the national lyrical-epic poem* Plorantis Croatiae saecula duo *(Two Centuries of Weeping Croatia, 1703).*

In 1704 he published Natales Divo Ladislavo regi Slavoniae apostolo restituti *(Liberated Genealogy of St. Ladislas, King of Slavonia) aiming to prove that Ladislas was a king of the Croatian national dynasty, as the founder of the Zagreb diocese. Based on the* Chronicle of Pop Dukljanin *and other authors, he wrote and in 1705 published the booklet* Vita & martyrium b. Vladimiri, Croatiae regis *(Life and Martyrdom of the Croatian King Blessed Vladimir).*

Unfortunately, the printing house run by Vitezović, located in his house in Gradec (Zagreb), was destroyed in a fire in 1706, and he got into financial and other problems as well as some legal and property troubles relating to the estate of ***Šćitarjevo*** *(****Turopolje****), which he leased in 1708. In 1709 the Croatian Parliament relieved him of the management of the printing house. As a consequence of all this, he left Zagreb for Vienna in the first half of 1710 – hoping to be appointed to the* Hungarian Royal Chamber. *It did not happen and he died in Vienna in 1713.*

Bossna captiva *(Captured Bosnia) or in its full title:* Bossna captiva, sive regnum et interitus Stephani ultimi Bossnae regis *– was the last book Vitezović published during his lifetime, printed in* ***Trnava*** *in 1712. His work* Serbiae illustratae libri

Bossna captiva (Zasužnjena Bosna) ili u potpunom naslovu: *Bossna captiva, sive regnum et interitus Stephani ultimi Bossnae regis* – bila je posljednja za života objavljena Vitezovićeva knjiga, tiskana u **Trnavi** 1712. godine. U rukopisu je sačuvano njegovo djelo *Serbiae illustratae libri octo* (Prikaz povijesti Srbije u osam knjiga, rukopis u NSK, sign. R 3455).

Vitezović je bio i istaknuti leksikograf. U rukopisu je ostavio veliki latinsko-hrvatski rječnik: *Lexicon Latino-Illyricum* (sastavljan od 1700., a završen 1709.; čuva se u *Metropolitanskoj knjižnici* u Zagrebu – sign. MR 112; faksimil je objavljen 2000., a kritičko izdanje u redakciji **B. Marottija** 2010.). Hrvatsko-latinski dio ovoga rječnika je zagubljen.

Njegovi rukopisi i korespondencija – koji su sve do 1749. bili u *Ugarskoj dvorskoj kancelariji* u Beču – prema odluci **Marije Terezije** prebačeni su u Zagreb (za to je bio zadužen **Baltazar Adam Krčelić**), a sada se čuvaju u Zagrebu, u *Arhivu HAZU*, *Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici* i *Metropolitanskoj knjižnici – Bibliotheca Metropolitana* (u *Hrvatskom državnom arhivu* u Zagrebu). Manji dio rukopisa čuva se u *Sveučilišnoj knjižnici* u **Bologni**.

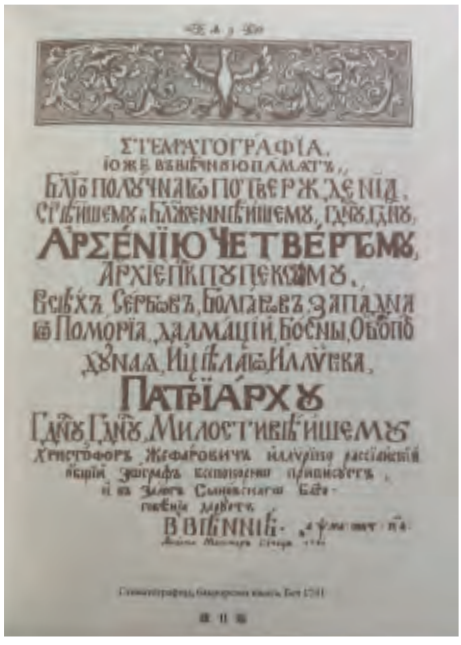
Pavao Ritter Vitezović bio je polihistor, heraldičar i genealog, književnik – pisac i pjesnik (hrvatski i latinski), leksikograf, kartograf, bakrorezac, tiskar, ali i političar i vojnik odnosno za svoje doba vrlo svestrana osoba. Vrlo je izvjesno kako je upravo Vitezovićevom zaslugom zagrebački biskup **Aleksandar Mikulić** otkupio cjelokupnu Valvasorovu knjižnicu (*Bibliotheca Valvasoriana*) koja je tako postala temelj buduće knjižnice *Metropolitane* u Zagrebu.

Prema sažetoj i točnoj definiciji **Stjepana Antoljaka** Vitezović je u početku bio „zanesen mišlju da su Iliri Slaveni, koji su po cijeloj Europi, pa tako Hrvati, Srbi i Slovenci" – međutim – „nešto kasnije odbacuje tu tezu i sada Srbe i Slovence proglašava Hrvatima, a time i svojevoljno širi granice Hrvatske, dok pojam Dalmacije pokušava odstraniti iz dotadašnje upotrebe". Odnosno, na taj je način u svojim djelima „posluživši se onakvim izvorima kakvi su mu odgovarali, ustvrdio da je Hrvatska obuhvaćala gotovo cijeli rimski Ilirik i da su svi narodi koji tu žive Hrvati" – a takve – „tendencije odgovarale su u potpunosti budućim političkim planovima bečkog dvora, koji mu je dao u zadaću da odredi i utvrdi granice takve Hrvatske."

Svojim radom i nastojanim Pavao Ritter Vitezović zauzima posebno mjesto u hrvatskoj heraldici i njezinim je utemeljiteljem u znanstveno-stručnom smislu. U brojnim svojim djelima, kako onima koja su bila tiskana, tako onima u rukopisu, donosi prikaze i opise grbova. Kao prvo još se za vrijeme svoga boravka kod Valvasora, a radeći u njegovoj knjižnici, susreo s brojnom literaturom i drugim heraldičkim vrelima među kojima istaknuto mjesto zauzima Valvasorova „Velika grbovna knjiga" – *Opus Insignium Armorumque* (čuva se *Metropolitanskoj knjižnici* Zagrebačke nadbiskupije u Zagrebu, a kao bibliofilsko izdanje objavljena je Ljubljana 1993. u izdanju *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*).

STEMMATOGRAPHIAE
ILLYRICANAE
LIBER PRIMVS.
Authore
EQVITE PAVLO RITTER,
Sac. Cæſ. Reg. Majeſtatis
Conſiliario.
Editio nova, priore correctior & auctior.
ZAGRABIAE,
MDCCII.

Gore | *Top*:
Naslovnica drugog izdanja *Stematografije* 1702.
The cover page of the 1702 Stemmatographia *2nd ed.*
Dolje | *Bottom*:
Naslovnica izdanja Žefarovića i Mesmera 1741.
The cover page of the 1741 Žefarović-Mesmer ed.

СТЕМАТОГРАФІА.
АРСЕНІЮ ЧЕТВЕРТОМ,
ПАТРІАРХУ

octo *(Serbia Illustrated in Eight Books) is preserved in manuscript form (NSK, sign. R 3455).*

Vitezović was also a prominent lexicographer. He left a large Latin-Croatian dictionary in the manuscript: Lexicon Latino-Illyricum *(compiled from 1700 and completed in 1709; held in the* Metropolitan Library *in Zagreb – sign. MR 112; facsimile published in 2000, and critical edition by* ***B. Marotti*** *in 2010). The Croatian-Latin part of this dictionary has been lost.*

His manuscripts and correspondence – held in the Hungarian court office *in Vienna until 1749 – were transferred to Zagreb by order of* ***Maria Theresa*** *(****Baltazar Adam Krčelić*** *was in charge of it), and are now kept in Zagreb, in the* Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts*, the* National and University Library*, and the* Metropolitan Library – Bibliotheca Metropolitana *(in the* Croatian State Archives *in Zagreb). A small portion of the manuscripts is held at the* University Library *of* ***Bologna****.*

Ritter Vitezović was a polymath, herald, and genealogist, writer, and poet (in Croatian and Latin), a lexicographer, cartographer, copper engraver, and printer – but also a politician and soldier, a very versatile person for his time. It is certain that thanks to Vitezović, the Bishop of Zagreb, ***Aleksandar Mikulić****, bought the entire Valvasor Library (*Bibliotheca Valvasoriana*), which became the foundation of the future Metropolitan Library in Zagreb.*

According to the concise but exact description by ***Stjepan Antoljak****, Vitezović was "initially fascinated by the idea that the Illyrians were Slavs, who were all over Europe, including Croats, Serbs and Slovenes" – but later rejected this thesis and "now declared Serbs and Slovenes Croats, and thus consciously expanded the borders of Croatia, while he tried to remove the term Dalmatia from its previous use". That is, in this way, in his works, "using the sources that suited him, he asserted that Croatia included nearly all of the Roman Illyricum and that all peoples living there were Croats" – and such "tendencies corresponded fully to future political plans of the Viennese court, which gave him the task of determining and demarcating the borders of such a Croatia."*

With his work and efforts, Pavao Ritter Vitezović occupies a special place in Croatian heraldry and in the scientific and professional sense he is its founder. In many of his works, both those that have been printed and those in remaining in manuscript, he included depictions and descriptions of coats of arms. During his stay with Vlavasor, and working in his library, he first encountered extensive literature and other heraldic sources, among them Valvasor's "Great Book of Coats of Arms" – Opus Insignium Armorumque *(kept in the* Metropolitan Library *of the Zagreb Archdiocese in Zagreb, published as a limited bibliophile edition in Ljubljana in 1993 by the* Slovenian Academy of Sciences and Arts*).*

Vitezović's interest in heraldic topics starts with his printed 1696 Latin proclamation, in which he called on courtiers, parishioners, noble inhabitants, rulers, governors and judges of states, free

Na početku Vitezovićeva interesa za heraldičkom tematikom stoji njegov tiskani proglas na latinskom jeziku iz 1696. kojim poziva i traži od dvorske gospode, župljana, plemenitih stanovnika, vladara, upravitelja i sudaca država, slobodnih varoši, gradova i trgovišta Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne, Srbije, Raše i ostalih „kraljevina slavnoga naroda slovinskoga iliti ilirskoga“ – da – „svoje porodične grbove označene naravnim bojama i njihove znakove, te porijetlo grba, slavne zasluge roditelja i svoje, slavna djela, obnašane službe, srotstva i rodbinstva, stara obitavališta, uslijedjene seobe, sadanje stanje, posjede, službe itd.; od država pako, varoši, gradova i trgovišta, položaj, osnutak, zasnovače, gospodare, zaštitnike, suce, poglavite gradjane, zatim običaje, paženja, važnije dogadjaje, grbove, natpise i sve što smatraju, da se poštenim i časnim izloži oku svijeta i predade za vijeke budućem potomstvu, sa svojim takodjer imenima, naslovima i grbovima (sve u vjerodostojnim pismima) na mene u Zagreb u Hrvatskoj (...) upraviti izvole“ (prema hrvatskom prijevodu **E. Laszowskog**).

Idejni koncept o tome kako su svi Južni Slaveni Hrvati, formirano u djelu *Croatia rediviva*, opširnije je izložio u svom opsežnom i nezavršenom djelu *De aris et focis Illyriorum* (O žrtvenicima i ognjištima Ilira) koje je ostalo u rukopisu (*Metropolitanska knjižnica* u Zagrebu, sign. MR 74).

Nakon objave svoga, ako ne najpoznatijeg onda najutjecajnijega djela *Croatia rediviva* – Vitezović je kao svojevrsnu heraldičku i simboličku obradbu istoga u Beču 1701. tiskao djelo pod naslovom *Stemmatographia sive Armorum Illyricorum delineatio, descriptio et restitutio* (Stematografija ili nacrt, opis i obnova ilirskih grbova). *Stemmatographia* je zapravo dio nedovršena rukopisa *De aris et focis Illyriorum*. Osim toga *Stematografija* se djelom zasniva i na Vitezovićevu rukopisu *Regnorum et provinciarum Illyricorum insignia genuina* (Izvorni grbovi ilirskih kraljevstava i pokrajina) koji se čuva u *Zbirci Luigija Marsiglia* u *Sveučilišnoj knjižnici* u Bologni.

Drugo izdanje, tj. novo izdanje, od prvog bolje ispravljeno i prošireno – ali pod nešto kraćim naslovom *Stemmatographiae Illyricanae liber primus* (Grbopis Ilirika. Knjiga prva) – objavio je 1702. u Zagrebu. Posvećeno je „Slavnim staležima i redovima sveukupne Hrvatske, ocima i pobožnim, hrabrim, najodanijim građanima domovine“.

Spomenimo da je kao svojevrsnu nadopunu *Proglasu* iz 1696. Vitezović učinio u *Stemmatographiae Illyricanae liber primus* navodeći da će: *„Coetera(!) Occidentalioris Illyrici, sicuti et Orientalis particularia Regnorum, illustriumque familiarum insignia, in suscepto de* Aris et focis Illyriorum *tractatu delineata descriptaque exhibere diu in animo habeo: modo Superi faveant“* (Ostale grbove svojstvene kraljevima zapadnijih dijelova Ilirika, kao i Istočnom Iliriku, te slavnih obitelji već dugo namjeravam, ako samo Bog dade, izdati naslikane i opisane u već započetoj raspravi *Žrtvenici i ognjišta Ilira*).

U djelu *Stemmatographia* Vitezović je publicirao 56 grbova za koje je držao da pripadaju Iliriku (uključujući i stara plemenska područja **Japodije** i **Tribalije**). Zbirka tako uz

→ 28

Gore | *Top*: Stranica iz rasprave o bojama u koloriranoj *Stematografiji* 1702. | *A page from the essay on colors in the colored 1702 issue.*
Dolje | *Bottom*:
Naslovnica mjesečnika *Vitezović* 1903.
The cover page of the 1903 monthly Vitezović.

towns, cities, and markets of Dalmatia, Croatia, Slavonia, Bosnia, Serbia, Raša, and other "kingdoms of the glorious Slavic or Illyrian people" to send "their family coats of arms marked with natural colors and their signs, and the origin of the coat of arms, the glorious merits of parents and their own, glorious deeds, services, kinship and relations, old dwellings, subsequent migrations, present condition, possessions, services, etc.; from states to towns, cities and markets, position, foundation, founders, lords, protectors, judges, notable citizens, then customs, observations, important events, coats of arms, inscriptions and everything they consider worthy to be exposed to the fair and honorable eye of the world and handed over for centuries to future descendants, with their names, titles and coats of arms (all in authentic letters) to me in Zagreb in Croatia (...)" (after the Croatian translation by ***E. Laszowski****).*

The concept that all Southern Slavs are Croats, formed in his work Croatia rediviva*, was explained in more detail in his extensive and unfinished work* De aris et focis Illyriorum *(On the altars and hearths of the Illyrians) which remained in manuscript,* Metropolitan Library *in Zagreb, sign MR 74).*

After Vitezović published Croatia rediviva *– if not his most famous work, then his most influential – in 1701 he published in Vienna a work titled* Stemmatographia sive Armorum Illyricorum delineatio, descriptio et restitutio *(Stemmatographia or Design, Description, and Restoration of Illyrian Coats of Arms), a kind of heraldic and symbolic treatment of the same topic. The* Stemmatographia *is actually part of his unfinished manuscript* De aris et focis Illyriorum*. In addition, the* Stemmatographia *is partly based on Vitezović's manuscript* Regnorum et provinciarum Illyricorum insignia genuina *(Original Insignia of the Illyrian Kingdoms and Provinces) which is kept in the* Collection of Luigi Marsigli *in the* University Library *in Bologna.*

The second edition – corrected and expanded but under the somewhat shorter title Stemmatographiae Illyricanae liber primus *(Stemmatography of Ilyricum. Book One) – was published in 1702 in Zagreb. It is dedicated to "the glorious classes and orders of the whole of Croatia, fathers and pious, brave, most loyal citizens of the homeland."*

As a kind of supplement to his 1696 Proclamation*, in* Stemmatographiae Illyricanae liber primus *Vitezović stated that:* "Coetera(!) Occidentalioris Illyrici, sicuti et Orientalis particularia Regnorum, illustriumque familiarum insignia, in suscepto de Aris et focis Illyriorum tractatu delineata descriptaque exhibere diu in animo habeo: modo Superi faveant" *(Other coats of arms belonging to the kings of the western parts of Illyricum, as well as Eastern Illyricum, and to famous families, I have long intended, God willing, to publish painted and described in the already begun discussion Altars and Hearths of the Illyrians).*

In his Stemmatographia*, Vitezović published 56 coats of arms which he thought belonged to Illyricum (including the old tribal areas of* ***Japodia*** *and*

→ 28

Zoran Peran

Grbovi hrvatskog plemstva u spomenaru Johanna Wolffa

Jedan od nepravedno zanemarenih izvora heraldičke građe su spomenari, popularni u intelektualnim krugovima krajem XVI. i početkom XVII. stoljeća. U vrijeme kada se nije znalo za fotografiju grb je bio prepoznatljiv lik ili znak vlasnika. **Spomenar Johanna Wolffa** (*Johann Wolf album amicorum*) koji se nalazi u biblioteci *Die Herzogin Anna Amalia Bibliothek* u **Weimaru**, Njemačka, sadrži zapise koji su datirani između 1580. i 1594. godine. U pravilu, upisnici su crtali svoje grbove i dodavali prigodan tekst. Izvorno se sastojao od 118 numeriranih stranica. Spomenar sadrži ukupno 105 grbova, od kojih su neki samo u fazi skice. Samo 7 upisanih memorija nema grb, iako su upisnici u tim slučajevima ostavljali prostor za njegov kasniji crtež. Na temelju popisa upisnika kao i njihovih zvanja (biskupi, kanonici, prepoziti, doktori i sl.) može se zaključiti da se radi o ljudima koji su djelovali kao protureformatori[1] unutar crkvene i državne hijerarhije. Posebnu pozornost izaziva memorija zagrebačkog biskupa **Petra Herešinečkog**. Pripadao je skupini hrvatskih crkvenjaka koji su imali važnu ulogu u XV. i XVI. stoljeću za života ugarske, ujedno i hrvatske katoličke crkve. Između 1587. i 1590. (u vrijeme nastanka spomenara) obavljao je dužnosti mađarskog kancelara na dvoru **Rudolfa II.** u **Pragu**. Proučavanjem dokumenata koji se odnose na imanje i oporuku, jasno je da je živio u jakom hrvatskom okruženju,[2] neki od suradnika našli su mjesto u ovom spomenaru. Za hrvatsku heraldiku[3] značajno je dvadesetak grbova koji se nalaze u spomenaru, a koji su do sada neobjavljeni ili su bili poznati bez tinktura. U daljnjem tekstu su nabrojeni rednim slijedom stranica spomenara.[4]

Grb **Stijepana Bilostinačkog** (*István Fejérkövy*),[5] naslovnog biskupa **Knina**, kasnije biskupa **Nitre**,[6] i nadbiskupa **Ostragona** (sl. 1.): *četvoren, prvo i četvrto u crnome preko dvije srebrne grede zlatni uspravljeni lav, drugo i treće, u plavome zlatna zvijezda i lijevo, odnosno u trećem desno, od nje zlatni polumjesec; štitić: u crvenome iz zlatne krune na zelenom trobrijegu izrasta srebrni križ. U ovalnoj kartuši, nadvišen mitrom te ljevòkoso iza položen pastoral.* Na nadgrobnoj ploči biskupa Stjepana[7] nalazi se njegov grb koji je istovjetan s grbom na zavjetnoj ploči,[8] oni se razlikuju od grba u spomenaru; *u prvom i četvrtom polju stoji uspravljeni lav koji drži sablju*. Isti grb koji se nalazi na pločama biskup je upotrebljavao na svom pečatu, s razlikom, lav je dvorepi i križ je lorenski.[9] Poznata je druga inačica grba koji se nalazi na grafici Marina

1. Stjepan Bilostinački

Coats of Arms of Croatian Nobility in the Johann Wolff Scrapbook

Among the unjustly neglected sources of heraldic material are scrapbooks. These were popular in intellectual circles in the late 16th and early 17th century. At a time without photography, the coat of arms was a recognizable figure or sign of the owner. The ***Johann Wolff Scrapbook*** *(*Johann Wolf album amicorum*) held in* Die Herzogin Anna Amalia Bibliothek *in* ***Weimar****, Germany, contains records dated between 1580 and 1594. As a rule, registrars drew their coats of arms and added appropriate text. The scrapbook originally contained 118 numbered pages. It includes a total of 105 coats of arms, some of them being just early drafts. Only seven inscribed entries have no coat of arms depicted, even if the space is left for them to be added in subsequently. Based on the list of registrars and their titles (bishops, canons, provosts, doctors etc.) it may be concluded that these people acted as counter-reformationists[1] within the ecclesiastic and state hierarchy. The entry made by* ***Petar Herešinečki****, bishop of Zagreb, is particularly notable. He was member of a group of Croatian ecclesiasts who played an important role in the 15th and 16th centuries in the Hungarian and thus also the Croatian Catholic Church. Between 1587 and 1590 (when the scrapbook was made) he held the office of Hungarian chancellor at the court of* ***Rudolph II*** *in* ***Prague****. It is clear from documents regarding his estate and will that he lived in Croatian surroundings,[2] while some of his associates are also found in the scrapbook. Two dozen coats of arms found in the scrapbook are important to Croatian heraldry,[3] since some of them are hitherto unpublished and others were known but without their tinctures. They are presented here in the order they appear in the scrapbook.[4]*

The coat of arms of ***Stjepan Bilostinački*** *(*István Fejérkövy*),[5] titular bishop of* ***Knin****, afterwards bishop of* ***Nitra****,[6] and archbishop of* ***Esztergom*** *(Fig. 1):* quartered: first and fourth sable two bars argent ensigned with a lion rampant or, second and third azure a mullet of six and a crescent both or, contoured in the third; inescutcheon: gules a cross argent issuant from a crown or on a triple mound vert. In an oval cartouche, topped with a miter and a crozier in bend sinister. *Unlike the version in the scrapbook, the coat of arms on the gravestone of Bishop Stjepan[7] is equal to these on a votive plaque:[8]* the lion in the first and fourth holds a scimitar. *The bishop used the same coat of arms in his seal, although there the lion is double-tailed and the cross is patriarchal.[9] Another version of the coat of arms is*

1 U nasljednim zemljama Habsburga, koje su postale pretežno protestantske, osim Tirola, protureformacija je započela s carem Rudolfom II., koji je počeo suzbijati protestantske aktivnosti 1576. godine.
In the Habsburg hereditary lands, which mostly turned Protestant, except Tyrol, the counter-reformation started with Emperor Rudolph II, who started subduing Protestant activities in 1576.

2 FAZEKAS István (Budapest): „Egy könyvjegyzék tanulságai, Heresinczy Péter győri püspök, kancellár és a hagyatékában összeírt könyvek (1590)“. *In*: NYERGES, Judit; VERŐK, Attila; ZVARA, Edina (eds.): *MONOKgraphia. Tanulmányok Monok István 60. születésnapjára*, Budapest, 2016 : 195–201.

3 Pod hrvatskom heraldikom, u ovom tekstu se obuhvaća područje Republike Hrvatske, koje nije istovjetno s područjem kraljevine Hrvatske i Slavonije.
By Croatian heraldry, as the term is used in this article, we consider the territory of the present-day Republic of Croatia, not the extent of the Kingdom of Croatia and Slavonia at the time of the document concerned.

4 Fotografije u tekstu su preuzete s internet stranice biblioteke https://haab-digital.klassik-stiftung.de/viewer/image/1300528974/4/ na stranicama:
Illustrations here are from the website of Die Herzogin Anna Amalia Bibliothek on pages number: Bilostinački 4, Herešinec 7, Mikoč 8, Selnički 14, Teperušić 17, Garani 18, Drašković 29, Heronić 41, Kukilić 42, Hasanić 44, Bošnjak 45, Posedarski 52, Gradnaj 53, Vrančić 54, Ostrožić N. 55, Samsinoci 64, Slajjčić 76, Bekušić 78, Horvat 90, Slavinčić 91, Radović 95, Amade 105, Jakušić 106, Ostrožić M. 107.

5 Bile Stine, odnosi se na više posjeda i utvrda, a taj pridjevak nosilo je više obitelji tako da nije sigurno utvrđeno kojoj je pripadao.
Bile Stine (white rocks) refers to several estates and forts, and the attribute was held by several families, so it is not clear to which of them he belonged.

6 U spomenaru je upisan dok je bio biskup Nitre. *He is inscribed in the scrapbook when already bishop of Nitra.*

7 Grobnica biskupa Istvána Fehérkövíja († 1588.) u katedrali u Nitri. *The tomb of bishop István Fehérköví († 1588) in the Nitra Cathedral.*

8 Franjevačka crkva u Bratislavi, Nitranski biskup Stjepan III. Fejerkövy (biskup 1587. - 1596.) kleči pred raspetim Kristom. Zavjetna ploča iz 1589. godine ispred ulaza u kapelu. *In the Franciscan church in Bratislava, Bishop of Nitra Stjepan III Fejerkövy (bishop 1587–1596) kneels beneath the crucified Christ. Votive plaque of 1589 at the chapel entrance.*

9 CSERGHEO Geza, *Wappenbuch des Adels von Ungarn : sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch- Bd. 4,15, Nurnberg, 1858. Tab. 133.

Rote; *u polju štita na tlu leži zmaj iznad njega nalazi se lav koji s jednom šapom drži zmaja, a u drugom drži mač, iznad njih u gornjim uglovima su sunce i zvijezda*.[10]

2. Petar Herešinečki

Grb **Petra Herešinečkog** (*Péter Heresinczy*)[11] nadbiskupa **Zagreba**, koji je prepozitom zagrebačkim je postao 1578., a nakon četiri godine imenovan je biskupom kninskim. Na toj dužnosti se nije dugo zadržao: kralj Rudolf imenovao ga je 8. ožujka 1585. biskupom zagrebačkim. Grb je poznat na temelju opisa pečata,[12] međutim likovi nisu točno intepretirani. Kod pečata dolazi do deformacije prilikom utiskivanja ili tijekom vremena vosak je podložan promjenama (nečistoće, pukotine i sl.): *dva puta koso razdijeljen, u prvom polju sunce, u drugom životinja (kuna?), i u trećem iz dna izvire ruka koja drži raskriljenog sokola*. U spomenaru su heraldički likovi potpuno različiti od likova koji su prepoznati u pečatu (sl. 2.): *dva puta koso razdijeljen, prvo u srebrnome crvena ruža, drugo u plavome desno od zlatno lava u prolazu zlatna kruna, treće u crvenome iz odrezanog hrastovog trupca izrastaju tri lista. U ovalnoj kartuši, nadvišen mitrom te ljevòkoso iza položen pastoral*.

3. Nikola Mikoč

4. Mihovil Selnički

5. Laslo Teperušić

Grb **Nikole Mikoča** (*Micatius*, *Mikac*),[13] zapovjednika tvrđave **Sisak** i naslovnog biskupa Knina. Grb nema tinkture već su one naznaćene slovima *r* (*rot*, crveno) i *s* (*silber*, srebreno). Za razliku od grba koji se nalazi u **Bojničićevu** grbovniku,[14] koji prikazuje samo uspravljenog grifona bez naznaka boja (izvor također na osnovu pečata) ovdje je (sl. 3.): *razdijeleno u inverziji u srerbnom crveni uspravljeni grifon u desnici drži kuku (udica?). U ovalnoj kartuši, nadvišen mitrom te ljevòkoso iza položen pastoral*.

Grb **Mihovila Stepančića Selničkog** (*Michael Zelniczey*)[15] je jedan od nedovršenih crteža. Iz nepotpunog crteža grba se samo može iščitati de je obitelj pripadala Redu zmaja,[16] koji okružuje štit nadvišen okrunjenom kacigom s plaštem (sl. 4.). Poznat je grb zagrebačkog biskupa **Nikole Selničkog** koji se razlikuje od grba u spomenaru; u polju se nalazi propeti lav.[17]

Grb **Lasla Teperušića** (*Lothar Teperusich*),[18] zagrebačkog kanonika, od 1785. je bio prepozit **Arada** (sl. 5.): *dva puta koso razdijeljeno, prvo i treće u crvenome srebrna greda, drugo u plavome između*

6. Gašpar Grani

known from a copperplate by Marin Rota, depicting a dragon lying on the ground held down by a lion holding a sword, with a sun and mullet in chief.[10]

The coat of arms of ***Petar Herešinečki*** *(*Péter Heresinczy*),*[11] *archbishop of* ***Zagreb****. He became provost of Zagreb in 1578 and was named bishop of Knin four years later, not retaining the office for long. Rudolph II named him bishop of Zagreb on 8 March 1585. His coat of arms is known from a description of his seal,*[12] *however, the charges were not correctly interpreted. Seals are deformed when impressed and wax suffers from changes with time (impurities, cracks etc.):* twice per bend, first charged with a sun, second an animal (marten?) and the third an issuant hand holding a falcon displayed. *In the scrapbook the changes are entirely different from those recognized in the seal (Fig. 2):* twice per bend, first argent a rose gules, second azure a lion passant or and a crown also or in the chief dexter, third gules an oak log couped with three leaves. In an oval cartouche, topped with a miter and a crozier in bend sinister.

The coat of arms of ***Nikola Mikoč*** *(*Micatius, Mikac*),*[13] *commander of* ***Sisak*** *Fort and titular bishop of Knin. It has no coloration, but tinctures are indicated by letters* r *(red) and* s *(silver). Unlike the arms in the* ***Bojničić*** Armorial[14] *depicting a colorless griffin rampant (sourced to a seal as well) here (Fig. 3):* per fess countercharged argent a griffin gules holding a (fish?) hook. In an oval cartouche, topped with a miter and a crozier in bend sinister.

The coat of arms of ***Mihovil Stemančić Selnički*** *(*Michel Zelniczey*)*[15] *is one of the unfinished drawings. From the draft one may conclude that the family was member of the Order of the Dragon,*[16] *shown encircling the shield topped with a helmet and mantle (Fig. 4). The coat of arms of* ***Nikola Selnički****, bishop of Zagreb, is known, different from the one in the scrapbook, depicting a lion rampant.*[17]

The coat of arms of ***Laslo Teperušić*** *(*Lothar Teperusich*),*[18] *canon of Zagreb, a provost of* ***Arad*** *since 1785 (Fig. 5):* twice per bend, the first and third gules a bar argent and the second azure a lion passant or between two mullets of six of the same. In an oval cartouche, topped with a miter and a crozier in bend

10 *Ezer év mesterművei: A magyar művészet képeskönyve (Hungarian Edition)*, Corvina, Budapest, 1987. (Rota Martino, Fejérkövi István, veszprémi püspök. rézmetszet 1575., fig. 164.)

11 Herešinec, lokalitet, nekada selo kraj današnjeg Bjelovara. *Herešinec, site, once a village near current Bjelovar.*

12 SEKULIĆ, Ante: „Petar iz Herešinca“. In: BATELJA, Juraj et al.: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Školska knjiga, Zagreb, 1995 : 273-274.

13 Mikácius Miklós → Migazzi Miklós: zbog latiniziranog prezimena Mađarski katolički leksikon (http://lexikon.katolikus.hu/M/Migazzi.html) smatra biskupa Nikolu (Miklós) članom ugarske plemićke obitelji Migazzi (porijeklom iz Italije). Zbog prisnosti i suradnje s biskupom Herešincem, izglednije je da je biskup Nikola hrvatskog porijekla.
Due to the latinization of the surname, the Hungarian Catholic Lexicon considers Bishop Nikola (Miklós) a member of the Hungarian noble family Migazzi (originating from Italy). Due to his close links with Bishop Herešinec, it seems more probable that Nikola was of Croatian origin.

14 Bojničić tab. 41.

15 Selnica kod Konjščine, Zagorje.

16 Red zmaja ili Red zmajskih vitezova je viteški red osnovan u srednjem vijeku prvobitno radi zaštite europske kraljevske loze Svetog rimskog carstva. Međutim glavna misija reda je bila obrana kršćanstva od neprijatelja, posebice Osmanlija što je i objavljeno u povelji toga reda 13. studenog 1408. godine.
The Order of the Dragon was a monarchical chivalric order established with the prime goal to protect the royal line of the Holy Roman Empire. However, its main mission was defending Christianity from enemies, notably the Ottomans, as proclaimed in the order's charter of 13 November 1408.

17 SEKULIĆ: „Nikola Zelnicaj Stepanić“. In: BATELJA et al., 1995 : 281-282.

18 JUHÁSZ, Kalaman: A csanádi püspökség története (1552—1608), Makó, 1935. : 115.

dvije zlatne šestokrake zvijezde zlatni lavu u prolazu. U ovalnoj kartuši, nadvišen mitrom te ljevòkoso iza položen pastoral.

Grb **Gašpara Granija** (*Caspar Granny*), lektora i kanonika Zagrebačke crkve, nalazi se na oštećenoj stranici spomenara kojoj nedostaje dio. Sačuvan je djelomično zapis i dio grba, nakit kacige (izrasta uspravno ruka odjevena u crveno koja drži klasove pšenice) i jedno krilo plašta – desno plavo i zlatno (sl. 6.). Bojničić je objavio njegov grb na temelju kopije grbovnice koju je kralj Rudolf dodijelio u Beču 14. siječnja 1578. Kristofu i članovima njegove obitelji:[19] *raskoljen, desno u srebnom iz stjenovitog brijega izrasta ruka odjevena u crveno koja drži klasove pšenice, lijevo raskoljeno crveno i zlatno*. Gašpar je pao je u bici protiv Turaka 1593. braneći Sisak.[20]

7. Pavao Fulčić

8. Ivan II. Drašković

Grb doktora medicine **Pavla Fulčića** (*Paulus Fulcitius*), koji je doktorirao u *Hrvatsko-mađarskom učilištu* u **Bologni**. Djelovao je u **Požunu**,[21] radio je kao predavač u Zagrebu od 1577. do 1580. (sl. 7.): *u srebrnome na crvenom brijegu uspravljeni bore se zlatni vuk i crni medvjed, koji drži koplje, a stoji na panju lipe is kojeg izrastaju dvije mladice s listovima. Iz okrunjene kacige nakit izrasta vojnik u crveno sa srebrnim prslukom, u desnici drži trokutastu zastavu, četiri puta uzdužno razdijeljenu u bijelo i crveno, a preko lijevog ramena okačen luk i štit. Plašt crveno i srebrno*.

9. Matija Heronić

10. Petar Kukilić

Grb **Ivana II. Draškovića Trakoščanskog**,[22] hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana, sina baruna Gašpara. Banskim namjesnikom imenovan 1595., već iduće godine je samostalno obnašao bansku čast do 1608. (sl. 8.): *u crvenome iz zlarne krune na zelenom trobrijegu izrasta srebrni uspravljeni grifon zlatno okrunjen u desnici drži zlatni kamen. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta grifon kao u štitu. Plašt crveno i srebrno*.

Grb zagrebačkog kanonika **Matije Heronića**, koji je 1595. godine morao dati ostavku na položaj kanonika jer nije mogao dokazati da ne potječe s **Gradeca**.[23] Nakon što je morao otići iz Zagreba, kanonik je kaptola Bratislave. Imenovan je za biskupa **Csanada** 1608. nakon ostavke **Fausta Vrančića** (sl. 9.): *u plavome na zelenom brijegu na odrezanom trupcu lipe iz kojega izrasta list stoji čaplja(?) praćena u uglovima srebrnim polumjesecom i zlatnom šestokrakom zvijezdom. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta zlatni uspravljeni okrunjeni lav prednjim nogama drži sinister.*

11. Ambriš Hasanić

12. Juraj Bošnjak

The coat of arms of ***Gašpar Grani*** (Caspar Granny*), lector and canon of the Zagreb church, is on a damaged page, missing a portion. The inscription and the coat of arms are thus only partially preserved. The crest depicts an arm issuant dressed gules holding wheat ears, and the visible half of the mantle at dexter is azure and or (Fig. 6). Bojničić published his coat of arms based on a copy of the armorial patent issued by King Rudolph in Vienna on 14 January 1578 to Kristof and members of his family:*[19] per pale, argent an arm dressed gules holding wheat ears issuant from a rocky mound, and again per pale gules and or. *Gašpar fell in battle defending Sisak against the Ottomans in 1593.*[20]

The coat of arms of medical doctor ***Pavao Fulčić*** (Paulus Fulcitius*), who graduated on the* Croatian-Hungarian Academy *in* ***Bologna****, worked in* ***Pressburg*** *(Bratislava),*[21] *lectured in Zagreb from 1577 until 1580 (Fig. 7):* On a mound gules a wolf or and a bear sable combatant the latter holding a spear and standing on a linden stump producing two leafed twigs. From a crowned helmet as a crest issuant a soldier clad gules with a vest argent, holding in his dexter a triangular pennant, barry of five white and gules, and on his sinister shoulder a bow and a shield. Mantle gules and argent.

The coat of arms of ***Ivan II Drašković Trakoščanski****,*[22] *Croatian-Slavonian-Dalmatian Ban, son of Baron Gašpar. He was named ban's lieutenant in 1595, and from the next year held independently ban's office until 1608 (Fig. 8):* gules a griffin rampant argent holding a stone or issuant from a crown or on a triple mound vert. From a crowned helmet as a crest issuant griffin as in the escutcheon. Mantle gules and argent.

The coat of arms of canon of Zagreb ***Matija Heronić****, who was forced to resign in 1595 as he could not provide proof that he originated from* ***Gradec****.*[23] *Leaving Zagreb, he was canon of the Bratislava Chapter. He was named bishop of* ***Csanad*** *in 1608, after the resignation of* ***Faust Vrančić*** *(Fig. 9):* azure a heron (?) standing on a linden log couped issuing a leaf on a mound vert, and in the chief a crescent argent and a mullet of six or. From a crowned helmet as a crest issuant a lion rampant crowned or holding in its front paws a mullet of six or. Mantle gules-argent and azure-or.

19 Bojničić tab. 41.

20 Sisačka bitka, bitka između habsburške i osmanske vojske za sisačku utvrdu koja je započela 15. VI., a završila 22. VI. 1593. porazom Osmanlija. Bio je to treći napad osmanske vojske na čelu s Hasan-pašom Predojevićem na tu strateški važnu utvrdu, koja se nalazila u posjedu Zagrebačkoga kaptola. Usp. niz Matije Horvata „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. – Bitke na sisačkom bojištu 1591. – 1595. – Bitka za Sisak“ u *GiZ* 26 – 28.
The Battle of Sisak, between Habsburg and Ottoman forces for the fort of Sisak, started on 15 June and ended with an Ottoman defeat on 22 June 1593. It was the third Ottoman attack led by Hassan-Pasha Predojević for the strategic fort held by the Zagreb Cathedral Chapter. Cf. series of articles Matija Horvat "Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th c. – Battles at the Sisak Front 1591–1595 – Battle of Sisak" in GiZ 26–28.

21 LOPAŠIĆ, Radoslav. *Poučna knjižica Matice hrvatske knjiga VI.*, Karlovac, 1809. citat na strani *quote on p.* 120: *Takav jedan učenjak bio je Hrvat, živući god. 1597. u Požunu imenom Pavao Fulčić, doktor filozofije i medicine, koj je uzimao mladiće iz Hrvatske na stan i nauku. Tako je n. pr. držao kod sebe pomenute godine Žigu Mikulića iz Brokunovca. (Ugovor Fulčićev sa otcem Žiginim Jurjem hrvatski pisan u zemaljskom arkivu, neo reg. acta, fasc. 1650. br. 17.)*

22 Bojničić tab. 30.

23 ŠABAN, Ladislav: „Zagrebački orguljaš Bernard Monte i glazbeni život Gradeca druge polovine XVII stoljeća“, *Sveta Cecilija* 40 (1970) 3 : 72.

zlatnu šestokraku zvijezdu. Plašt crveno-srebrno i plavo-zlatno.

Grb **Petra Kukilića** (sl. 10.): *u srebrnome crno naglavce postavljeno sidro* (nedovršen).

Grb **Ambriša Hasanića** iz **Lucmana**,[24] arhiđakona **Raaba** (sl. 11.): *raskoljen, desno u zlatnom na dvije stijene bijeli pelikan hrani ptiće svojom krvi iz prsa, lijevo tri puta razdijeljen srebrno i crveno. Na okrunjenoj kacigi nakit pelikan s ptićima iz štita. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno.*

13. Petar Posedarski

14. Toma Gradanj

Grb **Juraja Bošnjaka** (*Gregorius Bosniak*), (sl. 12.): *u plavome iz zelenog trobrijega izrasta rudar u crvenome s crnom kapom s bijelim perom u uzdignutoj desnici drži pijuk, praćen gore lijevo srebrnom ružom. Na okrunjenoj kacigi nakit rudar s pijukom iz štita. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno.*

Grb **Petra Posedarskog** (sl. 13.): *u crvenome na zlatnoj kruni stoji bijela guska zlatno okrunjena i sa zlatnim prstenom oko vrata. Na okrunjenoj kacigi nakit guska iz štita. Plašt crveno i srebrno.* **Heyer** u svom grbovniku donosi sličan grb.[25] Slavogostići Posedarski hrvatska je velikaška porodica iz roda Gusića Krbavskih koja je potvrdom darovnice hrvatsko-ugarskog kralja Bele III. (1172. – 1196.) od strane njegova sina hercega Andrije 1194. godine uživala posjed Posedarje na sjevernoj strani Novigradskog mora.[26]

Grb **Tome Gradnaja od Jaske** (*Thomas Gradnay de Jazka*) (sl. 14.):[27] *u srebrnom razdijeljenom plavo i crveno iz zelenog trobrijega izrasta drvo praćeno zlatnom šestorkakom zvijezom i zlatnim polumjesecom. Na okrunjenoj kacigi nakit između dvaju crnih orlovih krila mač vrhom nagore prolazi kroz zlatnu krunu. Plašt crveno-srebrno i plavo-zlatno.*

Grb **Fausta Vrančića** (sl. 15.): *u crvenome u dvije plave kose grede po tri zlatna ljiljana. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta šest naizmjence crvenih i plavih nojevih pera preko kojih prolaze dvije plave kose grede sa zlatnim ljiljanima kao u štitu. Plašt crveno-zlatno i plavo-srebrno.* Podrijetlom je iz ugledne **šibenske** obitelji. Za upravitelja biskupskih dobara u **Veszprému** u Ugarskoj postavljen je 1579., a 1581. bio je imenovan tajnikom rimsko-njemačkog cara i hrvatsko-ugarskoga kralja Rudolfa II., koji je na dvoru na **Hradčanima** u Pragu okupio mnoge ugledne europske umjetnike, znanstvenike i graditelje onoga doba. Nezadovoljan državnom

15. Faust Vrančić

The coat of arms of ***Petar Kukilić*** *(Fig. 10):* argent an anchor inverted sable *(unfinished drawing).*

The coat of arms of ***Ambriš Hasanić*** *from* ***Lucman****,*[24] *archdean of* ***Raab*** *(Fig. 11):* per pale, or on a rocky mound a pelican in piety, and barry of four argent and gules. From a crowned helmet as a crest issuant a pelican in piety. Mantle azure-or and gules-argent.

The coat of arms of ***Juraj Bošnjak*** *(*Gregorius Bosniak*), (Fig. 12):* azure a miner clad gules with a hat sable adorned with a white feather, holding in his raised dexter a pickax, and in the chief sinister a rose argent. From a crowned helmet as a crest issuant a miner with pickax as in the escutcheon. Mantle azure-or and gules-argent.

The coat of arm of ***Petar Posedarski*** *(Fig. 13):* gules a white goose gorged or issuant from a crown or. From a crowned helmet as a crest issuant goose as in the escutcheon. Mantle azure-argent. ***Heyer*** *depicts a similar coat of arms in his* Armorial.[25] *Slavogostić Posedarski is a Croatian magnate family from the gens of Gusić of Krbava. By the grant of Croatian-Hungarian king Bela III (1172–1196) confirmed by his son Herzeg Andria in 1194, the family owned the Posedarje estate north of Novigrad Bay.*[26]

The coat of arms of ***Toma Gradnaj of Jaska*** *(*Thomas Gradnay de Jazka*) (Fig. 14):*[27] divided by a bar argent azure and gules overall a tree issuant from a mound vert between in the chief a mullet of six or and a crescent or. From a crowned helmet as a crest between wings displayed sable a sword piercing upwards a crown or. Mantle gules-argent and azure-or.

The coat of arms of ***Faust Vrančić*** *(Fig. 15):* gules two bends azure each with three fleurs de lis or. From a crowned helmet as a crest issuant six ostrich feathers alternatively gules and azure, over them two bends azure with fleurs de lis as in the escutcheon. Mantle gules-or and azure-argent. *Vrančić originated from a prominent family from* ***Šibenik****. He was named governor of the bishop's estates in* ***Veszprém*** *in Hungary in 1579 and in 1581 he was named secretary to the Roman-German emperor and Croatian-Hungarian King Rudolph II, who gathered numerous prominent European artists, scientists and builders of the time in court at* ***Hradčani*** *in Prague. Unsatisfied with state service, he left the court in 1605 and joined the* Barnabites Order *in the*

24 Njemački/*German*: Lutzmannsburg, mađarski/*Hungarian*: Locsmánd, grad u austrijskoj saveznoj državi Gradišće, administrativno pripada kotaru Gornja Pulja. *A city in present-day Austrian province of Burgenland, administratively part of the Oberpullendorf district.*

25 HEYER, tab. 41. *Na crvenom polu štita iz krune izvire okrunjena guska, donja trećina štita su srebreno i plavi kvadrati. U nakitu je okrunjena guska između dva crna krila s zlatnim medaljonima, na medaljonima tri ukrštena koplja. Plašt: Plavo-srebrni i crno-zlatni.*

26 Knezovi Posedarski su kao građani Zadra 1694. godine primljeni u zadarsko plemstvo. Posljednji potomak Posedarskih je kneginja Dinka koja je udajom za zadarskog plemića Josipa Benju krajem 18. stoljeća, svoj posjed, titulu i prezime prenjela suprugu pa se otada taj ogranak obitelji Benja naziva Benja Posedarski. Obitelj izumire s Antom Benja Posedarskim, koji je odselio krajem 1943. godine u Italiju i umro u Veneciji.
*The dukes of Posedarje were admitted to Zadar nobility in 1694. The last member of the family was duchess Dinka, who married a Zadar nobleman, Josip Benja, in the late 18th century, bringing the estate, title, and surname to his husband. The family was henceforth known as Benja Posedarski. The family died out with Ante, who emigrated to Italy in 1943 and died in Venice.*27 Jazka ili Jaska je staro ime za Jastrebarsko. *Jazka or Jaska, version of city name of Jastrebarsko.*

28 Bojničić, tab. 147. Polje grba je zlatno i plašt je plavo-zlatni. *The field is or and the mantle is azure-or.*

službom napustio je kraljevski dvor 1605., te je ušao u *Kongregaciju sv. Pavla* u **Rimu**, u red barnabita. Odrekavši se 1608. biskupske časti, nastavio je borbu protiv reformacije. Pokopan je u crkvi sv. Marije od Milosti u **Prvić Luci** na otoku **Prviću**. U Bojničićevom grbovniku grb je različitih tinktura.[28]

16. Nikola Ostrošić

17. Ivan Samsinoci

Grb **Nikole Ostrošića Galetinačkog** (*Oztrossyth de Gyletinc*), (sl. 16.): *u crvenome na zelenom tlu oklopljeni vojnik drži mač ispred srebrnih zidina iz kojih izrasta oklopljeni vojnik koji dvama rukama baca kamen, praćen zlatnim polumjesecom i zlatnom šestokrakom zvijezdom. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta vojnik koji baca kamen kao u štitu. Plašt crveno-srebrno i plavo-zlatno*. Za razliku od spomenara, Bojničić donosi grb s manjim razlikama,[29] u štitu umjesto vojnika žena u crvenom baca kamen sa zidina, sa strane žene su dva mjeseca i u nakitu se nalazi vitez s isukanim mačem.

18. Matija Slajčić

19. Matija Bekušić

Grb **Ivan Samsinocija** (*János Samsinóczi*) javni bilježnik županije Slavonske[30] (sl.17.): *u crvenome iz zlatne krune na zelenom trobrijegu izrasta smeđi medvjed koji prednjim nogama drži uspravljeni mač. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta medvjed s mačem iz štita. Plašt crveno i srebrno*. Bojničić na temelju pečata iz 1621. donosi potpuno različit blazon grba, moguće da je stupajući na novu dužnost dobio novi grb.

Grb **Matije Slajčića Domagovičkog** (*Matthias Zlaychych de Domagowych*), upravitelj posjeda u **Szombathelyu**,[31] (sl. 18.): *raskoljen, desno u zlatnome između dva plava ljiljana plava greda, lijevo u crvenom zlatni uspravljeni lav; podnožje zeleni trobrijeg. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta lav iz štita u desnici drži uspravljeni mač. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno*. Hrvatsko-ugarski kralj Karlo Robert Anžuvinac podložniku grada Zagreba Radinu, sinu Radomirovu dodijelio plemićki status i posjed Domagović kod Jastrebarskog 1327. godine.[32]

Grb **Matije Bekušića** (*Matthias Bekusich*), (sl. 19.): *u crvenom preko srebrnog kosog križa zlatni uspravljeni okrunjeni lav u desnici drži sablju, u ljevici odrezanu tursku glavu. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta lav sa sabljom i glavom iz štita. Plašt crveno-srebrno i plavo-zlatno*.

Grb **Gašpara Horvata** (*Gáspár Horváth*), komornika biskupa Herešinca (sl. 20.): *u plavomena iz*

20. Gašpar Horvat

21. Slavinčić

Congregation of St. Paul *in* ***Rome***. *He renounced the office of bishop in 1608 and continued his struggle against the reformation. He was buried in St. Mary of Grace Church in* ***Prvić Luka*** *on the island of* ***Prvić***. *Bojničić's Armorial shows different colors.*[28]

The coat of arms of ***Nikola Ostrošić Galetinački*** *(*Oztrossyth de Gyletinc*), (Fig. 16):* gules on a mound vert a soldier armored holding a sword in front of an embattled wall argent wherefrom issuant a soldier armored throwing a stone overhead between a crescent or and a mullet of six also or. From a crowned helmet as a crest issuant the soldier throwing a stone as in the escutcheon. Mantle gules-argent and azure-or. *Compared to the scrapbook, Bojničić provided blazon with minor differences,*[29] *a woman throws the stone, flanked by two crescents and the crest is a knight with a sword.*

The coat of arms of ***Ivan Samsinoci*** *(*János Samsinóczi*), public notary of County of Slavonia (Fig. 17):*[30] gules a bear brunaire rampant holding with front paws a sword issuant from a crown or on a triple mount vert. From a crowned helmet as a crest issuant the bear with sword as in the escutcheon. Mantle gules and argent. *Bojničić provided an entirely different blazon based on a 1621 seal, possibly taken when Samsinoci entered a new office.*

The coat of arms of ***Matija Slajčić Domagovički*** *(*Matthias Zlaychych de Domagowych*), estate governor in* ***Szombathely****,*[31] *(Fig. 18):* per pale, or a fess azure between two fleurs de lis of the same and gules a lion rampant or, overall in the base a triple mount vert. From a crowned helmet as a crest issuant the lion from the escutcheon, holding an erect sword. Mantle azure-or and gules-argent. *The Croatian-Hungarian King Charles Robert Anjou granted nobility to a city of Zagreb subject Radin, son of Radimir with the estate of Domagović near Jastrebarsko in 1327.*[32]

The coat of arms of ***Matija Bekušić*** *(*Matthias Bekusich*), (Fig. 19):* gules a saltire argent overall a lion rampant crowned or holding in its dexter a scimitar and in its sinister an Ottoman head couped. From a crowned helmet as a crest issuant the lion with scimitar and head as in the escutcheon. Mantle gules-argent and azure-or.

The coat of arms of ***Gašpar Horvat*** *(*Gáspár Horváth*), chancellor to Bishop Herešinec (Fig. 20):* azure an arm embowed clad gules holding a scimitar

29 Bojničić tab. 117. Između krila dvije ruke koje drže mač koji prolazi kroz krunu. *Between the wings two hands holding a sword piercing a crown.*

30 LASZOWSKI, Emilij: „Povjesni spomenici plem. općine Turopolja nekoć "Zagrebačko polje" zvane“, A. Scholz, 1908.

31 Sambotel (mađ./*Hun*. Szombathely, nje./*Ger*. Steinamanger, lat./*Lat*. Savaria, Sabaria) je grad u zapadnoj Mađarskoj. U hrvatskim izvorima ga se ponekad može naći i pod nazivom *Subotište*, jedno od središta Gradiščanskih Hrvata. *A city in western Hungary. Croatian sources sometimes name it “Subotište”. It is a center of Burgenland Croats.*

32 Rod se granao i time prerastao u općinu koje je svog sudca dobila u 15. stoljeću. Domagovići su posjede imali u selu Domagoviću i u još mjesta u Pokuplju. Iz plemićkog roda Domagovića nekoliko je obitelji, od kojih je najpoznatija Borković. Godine 1556. pobunilo se plemićko bratstvo Draganića i plemićki rod Domagovića, a bunu je skršio hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Petar II. Erdődy.
The family branched out and became of community, which gained its judge (magistrate) in the 15th century. The Domagovićs had their estates in the village of the same name and in other places in Pokuplje region. Several families emerged from the gens, most notable being Borković. In 1556 the noble fraternity of Draganić and the noble gens of Domagovićs revolted, and the rebellion was crushed by the Croatian-Slavonian-Dalmatian Ban Petar II Erdődy.

zlatne krune na zelenom trobriejgu izrasta u crveno odjevena ruka koja drži sablju praćena zlatnim polumjesecom i zlatnom šestokrakom zvijezdom.

Grb **Slavinčića** (*Szlawinchith*), u spomenaru se ne nalazi ime (sl. 21.): *četvoren, prvo i četvrto u zlatnome na crvenoj kosoj gredi zlatni lav u prolazu. Na okrunjenoj kacigi nakit izrastaju dva crna orlova krila. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno.*

22. Danijel Chmelowecz

Grb **Danijela Chmelowecza** (*Daniel Chmelowecz de Radowycz*),[33] (sl. 22.): *razdijeljen, gore u plavome zlatni lav u prolazu u desnici drži sablju, dolje u crvenome između dva srebrna ljiljana srebrno stubište ukoso. Na okrunjenoj kacigi nakit između dva orlova krila desno rzdijeljeno srebrno i crveno, lijevo plavo i zlatno, srebrni ljiljan. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno.*

23. Mihovil Amade

Grb **Mihovila Amade de Varkony** (sl. 23), prepoznatljiva štita i nepoznatog ukrasa kacige: *u crvenome tri srebrne kljove, jedna iznad druge. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta crveni uspravljeni lav u desnici drži uspravljeni mač. Plašt crveno i srebrno*. Amade de Varkony ugarska je plemička obitelj s posjedima u današnjoj Vrakúň u Slovačkoj. U Hrvatskoj Antun Amade de Varkony, mađarski grof i veliki župan zagrebački, 1797. godine osnovao je prvo zagrebačko javno kazalište pod nazivom Amadeov teatar i vodio ga do zatvaranja 1834. godine, nakon čega se grof Amade povlači se na svoje posjede u Mađarsku.

Grb **Imre Jakušića** (*Emerikus Jakusith de Obrowa*), (sl. 24.): *u plavome iz stjenovitog trbrijega izrasta uspravljeni sivi vuk koji u ustima drži janje, praćen zlatnim polumjesecom i zlatnom šestokrakom zvijezdom. Na okrunjenoj kacigi nakit izrasta vuk s janjetom iz štita. Plašt plavo-zlatno i crveno-srebrno.* Obitelj hrvatskih korijena vlasnici posjeda **Poroszka**.[35] Najpoznatij član obitelji, **Juraj** (*György Jakusics*) bio je biskup **Egera** 1642. – 1647. Bojničić donosi grb bez tinktura na temelju pečata **Andreas Jakusith de Orbowa**.[35]

24. Imre Jakušić

Grb **Matije Ostrošića Galetinačkog** (Matthias Oztrossyth de Gyletinc),[36] (sl. 25.), za razliku od ranije spomenutog grba Nikole Ostrošića koji je također nalazi u spomenaru, kod grba Matije polje štita je crveno.

issuant from a crown on a triple mount vert and in the chief dexter a crescent or and sinister a mullet of six also or.

*The coat of arms of **Slavinčić** (*Szlawinchith*) – the scrapbook provides no first name (Fig. 21):* quartered, the first and fourth or on a bend gules a lion passant. From a crowned helmet as a crest issuant two wings displayed sable. Mantle azure-or and gules-argent.

*The coat of arms of **Danijel Chmelowecz** (*Daniel Chmelowecz de Radowycz*),[33] (Fig. 22):* per fess, azure a lion passant or holding a scimitar gules between two fleurs de lis argent a silver staircase in bend. From a crowned helmet as a crest issuant between two wings displayed quartered in argent, gules, azure and or a fleur de lis argent. Mantle azure-or and gules-argent.

*The coat of arms of **Mihovil Amade de Varkony** (Fig. 23), with a recognizable shield and unknown crest:* gules three tusks argent in pale. From a crowned helmet as a crest issuant a lion rampant gules holding in dexter a sword erect. Mantle argent and gules. *Amade de Varkony is a Hungarian noble family with estates in present-day Varkúň in Slovakia. In Croatia, Antun Amande de Varkony, Hungarain count and governor of the Zagreb county, established the first public theatre in Zagreb in 1797, known as the Amadeo Theatre. He closed it in 1834, when he retired to his estates in Hungary*

25. Matija Ostrošić

*The coat of arms of **Imre Jakušič** (*Emerikus Jakusith de Obrowa*), (Fig. 23):* azure a wolf with a lamb in its mouth issuant from a rocky triple mound and in the chief dexter a crescent or and siniter a mullet of six also or. From a crowned helmet as a crest issuant the world with lamb as in the escutcheon. Mantle azure-or and gules-argent. *The family, of Croatian origin, owned the **Poroszka** estate.[35] The best-known member was **Juraj** (*György Jakusics*), bishop of **Eger** 1642–1647. Bojničić provided the coat of arms without known colors based on a seal of **Andreas Jakusith de Orbowa**.[35]*

*The coat of arms of **Matija Ostrošić Galetinački** (*Matthias Oztrossyth de Gyletinc*),[36] (Fig. 25) differs from the Nikola Ostrošić in the scrapbook only in the background field color, here shown gules.*

33 Chmielowiec – selo u Poljskoj koje se nalazi u Vojvodstvu Łódzkie , u Bełchatówu , u općini Kluki.
Chmielowiec – a Polish village in Łódzkie Voyvodship, in Bełchatówu, in the Kluka community.
34 Poroszka do 1899. Pruszka , slovački/*Slovakian* Pruské, njemački/*German* Prusskau, selo u Slovačkoj, Trenčinski kraj, okrug Illava.
Poroszka, until 1899. Pruszka , Slovakian Pruské, German Prusskau is a village in Slovakia, Trenčini region, Illava disctrict.
35 Bojničić, tab. 53.
36 Galetinci kod Cernika. *Galetinci near Cernik.*

Nikša Kuščić

Heraldički znamen bračke obitelji Prodić

Bračka plemićka obitelj **Prodić** porijeklom i starinom je iz starog bračkog naselja **Straževnika**. Potječu ovi stari brački vlasteli od **Klimše Prodića** kako to piše **Jutronić**. Prezime je motivirano hrvatskim narodnim imenom **Prodan** (u lat. izvorima *Prodanus*) te je po svom postanku patronimik. I tako po svom osnivaču ustanoviše potomci Prodanovi nasljedno obiteljsko ime Prodić.[1] Tijekom 16. i 17. stoljeća u vremenu sklonom latiniziranju prezimena i traženju slavnih bilo ratničkih ili još traženije „romanskih" predaka nastajale su razne „predaje" slavnog ratničkog ili romanskog iskona roda. Tako je nastala i ostala zapisana slavnija povjesnica roda od pukog imena Prodan. Hrvatski Prodići humaniziranjem, odnosno latiniziranjem prezimena postaju **Prodi**, lat. ***de Prodis***. Dokaz da je ovo hrvatsko prezime mnogo kasnije bilo zaodjenuto latinskim ruhom je i to da su svi stariji oblici ovog prezimena zabilježeni izvornim hrvatskim oblikom Prodić.

Slavnijeg pretka, osnivača roda, stvara sam kroničar **Vicko Prodić**. Po njemu jedan član iz obitelji **Baloi**/**Balojević** ili **Hranković** hrabro se borio i probio između neretvanskih neprijatelja, te ubio njihovog vođu i pritom poginuo od njegovih vojnika. Zbog iskazane hrabrosti s vremenom potomci tog heroja budu nazvani Prodi, te su, kako on tvrdi, uživali veliki ugled među bračkim plemićima. Priča je prilično loše domišljena. Prvo, takva bitka **Bračana** s **Neretvanima** nije nigdje u starijim vjerodostojnim izvorima potvrđena i drugo, u to vrijeme plemića kao staleža na Braču nije bilo. Spomen prve osobe prezimena Prodić zabilježen je 1438. godine kada neku oranicu kupuje za 16 libara **Stjepan Prodić**. Godine 1459. **Klimša Prodić** unuk istoimenog **Klimše Prodića** kupio je zemlju na **Biloj Njivi**, a 1463. godine **Ciprijan Prodić** je prodao **Ciprijanu Žuvetiću** svoj voćnjak. Grgur Prodić 1508. godine kupuje vinograd s kućom i vrtom.[2]

U 15. stoljeću zabilježen je prior samostana **Sv. Križa** na otoku **Čiovu**, dominikanac **Dominik Prodić** podrijetlom s Brača, koji je 1474. godine zatražio od generala Reda dopuštenje za podizanje dominikanskog samostana u **Bolu**.[3] Osim njega u ispravama je zabilježen godine 1496. svećenik **Marko Prodić** koji je prijateljevao sa **Markom Marulićem** s kojim se i dopisivao.[4]

Prvi župnik u **Pučišćima** 1566. godine bio je **Bernardin Prodić**.[5] *Hrvatska enciklopedija*[6] bilježi da je upravo taj svećenik Bernardin, otac Vicka Prodića pisca *Bračke kronike*, što nije točno. To je bio jedan sasvim drugi **Bernardin Prodić**, sin **Jerolima** i **Franke Aquila**. Bernardin je kršten 25. travnja 1593. godine,[7] i on je otac pisca bračke kronike, a sakrament krštenja podijelio mu je spomenuti svećenik Bernadin Prodić. To potvrđuje i zapis vjenčanja Benardina Prodića i **Katarine Michieli** 13. svibnja 1627. godine u **Postirima**.[8] Bernardin je, prije braka, s priležnicom **Katarinom Mihačić** imao troje izvanbračne djece: **Anu**, **Jelenu** i **Hektora**, dok je u braku s Katarinom Michieli rođen njegov jedini zakoniti sin Vicko. Činjenica da se Bernardinova priležnica kao i zakonita žena zvahu Katarina dovelo je kod nekih autora, koji su pisali o Prodiću, do nesmotrenih zabuna i pogrešnih zaključaka.

Prva je osoba u kratkom rodoslovlju Prodića zasigurno **Juraj**.[9] Kao pripadnik bračkog plemstva naveden je u popisu birača rektora crkve **Sv. Barbare** u **Trogiru** 1551. godine. Iz upisa saznajemo da je bio udovac, a njegova je pokojna žena **Katarina**

A Heraldic Symbol of the Prodić Family from Brač

*The noble family of **Prodić**, from the island of **Brač**, originated in the ancient settlement of **Straževnik** on that island. **Jutronić** claims that this ancient aristocracy began with one **Klimša Prodić**. The surname derives from the Croatian folk name **Prodan** (in Latin sources,* Prodanus*) and it was formed as a patronymic. Thus, after the founder, Prodan's descendants established the family name of Prodić.[1] During the 16th and 17th centuries, in a period prone to Latinization of surnames and a search for glorious, martial or, even better, a Roman origin for the genus, various "legends" of such origins were recorded and an even more glorious historiography of the gens of the simple name Prodan emerged and remained written. The Croatian Prodićs, through the age of discovery and Latinization of the surname, became **Prodi**, or in Latin,* **de Prodis**. *Much older recorded forms of the surname provide evidence that the name was later given the Latin "surcoat", as the oldest records use the Croatian form, Prodić.*

***Vicko Prodić** identified a more glorious ancestor as the originator of the family. He claims that in battle on Brač a member of the **Baloi**/**Balojević** or **Hranković** family fought valiantly and forced through enemies from **Neretva**, killing their leader, then was struck down by his soldiers. For this display of courage, his descendants were named Prodi, and enjoyed great respect among Brač nobility. The story is rather poorly constructed. The first recorded mention of a person with the surname Prodić was in 1438, when some arable field was bought for 16 pounds by a **Stjepan Prodić**. In 1459 **Klimša Prodić**, grandson of his namesake **Klimša Prodić**, bought land in **Bila Njiva**, and in 1464 **Ciprijan Prodić** sold to **Cirpijan Žuvetić** his orchard. **Grgur Prodić** bought a vineyard with a house and garden in 1508.[2]*

*A Dominican priest, Dominik Prodić, was recorded in the 15th century as coming from Brač to a **St. Cross** convent on the island of **Čiovo** – In 1474 he petitioned the general of his order for permission to erect a Dominican monastery in **Bol**.[3] Besides him, a priest **Marko Prodić** is recorded in 1496 in documents, a friend to **Marko Marulić** (the noted Croatian poet and humanist) with whom he corresponded.[4]*

*The first parish priest in **Pučišća** was **Bernardin Prodić** in 1566.[5] The* Croatian Encyclopedia[6] *incorrectly records him as the father of Vicko Prodić, writer of the* Brač Chronicle. *His father was actually another **Bernardin Prodić**, son of **Jerolim** and **Franka Aquila**. The latter Bernardin was baptized on 25 April 1593,[7] and the sacrament was provided to him by the forementioned priest or the same name, Bernardin Prodić. This is confirmed by a marriage record of Bernardin Prodić and **Katarina Michieli** of 13 May 1627 in **Postira**.[8] Bernardin had three children with his mistress **Katarina Mihačić**: Ana, Jelena, and Hektor, while his only legitimate son Vicko was born from his marriage with Katarina Michieli. The fact that both mistress and wife were named Katarina confused some authors who wrote about Prodić, leading to mistaken conclusions.*

*The first person in a brief Prodić genealogy is definitely **Juraj**.[9] As a member of the Brač nobility, he appears among the electors of the **St. Barbara** church rectory in **Trogir** in 1551. From that record we learn that he was a widower and his late wife was **Katarina**, daughter of Brač nobleman **Petar Filipis**. The list records their children: **Vicenco**, **Jerolim**, **Bernardina**, **Franka**, and **Ursula**.*

1 Domagoj VIDOVIĆ, „Obiteljski nadimci u Pučišćima na otoku Braču", *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 36 (2010) 2 : 348.

2 Josip VRANDEČIĆ, „Povijest župe Pučišća", u: *Spomenica Župe sv. Jeronima Pučišća 1566.-2016.*, Župa sv. Jeronima Pučišća, Pučišća, 2016 : 26, 28, 32.

3 Radoslav BUŽANČIĆ, „Bol, Samostan Sv. Marije Milosne", *Dominikanci u Hrvatskoj*, Izd. Galerija Klovićevi dvori. Zagreb, 2011 : 271.

4 Bratislav LUČIN, „Marulićevo pismo bračkom svećeniku Marku Prodiću", *Colloquia Maruliana* 4 (1995) : 103 – 108.

5 Arhiv župnog ureda Pučišća (AŽUP), *Matične knjige, Liber I, kršteni (1566.-1734.)* : 10.

6 Prodić, Vicko. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50527 (19. 9. 2021.)

7 AŽUP, *Matične knjige, Liber I, kršteni (1566.-1734.)* : 24.

8 Župni ured Postira (ŽUPO), *Matična knjiga krštenih i vjenčanih, Liber I (1584.-1671.)* fol. 68.

9 Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (Arhiv HAZU), *Acta*

bila kći bračkog plemića **Petra Filipisa**. Popis donosi njihovu djecu: **Vicenca**, **Jerolima**, **Bernardina**, **Franku** i **Ursulu**. Zatim su zabilježena Vickova djeca: **Frane** i **Katarina**; djeca Ursina (ženska linija) **Vicenco**, **Lukrecija** i **Katarina**.[10] Ako pratimo spomenuto rodoslovlje u drugom su naraštaju zapisani jedino Jerolim i Orsola koja je udata za **Matu Nisetea** (Nižetić), bračkog plemića. Dalje, Jerolim je imao sina **Vicka**, a on sina Bernardina, koji svom sinu daje ime Vicko po svom ocu. Taj Vicko Prodić pisac je bračke kronike i imao je kćerke: **Frančesku**, **Margaritu**, **Katarinu** i **Elenu**. Najstarija kći Frančeska je bila udata za **Ivana Marinovića** omiškog plemića,[11] druga kći Margarita za **Nikolu Matulića** bračkog plemića, a treća kći Katarina za **Franu Voinea** (Vojnović) omiškog plemića. Četvrta neudata kći je u rodoslovlju zabilježena kao prodavateljica svoga dijela nasljeđa. Međutim treba spomenuti da rodoslovlje ne donosi druge članove roda Prodić; tako nema u tom nazovimo rodoslovnom izvatku svećenika **Bernardina Prodića**, **Tripuna Prodića** nadžupnika i biskupskog vikara u **Nerežišćima**, **Alviža**, njegova brata **Frane** i možebitnih drugih tada živućih članova.

Prodići spadaju među obitelji koje su u Pučišćima sagradile jednu od trinaest kula odnosno kaštela, zajedno s obiteljima **Žuvetić**, **Aquila**, **Mladinić**, **Pinezić**, **Andrijević-Iveljić**, **Davidović**, **Čipčić** i **Bokanić**. Njihov kaštel danas je poznat kao kaštel **Ciccarelli**. Od ostalih kula ili kaštela sačuvali su se samo ostaci.[12]

Obitelj je dala i mnogo uglednih članova koji se spominju na raznim dužnostima bračkog plemićkog vijeća: 1566. godine sudac (*iudex*) bračke komune je bio **Aloisius** (Alviž) **Prodi**, branitelj (*defensor*) komune 1567. godine bijaše **Frane Prodić**. Godine 1574. bilježi se poklisar (*ambasciator*) **Triffon de Prodis**.[13] Zasigurno je najpoznatiji član ovog roda povjesničar Vicko Prodić pisac *Kronike otoka Brača*.[14] Rođen u Pučišćima 18. ožujka 1628. godine od oca Bernardina Prodića i majke bračke plemkinje Katarine Michieli,[15] a umro je u Pučišćima 10. travnja 1663. godine.[16] U kronici je Vicko Prodić donio dobro poznati popis izvornog bračkog plemstva, obrazlažući nizom dokaza prava i povlastice bračkih plemića. U tom popisu izvornog bračkog plemstva iz 1657. godine iskazani su plemići *Prodi alias Prodić*.[17]

Među vlasnicima pašnjaka 1589. godine za **Pražnica** i gornja sela zabilježena je obitelj Prodi. U postirskim maticama spominju se ovi Prodići: Frane 1584. godine svjedok na vjenčanju gospodina **Vicka Celio** i gospođe **Ludovike** kćeri gospodina **Ivana Jelinića**,[19] a 1586. godine Bernardin Prodić kao bračni vikar.[20] **Sutivanske** matice bilježe 1626. godine jednog Prodija.[21] Matice Pučišća navode Prodiće odnosno Prodi 1566. godine, ali nešto kasnije i izvornim prezimenom Prodić 1606 godine,[22] kao i 1664. godine.[23]

U Pražnicama je zabilježen 1534. godine svećenik **Marijan Prodić** koji je nastojao zadržati mjesta Straževnik i Pučišća pod svojom župom kao jedinstvenu župnu zajednicu.[24]

Vratimo se još jednom rodoslovlju Prodića. U rodu je osim zakonitih zabilježen i izvjestan broj izvanbračnih, nezakonitih potomaka. Prvog, **Andriju Prodića**, nezakonitog sina gospodina Frane Prodija, bilježimo 1580. godine kada je isti oženio **Poloniju** kći pok. **Grgura Kupičića**. Priležnica (konkubina) **Mandalena Biloborović** živjela je sa svećenikom **Jurjem Prodićem** i s njim

Vicko's children are recorded as: ***Frane*** *and* ***Katarina****, and Ursa's (female line)* ***Vinceno****,* ***Lukrecija****, and* ***Katarina****.*[10] *Following that genealogy, the second generation has only Jerolim and Orsola, who married* ***Mate Niseteo*** *(Nižetić), a nobleman from Brač. Further on, Jerolim had son* ***Vicko****, and he had son Bernardin, who named his son Vicko after his father. The last Vicko was the writer of the* Brač Chronicle*, and had daughters* ***Frančeska****,* ***Margarita****,* ***Katarina*** *and* ***Elena****. The oldest daughter Frančeska was married to* ***Ivan Marinović****, nobleman from Omiš;*[11] *the second daughter, Margarita, to* ***Nikola Matulić****, a nobleman from Brač; the third daughter, Katarina, to* ***Frane Voine****o (Vojnović), a nobleman from Omiš. The fourth daughter was recorded in the genealogy as seller of her part of the estate. However, the genealogy does not record other members of the Prodić gens, so in that genealogical excerpt there is no mention of the priest* ***Bernardin Prodić****, nor of* ***Tripun Prodić****, archpastor and diocesan vicar in* ***Nerežišća****, nor* ***Alviž****, nor his brother* ***Frane****, and possibly some other family members living at the time.*

*The Prodićs were among the families that erected the thirteen towers (*castella*) of Pučišća; the others were:* ***Žuvetić****,* ***Aquila****,* ***Mladinić****,* ***Pinezić****,* ***Andrijević-Iveljić****,* ***Davidović****,* ***Čipčić****, and* ***Bokanić****. Today theirs is known as the* Castellum **Ciccarelli***; other castella are today only remnants.*[12]

*The family produced many prominent members, mentioned as holding various offices in the Brač nobility council. In 1566 a judge (*iudex*) of the Brač commune was* ***Aloisius*** *(Alviž)* ***Prodi****; in 1567 a communal defender (*defensor*) was* ***Frane Prodić****. In 1574 an envoy (*ambasciator*) was* ***Triffon de Prodis****.*[13] *Certainly the best known member of the gens is historian Vicko Prodić, who wrote the* Brač Chronicle.[14] *He was born in Pučišća on 18 March 1628 to Bernardin Prodić and Katarina Michieli,*[15] *a noblewoman from Brač, and died in Pučišća as well on 10 April 1663.*[16] *In his Chronicle, Vicko Prodić provided a well-known list of original Brač nobility, supplying many proofs of their rights and privileges. In that 1657 list the nobility of* Prodi alias Prodić *appears.*[17]

The 1589 list of owners of pastures in ***Pražnice*** *and villages above it includes Prodi. The registers of Postira mention these Prodićs: in 1584 Frane as witness to the wedding of* ***Vicko Celio*** *and* ***Ludovika****, daughter of Mr.* ***Ivan Jelinić****,*[19] *and in 1586 Bernardin Prodić as vicar of Brač.*[20] *The* ***Sutivan*** *registers recorded a Prodi in 1626.*[21] *The registers of Pučišća mention Prodić and Prodi in 1566, and afterward under the original surname Prodić in 1606,*[22] *and in 1664.*[23]

In 1534 the priest ***Marijan Prodić*** *in Pražince wanted to retain the villages of Straževnik and Pučišća as part of his parish.*[24]

Returning to the recorded Prodić genealogy: In addition to the legitimate members, it includes a certain number of illegitimate offspring. The first, ***Andrija Prodić****, illegitimate son of Frane Prodi, is recorded in 1580, when he married* ***Polonija****, daughter of late* ***Grgur Kupičić****. When* ***Mandalena Biloborović*** *was living with the priest* ***Juraj Prodić****, she had an illegitimate daughter, Margarita.*[25] *Other such offspring were recorded:* ***Frane****, son of* ***Ivan Krstitelj Prodić****,*[26] ***Apolonija****, daughter of Ivan Prodić and* ***Franka Bobarić****, and* ***Hektor****, son of Bernardin Prodić and his mistress Katarina Mihačić. This Hektor is the ancestor of all* ***Eterovićs*** *from Brač. Born out of wedlock, he (and his*

Bratiensia, Kutija 56, Rodoslovlja, B II. Gen 17.

10 Mladen ANDREIS, *Birači rektora crkve Sv. Barbare u Trogiru - Građa za anagraf dalmatinskoga plemstva u 16. stoljeću*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, br. 18, Izd. Državni arhiv u Splitu, Split 2002 [i.e. 2003] : 189.

11 AŽUP, *Matična knjiga, Liber I, vjenčani (1566.-1731.)* : 118.

12 Dasen VRSALOVIĆ, *Povijest otoka Brača*, (Bračko zbornik br. 6), Supetar 1968 : 171.

13 Karlo KADLEC, *Statutum et reformationes insulae Brachiae. Statut i reformacije otoka Brača, sa zakonima, povlasticama i listovima Duždeva za Bračku općinu, i izvacima iz Ciccarellijeve Knjige "Osservazioni sull'Isola della Brazza"*, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, vol. XI, Zagreb 1926 : 89-90, 306,170.

14 Andre JUTRONIĆ, *Vicko Prodić i njegova Cronica dell`isola della Brazza*, Starine, knj. 45., Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti (JAZU), Zagreb 1955 : 332; Stjepan ANTOLJAK, *Hrvatska historiografija do 1918., Knjiga prva*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1992 : 164-165.

15 AŽUP, *Matične knjige, Knjiga krštenih, Liber I (1566.-1734.)* : 263-264.

16 AŽUP, *Matične knjige, Knjiga mrtvih, Liber II (1659.-1734.)* fol. 10v.

17 Državni Arhiv u Zadru, Fond: HR-DAZD-1, *Generalni providur za Dalmaciju i Albaniju (1597.-1797.)*, kut. 21, Antonio Bernardo (1656.-1660.), Lib unico, fol. 61.

18 Andre JUTRONIĆ, Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, knj. 34, Zagreb 1950 : 171.

19 ŽUPO, *Matična knjiga krštenih i vjenčanih, Liber I (1584.-1671.)* fol.56.

20 *Ibid.* fol. 56v.

21 Andre JUTRONIĆ, *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču* : 82.

22 AŽUP, *Matične knjige, Knjiga krštenih Liber I (1566.-1734.)* : 96.

23 AŽUP, *Matične knjige, Knjiga mrtvih Liber II (1659.-1734)* fol. 11.

dobila nezakonitu kćer **Margaritu**.[25] Zapisani su i drugi izvanbračni potomci Prodića: **Frane** sin gospodina **Ivana Krstitelja Prodića**,[26] **Apolonija** nezakonita kći gospodina **Ivana Prodića** i **Franke Bobarić**, te **Hektor** sin Bernardina Prodića i njegove priležnice Katarine Mihačić. Treba spomenuti da je taj Hektor rodonačelnik svih bračkih **Eterovića**. Rođen u izvanbračnoj vezi nije imao pravo na plemićki naslov kao što to nemaju ni njegovi potomci, dok njegov polubrat Vicko rođen u zakonitoj vezi, bračni je plemić. Hektor je kao izvanbračno dijete nosio prezime majke, pa se u crkvenim maticama javlja kao **Hektor Mihačić**, što je zabilježeno kad se oženio s **Katarinom Biloborović**. Izvanbračna loza od Hektora se toliko proširila da brojnih potomaka ima i danas, dok je plemićka grana Prodića odavno izumrla s kćerima kroničara Vicka Prodića.

Andre Jutronić navodi kao nasljednike plemićke obitelji Prodić plemiće **Mladiniće** zvane ***Mladineo*** i **Vragnizan Dobrinović**, jer su se zadnje plemenite Prodićke udale u te obitelji.

Grb obitelji Prodić ili Prodi
(iz rukopisne knjige Dominisa).
Family arms of Prodić/prodi
(from the Dominis manuscript).

U **Ciccarellijevom** popisu bračkog plemstva objavljenom 1802. godine Prodi alias Prodić, naznačeni su kao izumrla obitelj.[27] Danas u Hrvatskoj postoje nositelji prezimena Prodić, ali ti Prodići nemaju nikakve veze s otokom Bračom ni s ovim bračkim izumrlim plemićkim rodom.

Uz plemstvo vezani su i grbovi pa su tako bračkim Prodići isticali znamen svoje plemenitosti. Grb je simbolično označavao identitet vezan uz samo ime, osobinu ili zanimanje njegova nositelja. Grb Prodića nalazi se naslikan u rukopisnom kodeksu, povjesnici bračke plemićke obitelji ***Dominis*** ili **Gospodnetić** autora Trogiranina **Jerolima Buffalisa**.[28]

Opis grba: *U modrom štitu zlatni propeti lav, uzdignutih šapa i isplaženim crvenim jezikom. Iznad štita na zlatnoj kartuši srebrna je kaciga na kopču s glednicom i točenicom na vrhu kacige. Iz točenice izlazi propeti zlatni lav s isplaženim crvenim jezikom, koji u šapama drži zlatno-modru vrpcu na kojoj je istaknuto prezime vlasnika grba:* DE PRODIS ARMA (Grb Prodića).

Lav u grbu cilja na hrabrost, srčanost ili odvažnost, što se može dovesti u svezu s neuvjerljivom pričom o postanku prezimena što smo izložili u prvim redcima ovog priloga.

descendants) had no right to a noble title, while his half-brother Vicko, born to a legitimate marriage, was a nobleman of Brač. Hektor took his mother's surname, and he is recorded as ***Hektor Mihačić****, as in the record of his marriage to* ***Katarina Biloborović****. His illegitimate lineage became so wide and numerous that there are still living offspring today, while the noble lineage died out long ago with the daughters of Vicko Prodić, the chronicler.*

Andre Jutronić *lists* ***Mladinić*** *alias* **Mladineo** *and* ***Vragnizan Dobrinović*** *as successors to the Prodić nobility, because the last Prodić noblewomen married into those families.*

The ***Ciccarelli****'s nobility list of Brač, published in 1802, noted Prodi alias Prodić as extinct.*[27] *In Croatia today there are people with surname Prodić, but they have no connection with the island of Brač or with this long-extinct ancient noble family.*

The nobility was linked with coats of arms, so the Prodićs of Brač displayed their symbol as well. The coat of arms was a symbolic manifestation of identity, linked to the name and occupation of its owner. The Prodić coat of arms is found painted in a manuscript codex, the history of the Brač noble family of **Dominis** *or* ***Gospodnetić****, by Trogir author* ***Jerolim Buffalis****.*[28]

Blazon: Azure a lion rampant or langued gules. The shield in an oval cartouche is topped with a clasped helmet with a visor and a torse. As a crest from it is issuant lion rampant or langued gules holding in its front paws a gold-and-blue ribbon inscribed with the owner's name*: DE PRODIS ARMA (The Arms of Prodićs).*

The lion represents courage, bravery, or boldness that may be linked with the unconvincing story of the origin of the family name presented above.

24 Josip VRANDEČIĆ, *Župa sv. Jeronima Pučišća* : 32.
25 AŽUP, *Matične knjige, Knjiga krštenih Liber I (1566.-1734.)* : 140.
26 *Ibid.* : 72.
27 Andrija CICCARELLI, *Osservazioni sull'isola della Brazza, e sopra quella nobiltà*, Venezia 1802 : 255.
28 Arhiv HAZU, *Acta Bratiensia*, sign. BII. Do., *Codex Dominis (1312.-1628.)* : 20.

Tomislav Todorović

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (9)

Naknadno otkrivene karte (2): Italija, Crna Gora i Albanija

Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (9)

Subsequently Discovered Charts (2): Italy, Montenegro and Albania

Nakon pregleda i obrade zastava na portolanskim karatama u ovom nizu, na naknadno otkrivenim kartama, pored mjesta u Hrvatskoj (v. dio 8, GiZ 29), označeno je i nekoliko mjesta u okolnim zemljama. Slijede prikazi njihovih zastava.

1. Venecija. / *Venice.* Anonym, 15. st. / *15th c.*

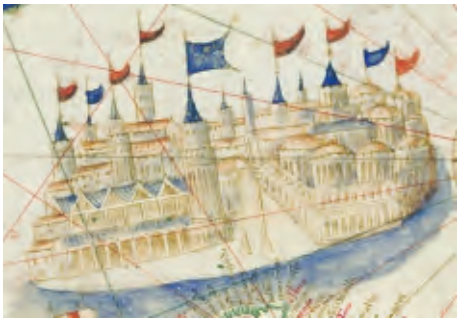
Zastava Venecije

S naknadno otkrivenim prikazima njene zastave, **Venecija** se potvrđuje kao najčešće označavani grad jadranskog priobalja na portolanima. Također, osim već poznatih varijacija nacrta zastave, pojavljuju se i nove. Na anonimnom portolanu iz 1410. (*Nacionalna knjižnica Francuske*, **Pariz**), najstarijem iz ove grupe [1], teško je razaznati većinu detalja, uključujući i sam oblik zastave, mada se može raspoznati da ona nosi crvenog krilatog lava na bijelom polju, tipičan nacrt za period u kojem je mapa izrađena (v. dio 5, GiZ br. 26), zasnovan na opisu iz *Knjige Poznavanja* [2]. Međutim, u istom periodu se crveni lav pojavljuje i na zlatnom polju: ovakva zastava, pravokutnog oblika sa većim brojem zašiljenih jezičaka na slobodnom kraju, je prikazana na anonimnom portolanu iz 15. stoljeća (*Knjižnica Huntington*, **San Marino, Kalifornija**) [3, 4]. Međutim, lav ovdje nije potpuno crven: neki detalji (npr. lice i aureola) su bijele boje, kao i knjiga koju lav drži (sl. 1). **Andrea Benincasa** [5, 6, 7] je u svom atlasu iz 1476. (*Knjižnica Sveučilišta u Ženevi*) još više izmijenio nacrt zastave, prikazavši krajolik (plavo polje – nebo i/ili more – zelena ravnica i bijela planina) u kojem stoji lav u prirodnoj boji sa otvorenom knjigom bijelih korica i plavih listova (ovo posljednje je možda neuspješan pokušaj predstavljanja teksta); krila bijele boje se jedva naziru naspram prilično oštećene pozadine, kao i aureola, koja je najvjerojatnije srebrna, ali veoma potamnjela; oblik zastave je približno pravokutan, sa brojnim resama duž slobodnog ruba (sl. 2). Zastava na portolanu koji je **Grazioso Benincasa** izradio 1482. (*Knjižnica Sveučilišta u Bologni*) je toliko potamnjela da u raspoloživim izvorima [8, 9] izgleda potpuno crno; usporedbom s drugim zastavama, može se zaključiti samo to da je polje bilo srebrno. Oblik je pravokutan, kao i kod zastave koju je **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) prikazao 1487. (*Vatikanska apostolska knjižnica*), a koja je potpuno potamnjela na isti način [9]. I zastava sa mape pripisane **Kristoforu Kolumbu** (oko 1492; *Nacionalna knjižnica Francuske*) je veoma potamnjela, ali se ipak razaznaje dovoljno detalja koji otkrivaju crvenog lava na srebrnom polju; oblik je trokutast [10, 11]. **Juan de la Cosa** je 1500. (mapa u *Pomorskom muzeju*, **Madrid**) prikazao zastavu na kojoj se mogu razaznati samo crvena boja polja i približno kvadratni oblik; raspoloživi izvori [10, 12] ne omogućuju da se utvrdi je li završetak zastave trapezoidan ili zaobljenih uglova, kao ni predstavlja li nepravilni oblik unutar polja krilatog lava – najvjerojatnije bijele boje – ili oštećenja prvobitnog jednobojnog polja.

2. Venecija. / *Venice.* Andrea Benincasa, 1476.

Portolan [10, 13, 14] koji je **Alberto Cantino** izradio 1502. (*Biblioteca Estense*, **Modena**) jedinstven je po neobično detaljnom prikazu grada, koji prilično vjerno reproducira pogled na njegov središnji dio iz pravca lagune (sl. 3), kao i po brojnim zastavama istaknutim nad krovovima, neobično zakrivljenih rubova, što možda sugerira kako vijore na vjetru. Međutim, one su sve jednobojne i samo boje njihovih polja – ili crvena ili plava – bi mogle imati veze sa stvarnim zastavama Venecije. Samo jedna od njih je približno pravokutna, dok su sve ostale trokutaste. Andrea Benincasa je 1508. (mapa u *Vatikanskoj apostolskoj knjižnici*) pokušao da ponovi krajolik iz 1476. [9], ali ova zastava djeluje nedovršeno: samo je pozadina obojena (plavo, veoma potamnjelo) dok su i podnožje i krilati lav sa knjigom bijeli tj. neobojeni; oblik zastave je u osnovi isti kao i 1476. Na portolanu [15] koji je **Jorge Reinel** izradio

3. Venecija. / *Venice.* Alberto Cantino, 1502.

On subsequently discovered portolan charts, several places in surrounding countries are also marked in addition to places in Croatia (see Part 8, GiZ nr. 29). Presentations of their flags follow.

Flag of Venice

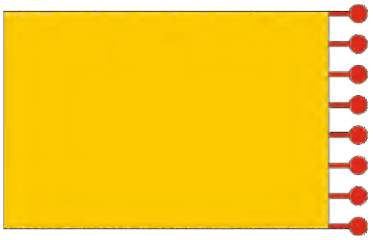
With subsequently discovered depictions of its flag, ***Venice*** *is confirmed as the most frequently marked city of the Adriatic coast on the portolans. Also, along with known variations of the flag design, new ones appear. On the anonymous portolan from 1410 (*National Library of France, ***Paris****), the oldest in this group [1], it is difficult to discern most of the details, including the very shape of the flag, although it clearly bears a red winged lion on white field, a typical design for the period in which the map was made (see Part 5, GiZ nr. 26), based on the description from the* Book of the Knowledge *[2]. However, a red lion also appears on a gold field in the same period: such a flag, rectangular in shape with a greater number of pointed tongues at fly end, is depicted on anonymous portolan from the 15th century (*Huntington Library, ***San Marino***, ***California****) [3, 4]. However, the lion is not completely red here: some details (e.g. the face and aureole) are white, as is the book held by the lion (fig. 1).* ***Andrea Benincasa*** *[5, 6, 7] has changed the flag design even more in his atlas from 1476 (*Geneva University Library*), having depicted a landscape (blue field for sky and/or sea, green plain, and white mountain) in which a lion proper is standing, with an open book with white covers and blue leaves (the latter might be an unsuccessful attempt to represent the text); white wings are hardly discernible against a rather damaged background, as is the aureole, which is most likely silver, but very darkened; the flag shape is approximately rectangular, with numerous fringes along the fly edge (fig. 2). The flag on the portolan made by* ***Grazioso Benincasa*** *in 1482 (*Bologna University Library*) has darkened so much that in available sources [8, 9] it looks completely black; by comparing with other flags it can only be concluded that the field was silver. The shape is rectangular, as that of the flag which* ***Judah ibn Zara*** *(*Jehuda Abenzara*) depicted in 1487 (*Vatican Apostolic Library*), which has completely darkened in the same way [9]. The flag from the map attributed to* ***Christopher Columbus*** *(c. 1492;* National Library of France*) has also much darkened, still enough details are discernible to reveal a red lion on a silver field; the shape is triangular [10, 11]. In 1500,* ***Juan de la Cosa*** *(map in the* Naval Museum, ***Madrid****) depicted the flag on which only the red color of the field and an approximately square shape can be discerned; available sources [10, 12] do not allow determining if the flag ending is trapezoidal or with rounded corners, nor if the irregular shape within the field represents a winged lion – most likely white – or damage to an originally plain field.*

The portolan [10, 13, 14] made by ***Alberto Cantino*** *in 1502 (*Biblioteca Estense, ***Modena****) is unique in showing an unusually detailed depiction of the city, which rather faithfully reproduces its central part as viewed from the lagoon (fig. 3), as well as numerous flags hoisted above the roofs, with unusually curved edges which might suggest their flying in the wind. However, all are plain and only the colors of their fields – either red or blue – might be related to the real flags of Venice. Only one of them is apprioximately rectangular, while all the others are triangular. In 1508, Andrea Benincasa (map in the* Vatican Apostolic Library*) tried to repeat the landscape from 1476 [9], but this flag looks unfinished: only the background is painted (blue, very darkened) while both the base and the winged lion with the book are white, i.e. unpainted; the*

1519. godine (*Bavarska državna knjižnica*, **München**), zastava je zlatna, a krilati lav crn, nacrtan na prilično pojednostavljen način, tako da više liči na krilatog konja, iako je teško pretpostaviti da je kartograf namjeravao da prikaže Pegaza. **Conte di Ottomano Freducci** [16] je također označio Veneciju zlatnom zastavom na svom portolanu sa početka 16. stoljeća (*Knjižnica Sveučilišta Yale*), ali na njoj nije ništa prikazano – nema nikakvih tragova druge boje; pravokutnog je oblika, sa većim brojem crvenih jezičaka na slobodnom kraju, koji se završavaju kuglicama (sl. 4), a vijori se iznad detaljno prikazanog grada, mada manje precizno nego kod Cantina. U istom je periodu i **Vesconte Maggiolo** [16] prikazao zlatnu zastavu kvadratnog oblika (*Knjižnica Sveučilišta Yale*) na kojoj su od crvenog lava preostali samo tragovi boje. **Giacomo Russo** je 1528. godine [17] prikazao krilatog lava bijele boje, sa zlatnom aureolom, pokraj grada – ne na zastavi – kao da ga čuva (*Muzej i umjetnička galerija*, **Birmingham**), dok se na njegovom portolanu iz 1535. (*Fundació March Severa*, **Palma de Mallorca**) [18, 19] vidi zastava približno kvadratnog oblika, na kojoj se trenutno mogu razaznati samo boje, čiji raspored sugerira crveno polje koje većim dijelom prekriva zlatni lav. **Pedro Reinel** 1535. godine (*Nacionalni pomorski muzej*, **Greenwich**) je ponovo prikazao zlatnu kvadratnu zastavu, na kojoj se u raspoloživim izvorima [20, 21] može utvrditi prisutnost drugih boja, ali ne i bilo kakvi drugi detalji nacrta. Zastava ima isti oblik i boju polja i na anonimnom portolanu iz 1550. (*Biblioteca Vallicelliana*, **Rim**), a prikazuje crvenog propetog lava bez krila, aureole i knjige [22].

Zlatnu kvadratnu zastavu je ponovio **Giacomo Maggiolo** 1553. (*Knjižnica Sveučilišta Yale*), a na njoj su preostali samo tragovi crvene boje [16, 23]. **Lázaro Luís** [24] je 1563. (*Akademija znanosti*, **Lisabon**) prikazao trokutastu zastavu, raščetvorenu crveno i plavo, sa zlatnim križem preko svega (sl. 5). Nije jasno zašto je ovakav nacrt pripisan Veneciji, iako on ponavlja tipične boje njenih zastava sa drugih portolana. Iste godine, Giacomo Maggiolo [25, 26] je izradio portolan (*Nacionalna knjižnica Francuske*) na kojem je zastava ponovo zlatna, kvadratnog oblika, sa lavljom glavom koja je nacrtana tako da više liči na pojednostavljeni prikaz ljudskog lica bijele boje ("smješko" – nastao 4 stoljeća kasnije) sa dodatkom zlatne kose (sl. 6). Boja polja i oblik zastave su isti na portolanu iz 1565. koji je izradio **Giorgio Sideri**, zvani ***Callapoda*** (*Nacionalna knjižnica Francuske*); lav je ovdje crn, a obje boje su djelomično izbrisane [10, 27]. Kartograf koji se potpisao samo kao ***Angelus*** je 1575. u **Marseilleu** [28] izradio atlas (*Nacionalna knjižnica Francuske*), u kojem je zastava ponovo kvadratna, ali crvena, sa zlatnim lavom sv. Marka. **Domingo Villarroel** je 1577. (mapa u *Knjižnici Sveučilišta Yale*) također prikazao crvenu kvadratnu zastavu s bijelim rubom, na kojoj je bijela lavlja glava bez grive, tako da vrsta životinje kojoj pripada nije odmah prepoznatljiva; rubovi zastave su oblikovani sa krunišnim rezom (sl. 7).

Na portolanu koji je **Francesco Oliva** izradio 1603. (*Nacionalna knjižnica Francuske*), zastava je pravokutna, gotovo kvadratna, crvene boje, sa zlatnim lavom sv. Marka koji drži srebrnu knjigu (danas potamnjelu do gotovo crne) [10, 29]. U istom periodu, **Nicolaos Vourdopolos** [10, 29] je na svom nedatiranom portolanu (danas u *Nacionalnoj knjižnici Francuske*) prikazao neobičnog lava u žutoj (glava) i plavoj boji (tijelo, krila, aureola i knjiga), sve na žutom polju; zastava je neobičnog oblika, trapezoidna sa zakrivljenim gornjim i donjim rubovima (sl. 8). Naposljetku, **João Teixeira Albernaz** [30] je na mapi izrađenoj oko 1640. (*Knjižnica luke Toulona*) označio Veneciju plavom kvadratnom zastavom na kojoj je prikazan veliki zlatni monogram, sastavljen od slova V i A postavljenih jedno preko drugog (sl. 9); boje, danas veoma potamnjele, mogu se utvrditi usporedbom s drugim zastavama. Nije jasno zašto je Venecija ovako označena, iako je to kombinacija prvog i posljednjeg slova njenog imena, dok su boje poznate sa njenih zastava na drugim

4. Venecija. / *Venice.*
Conte di Ottomano Freducci, 16. st./*16th c.*

5. Venecija. / *Venice.*
Lázaro Luís, 1563.

6. Venecija. / *Venice.*
Giacomo Maggiolo, 1563.

7. Venecija. / *Venice.*
Domingo Villarroel, 1577.

8. Venecija. / *Venice.*
Nicolaos Vourdopolos, 17.st./*17th c.*

flag shape is basically the same as in 1476. On the portolan [15] made by ***Jorge Reinel*** *in 1519 (*Bavarian State Library, ***Munich****), the flag is golden, and the winged lion is black, drawn in a very simplified way, so that it looks more like a winged horse, although it is difficult to assume that the cartographer intended to depict Pegasus.* ***Conte di Ottomano Freducci****, on his portolan from the beginning of the 16th century (*Yale University Library*) [16], also marked Venice with a golden flag, but nothing is displayed upon it – there are no traces of another color; it is rectangular, with a greater number of red tongues at the fly end, which are ending in small balls (fig. 4), and flies above the city depicted in detail, although less precisely than at Cantino's. In the same period,* ***Vesconte Maggiolo*** *[16] also depicted a square-shaped golden flag (*Yale University Library*) on which the only remnants of a red lion are the traces of paint. In 1528,* ***Giacomo Russo*** *[17] depicted a winged lion in white color, with golden aureole, next to the city – not on a flag – as if guarding it (*Birmingham Museum and Art Gallery*), while his portolan from 1535 (*Fundació March Severa, ***Palma de Mallorca****) shows an approximately square flag, on which currently only the colors can be discerned [18, 19], whose distribution suggests a red field which is mostly covered by a golden lion. In 1535,* ***Pedro Reinel*** *(*National Maritime Museum, ***Greenwich****) again depicted a golden square flag, on which in the available sources the presence of other colors, but no other design details, may be determined [20, 21]. The flag has the same shape and field color on the anonymous portolan from 1550 (*Biblioteca Vallicelliana, ***Rome****) and it displays a red rampant lion without the wings, aureole, and book [22].*

A square flag in gold was repeated by ***Giacomo Maggiolo*** *in 1553 (*Yale University Library*); only the traces of red color having remained upon it [16, 23]. In 1563,* ***Lázaro Luís*** *[24] depicted (*Academy of Sciences, ***Lisbon****) a triangular flag, quartered red and blue, with a golden cross over all (fig. 5). It is not clear why he attributed such a design to Venice, although it does repeat typical colors of its flags from other portolans. In the same year, Giacomo Maggiolo [25, 26] created a portolan (*National Library of France*) on which the flag is gold again, square shaped, with the lion's head drawn so that it looks more like a simplified presentation of human face in white color (a "smiley face" – invented 4 centuries later) with the addition of golden hair (fig. 6). The field color and flag shape are the same on the portolan from 1565 made by* ***Giorgio Sideri****, called* ***Callapoda*** *(*National Library of France*); the lion is black and both colors are partly erased [10, 27]. The cartographer who signed his name as simply* ***Angelus*** *compiled the atlas in* ***Marseille*** *[28] in 1575 (*National Library of France*) in which the flag is again square, but red with a gold lion of St Mark. In 1577,* ***Domingo Villarroel*** *(map in the* Yale University Library*) also presented a square red flag with a white edge, bearing a white lion's head without the mane, so the species of animal to which it belongs is not immediately recognizable; the flag edges are embattled (fig. 7).*

On the portolan created by ***Francesco Oliva*** *in 1603 (*National Library of France*), the flag is rectangular, nearly square, in red, with a gold lion of St. Mark holding a silver book (now darkened to nearly black) [10, 29]. In his undated portolan of the same period (now in the* National Library of France*) [10, 29],* ***Nicolaos Vourdopolos*** *depicted an unusual lion in yellow (head) and blue (body, wings, aureole, and book), all on yellow field; the flag's shape is unusual, trapezoidal with curved top and bottom edges (fig. 8). Lastly,* ***João Teixeira Albernaz*** *[30] marked Venice on the map made c. 1640 (*Library of the Port of Toulon*) with a square blue flag bearing a large golden monogram, composed of the letters V over A (fig. 9); its colors, now very darkened, may be determined by comparing with other flags. It is not clear why Venice was marked in this way, although it combines the first and last letters of its name, while the colors are known from its flags on other portolans. As this is one of the last known*

portolanima. Pošto je ovo jedan od posljednjih poznatih iluminiranih portolana, to bi mogao biti i posljednji prikaz zastave Venecije uopće.

Zastava Ankone

Poslije proučavanja portolana iz ove grupe, pored ranije opisanog prikaza zastave **Ankone** (v. dio 6, GiZ 27), sada je poznat još jedan. I njega je izradio građanin Ankone – ovog puta, to je bio Andrea Benincasa [5, 6, 7], koji je u svom atlasu iz 1476. (*Knjižnica Sveučilišta u Ženevi*) označio grad veoma dugačkom trokutastom zastavom zlatne/žute boje, na kojoj nije ništa prikazano (sl. 10). Značenje ovog nacrta nije jasno, tako da ostaje otvoreno za buduća istraživanja.

Zastava Trsta

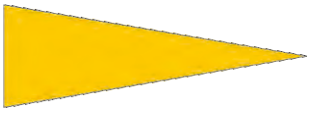
Trst bi mogao biti označen zastavom samo na jednoj od ovdje opisanih mapa: možda ga označava crvena trokutasta zastava sa bijelim diskom (sl. 11) prikazana na anonimnom portolanu iz 1410. (*Nacionalna knjižnica Francuske*); međutim, u raspoloživim izvorima [1] nije moguće točno utvrditi položaj njenog koplja, kao ni konturu sjeveroistočne obale Jadranskog mora, tako da je moguće i da ona u stvari označava Senj (v. dio 8, GiZ br. 29). Precizno identificiranje zastave će stoga biti moguće tek kada budu dostupne čitljivije reprodukcije ove mape.

Zastava Ulcinja

Kao u slučaju Ankone, i za **Ulcinj** je otkriven samo jedan novi prikaz zastave: 1565. godine, izradio ga je Giorgio Sideri, zvani *Callapoda* [10, 27]. Na ovom portolanu (danas u *Nacionalnoj knjižnici Francuske*), zastava je precizno postavljena pored imena grada i, za razliku od mnogih drugih ilustracija iste mape, odlično je očuvana: na plavom polju, prikazan je veliki polumjesec okružen sa pet malih diskova, dva bliža koplju a tri bliža završetku zastave, sve u bijeloj boji; oblik zastave je pravokutan, sa ovalnim završetkom (sl. 12). Ovo je očigledno prikaz zastave **Osmanskog Carstva**, čiji tadašnji posjedi su označeni brojnim zastavama, od kojih su neke identične ovoj, dok ostale predstavljaju varijacije istog nacrta sa promijenjenim bojama, brojem diskova i/ili oblikom zastave.

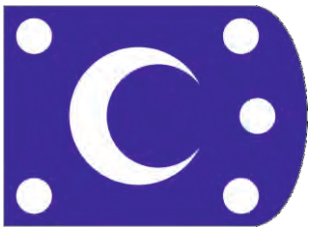
9. Venecija. / *Venice.*
João Teixeira Albernaz, c. 1640.

10. Ankona. / *Ancona.*
Andrea Benincasa, 1476.

11. Trst (ili Senj?) / *Trieste (Senj?)*
Anonym, 1410.

12. Ulcinj.
Giorgio Sideri "Callapoda", 1565.

Zastava Drača

Za tri novootkrivene zastave locirane kod **Drača**, nacrt se ne može utvrditi. Na portolanu koji je Judah ibn Zara (*Jehuda Abenzara*) izradio 1487. (*Vatikanska apostolska knjižnica*), oblik zastave je pravokutan, dok je polje potamnjelo toliko da se ni njegova boja, niti ikakvi drugi detalji ne mogu razaznati [9]. Juan de la Cosa je na mapi iz 1500. (*Pomorski muzej*, Madrid) prikazao zastavu na kojoj se može razaznati samo crvena boja polja, dok je dužina približno jednaka širini, a oblik nije pravokutan, ali se u raspoloživim izvorima [10, 12] ne može utvrditi je li završetak trapezoidan, zaobljenih uglova ili potpuno zaobljen. I zastava koju je Giacomo Russo [18, 19] prikazao na portolanu iz 1535. (*Fundació March Severa*, Palma de Mallorca) je potamnjela toliko da se ne razaznaje ništa osim pravokutnog oblika.

illuminated portolans, it might also be the last depiction of the flag of Venice at all.

Flag of Ancona

After studying the portolans from this group, another depiction of the flag of ***Ancona*** *is now known, following one described in Part 6, GiZ no. 27. It was also created by a citizen of Ancona – this time, Andrea Benincasa [5, 6, 7], who in his atlas from 1476 (*Geneva University Library*) marked the city with a very long triangular flag in gold/yellow, which displays nothing (fig. 10). The meaning of this design is not clear, so it remains open for future research.*

Flag of Trieste

Trieste *might be marked with a flag on only one of the maps described here: perhaps it is marked with the red triangular flag with white disc (fig. 11) shown on the anonymous portolan from 1410 (*National Library of France*); however, in the available sources [1], it is not possible to accurately determine the position of its staff, nor the contour of northeastern coast of the Adriatic Sea, so it is also possible that it actually marks Senj (see Part 8, GiZ no. 29). Precise identification of the flag will therefore be possible only when more legible reproductions of this map become available.*

Flag of Ulcinj

As in the case of Ancona, only one new depiction of the flag was discovered for ***Ulcinj****: in 1565, it was created by Giorgio Sideri, called* Callapoda *[10, 27]. On this portolan (now in the* National Library of France*), the flag is placed precisely next to the city's name and, unlike many other illustrations of the same map, is excellently preserved. On blue field, a large crescent is shown, surrounded with five small discs, two closer to the hoist and three closer to the fly, all in white color; the flag shape is rectangular, with oval ending (fig. 12). This is obviously a depiction of the flag of* ***Ottoman Empire****, whose possessions of that era are marked with numerous flags, some identical to this one, while the others are variations of the same design with changes in the colors, number of discs, and/or flag shape.*

Flag of Durrës

Three newly discovered flags mark ***Durrës****, but their design cannot be determined. On the portolan made by Judah ibn Zara (*Jehuda Abenzara*) in 1487 (*Vatican Apostolic Library*), the flag shape is rectangular, while the field has darkened so much that neither its color nor any other details can be discerned [9]. On the map from 1500 (*Naval Museum*, Madrid), Juan de la Cosa depicted a flag on which only a red field color can be discerned, while the length is approximately equal to the width, and the shape is not rectangular, but it cannot be determined in the available sources [10, 12] if the ending is trapezoidal, with the rounded corners, or completely rounded. The flag depicted by Giacomo Russo [18, 19] on the portolan from 1535 (*Fundació March Severa*, Palma de Mallorca) has also darkened so much that nothing is discernible except a rectangular shape.*

[1] *Anonymous map from 1410*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp04200
[2] *Book of the Knowledge of all the Kingdoms, Lands, and Lordships that are in the World, and the Arms and Devices of each Land and Lordship, or of the Kings and Lords who possess them*. London: Hakluyt Society, 1912
[3] Portulanos blog – Siglos XIV y XV, http://butronmaker.blogspot.com/2008/02/siglos-xiv-y-xv.html
[4] Digital Scriptorium website, http://ds.lib.berkeley.edu/HM01548_43
[5] *Atlas of Andrea Benincasa*, Facsimile Finder website, https://facsi.ms/facsimiles/atlas-of-andrea-benincasa-facsimile
[6] *Atlas of Andrea Benincasa*, Ziereis Facsimiles website, https://www.facsimiles.com/facsimiles/atlas-of-andrea-benincasa
[7] *Atlas of Andrea Benincasa*, Millennium Liber website, http://millenniumliber.com/?page_id=3531&lang=en
[8] *Map of Grazioso Benincasa from 1482*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grazioso_Benincasa._Biblioteca_Universitaria,_Bolonia.1482.jpg
[9] Mapas fuera de su tiempo: Las conclusiones del Prof. Hapgood, *Cronica de Atlantis*, https://cronicadeatlantis.blogspot.com/2017/01/mapas-fuera-de-su-tiempo-las.html
[10] Donald Wigal: *Historic Maritime Maps (Used for Historic Exploration) 1290-1699*, Parkstone Press, New York, 2000.
[11] *Map of Christopher Columbus*, Gallica digital library, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b59062629/f1
[12] *Map of Juan de la Cosa*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Map_of_de_la_Cosa
[13] *Map of Alberto Cantino from 1502*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp00300
[14] *Map of Alberto Cantino from 1502*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Cantino_map
[15] *Map of Jorge Reinel from 1519*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp00400
[16] Yale University Library Web site, https://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Search/Results?lookfor=portolan&type=AllFields&submit=Find&limit=16&sort=relevance
[17] *Map of Giacomo Russo from 1528*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Navigational_Map_of_Europe_-_1885P1759.jpg
[18] Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya Web site, http://www.histocat.cat/index.html?msgOrigen=7&msgValor=10&Familia=FA008&Subfamilia=SF061&Frame=Main
[19] *Map of Giacomo Russo from 1535*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp00500
[20] *Map of Pedro Reinel from 1535*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp03800
[21] *Map of Pedro Reinel from 1535*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1535_pedro_reinel_atlantic_nord_02.jpg
[22] *Anonymous map (Portuguese) from 1550*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp03900
[23] *Map of Giacomo Maggiolo from 1553*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1553_Portolan_chart_of_the_Mediterranean_Sea_by_Giacomo_Maggiolo.png
[24] *Map of Lázaro Luís from 1563*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp06600
[25] *Map of Giacomo Maggiolo from 1563*, Gallica digital library, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b550070685
[26] *Map of Giacomo Maggiolo from 1563*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1563_Portolan_chart_of_the_Mediterranean_Sea,_the_Black_Sea_and_Northeastern_Atlantic_Ocean_by_Giacomo_Maggiolo.jpg
[27] *Maps of Giorgio Sideri*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Giorgio_Sideri
[28] *Atlas of Angelus de Masilia (1575)*, Gallica digital library, 5v-6r, https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002477x/f8.item
[29] *Genova, ritratto storico da antiche e moderne fonti - 08. Dall'anno 1600 al 1699*, Filippo Giunta's website, http://www.giuntafilippo.it/genova-2/1600-1699-2/
[30] University of Coimbra website, https://www.uc.pt/fluc/coimbra-marrakech/indexfr/sources/icono/exposition

Matija Horvat

Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (9)

Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th Centuries (9)

Crni stjegovi prokletnika

U prošlim brojevima obrađivale su se ratne zastave Hrvata korištene u bitkama iz različitih vremenskih razdoblja i ratova, a kada promotrimo te bitke, može se uočiti jedna stvar koja ih povezuje. Riječ je o zastavi koja se pojavljivala gotovo uvijek na bojnom bolju, i to nepromijenjena izgleda. Ono što je zanimljivo jest to kako nije riječ o „državnoj", kraljevskoj ili banskoj zastavi, ili nekome drevnome stijegu koji je nošen iz bitke u bitku poput nekakve relikvije, već se zapravo radilo o običnoj, jednobojnoj crnoj zastavi. Anonimni osmanlijski kroničar, koji je u polovici 15. st. sastavio djelo koje opisuje tzv. *Dugu vojnu* i kasniji križarski pohod koji je završio bitkom kod Varne koristi termin „crni stjegovi prokletnika" i „crni stjegovi nevjernika koji su niski kao prašina".[1]

Crnu zastavu nosio je banderij bosanskoga biskupa (sa sjedištem u **Đakovu**) **Rafaela Herczega** u *bitki kod Varne* 10. studenoga 1444. godine,[2] konjanici kneza **Karla Kurjakovića** imali su dvije crne zastave u *Krbavskoj bitki* 9. rujna 1493. godine,[3] a barem jedna crna zastava korištena je od strane hrvatskih konjanika u slavnome *Sisačkome boju* 22. lipnja 1593. godine.[4] Međutim, ovo nisu jedini primjeri korištenja crnih zastava od strane Hrvata, pa i Mađara u srednjem i ranom novom vijeku. U tzv. *Dugoj vojni* koja je počela krajem rujna 1443. godine, a prethodila *Varnenskome križarskome ratu* (1443. – 1444.), križari iz **Mađarske**, **Hrvatske**, **Poljske** i **Češke** oslobodili su **Srbiju** i zauzeli **Sofiju**, ali ih je čvrst osmanlijski otpor natjerao na sklapanje primirja. Osmanlijski izvor spominje kako su križari koristili crne stjegove,[5] a jednu takvu zastavu, koja je pripadala vojnicima **Ivana Hunjadija**,[6] Osmanlije su i zarobili. Crne zastave nošene su i *Mohačkoj bitki* 29. kolovoza 1526. godine,[7] što nam prikazuje osmanlijska minijatura iz 1575. godine. Pješaci mađarsko-hrvatske vojske imaju dvije crne zastave pravokutnoga oblika s ogivalnim krajem, a konjanici jednu crnu pravokutnoga oblika,[8] ali nepoznatog završetka (kraj zastave zaklonjen je ostalim konjaničkim zastavama). Sve zastave na vrhu motke umjesto koplja imaju zlatnu kuglu.

Gyula Tury: Mohačka bitka (detalj) /*Battle of Mohács (detail)*
Vidi str.1 / *See p. 1.*

No, crna boja nije bila ograničena samo na zastave – osmanlijski povjesničar iz 16. stoljeća **Sa`d-ud-din** navodi za hrvatsku vojsku u *Krbavskoj bitki* 1493. kako je cijela bila odjevena u crno: „I tako je (tada nevjerna) vojska, obučena u crne poput noćnog mraka haljine…"[9] Ovdje ne treba uzeti bez rezerve navod osmanlijskog povjesničara, jer je teško povjerovati da su vojnici i banskih četa i banderija hrvatskih velikaša svi bili odjeveni u crno, ali većinu hrvatske vojske činili su pješaci,[10] od kojih je velik dio, ako ne i najveći,[11] spadao na okolne seljake i/ili pripadnike plemenitih općina i

The Accursed Man's Black Standards

Previous installments in this series presented war flags of Croats used in battles from various periods and wars, but when we consider those battles, there is a single item that links them. It is a flag that appeared persistently on the battlefields, quite unchanged. Interestingly, it is not some kind of "state" flag, royal or ban's banner, or some ancient standard carried from one battle to another as some kind of sacred relic, but it was a simple, single-colored black flag. An anonymous Ottoman chronicler, who wrote a work describing the so-called Long Campaign and the crusade succeeding it, ending with the Battle of Varna, used terms like "the accursed man's black standards" and "black standards of the infidels who are as low as dust".[1]

A black flag was carried by the banderium *of* ***Rafael Herczeg****, bishop of* ***Bosnia*** *(with the seat in* ***Đakovo****) at the* Battle of Varna *on 10 November 1444,*[2] *the cavalry of* ***Karlo Kurjaković*** *had two black flags in the* Battle of Krbava Field *on 9 September 1493,*[3] *and at least one black flag was used by Croatian cavalry in the glorious* Battle of Sisak *on 22 June 1593.*[4] *However, these are not unique examples of use of black flags by Croats and even by Hungarians in the Middle and Early Modern Era. In the* Long Campaign*, which started in late September 1443 and preceded the* Crusade of Varna *(1443–1444), the crusaders from* ***Hungary****,* ***Croatia****,* ***Poland****, and* ***Bohemia*** *liberated* ***Serbia*** *and conquered* ***Sofia****, but the firm Ottoman resistance forced them to make a truce. The Ottoman source mentions crusaders carrying black banners,*[5] *and one, carried by* ***John Hunyadi****'s soldiers,*[6] *was even captured by Ottomans. Black flags were carried in the* Battle of Mohács *on 29 August 1526,*[7] *as shown in an 1575 Ottoman miniature. The infantry of the Hungarian-Croatian army used two black rectangular flags with ogival fly, while the cavalry used a rectangular one,*[8] *but of unknown fly shape (since its fly end is covered by other cavalry flags). All of these had a golden orb as a finial atop the staff.*

However, black was not limited to flags – the 16th-century Ottoman historian ***Sa'd-ud-din*** *recounts that the Croatian army in the 1493* Battle of Krbava Field *was dressed entirely in black: "And thus (then infidel) army, dressed in as the night darkness black robes…"*[9] *Here we should not blindly accept the Ottoman historian's claim in full, because it is hard to believe that all of the soldiers of all of the ban's companies and magnate's* banderia *were dressed in black. However, the majority of army was composed of the footmen,*[10] *and large part of those, if not even the*

1 Imber, Colin: *The Crusade of Varna 1443-45 – Crusade texts in translations 14*, Ashgate, Aldershot, 2006: 60, 82.

2 Matija Horvat: „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (1) – Bitka kod Varne 10. studenoga 1444. | Some Croatian (and Hugarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (1) – Battle of Varna 10 November 1444", *GiZ* 22 (2017): 7 – 9. Vidi str. 8. Tu zastavu zarobio je neki Uzun Alioglu, koji je posjekao stjegonošu vidi Imber: 101. *The flag was captured by some Uzun Alioglu, who cut down the flagbearer. See Imber: 101.*

3 Matija Horvat: „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (2) – Bitka na Krbavskom polju 9. rujna 1493. | Some Croatian (and Hugarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (2) – Battle of Krbava Field 9 September 1493", *GiZ* 23 (2018), 7 – 9. Vidi str. 7. *See p. 7.*

4 Matija Horvat: „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (5) – Bitke na sisačkom bojištu 1591. – 1595. (2) – Bitka za Sisak 22. VI. 1593. (1) | Some Croatian (and Hugarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (5) – Battles at the Sisak Front 1591 – 1595 (2) – Battle of Sisak 22 June 1593", *GiZ* 26, 12 – 15. Vidi str. 14 – 15. *See pp. 14–15.*

5 „Many of those wretched men fell to earth in the fray, and one of the of the accursed man's black standards was captured, together with his grey horse and its trapings. They turned the standard upside down and brought it with the horse to the Padishash, who gave them reward." Imber: 60.

6 „What is more, they have taken a grey horse from Yanko`s train, and carried off one his black standards and overturned it." Imber: 61.

7 Cod. H. O. 41, fol. 103v.-104r. Minijatura se čuva u Mađarskom nacionalnom muzeju (Inv. No. 64.26), a objavljena je, između ostalog: *The miniature is held in the Hungarian National Museum (Inv. No. 64.26), and it was published, among others, in:* Stephen Turnbull, *Osprey Essential Histories 062 – Ottoman Empire 1326 – 1699*, Bloomsbury Publishing, London, 2012: 39.

8 Dok su pješačke zastave iste nijanse crne boje, konjanička zastava je nešto svjetlije nijanse, stoga izgleda kao crvenkasto-crne boje, no nema sumnje kako je umjetnik i ovdje htio prikazati jednobojnu crnu zastavu. *While infantry flags are all of the same black shade, the cavalry flag is slightly lighter, and therefore it looks like a reddish black, but there is little doubt that the artist wanted to show a black flag here as well.*

9 Anđelko Mijatović, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Školska knjiga, Zagreb, 2005: 127.

10 Ibid.: 56.

rodova **Krbavske** (i vjerojatno **Ličke**) **županije**.[12] Iz toga se može izvući zaključak kako su se barem vojnici iz Krbavske županije, a možda i Ličke, tradicionalno odijevali u crno prilikom polaska u rat. Ne bi trebalo biti sumnje kako su s crnom bojom odjeće nekih hrvatskih vojnika povezane već prije spomenute dvije obične crne zastave konjanika kneza Kurjakovića.[13]

Poznati **senjski uskoci** su svoje brodice bojali u crveno (nadvodni dio) i crno (podvodni dio), ili u cjelini u crnu boju.[14] Premda ne treba odbacivati zaključak povjesničara **Mithada Kozličića** kako su uskoci donji dio svojih brodova premazivali katranom i smolom radi vodonepropusnosti, pa otud crna boja, pojava crvene boje na tim istim brodicama upućuje na to kako je i crna boja imala istu ulogu simboličnosti i/ili ukrašavanja. Dodatan dokaz tome jesu grafički izvori koji nam otkrivaju kakve su zastave Senjani koristili. Tako na bakrorezu **Georga Kellera** iz 1617. godine,[15] koji prikazuje pomorski boj između uskoka i **Mlečana** ispred **Senja**, većina uskočkih brodica[16] ističe jednobojne raskoljene zastave koje na svakom kraju plamenca imaju kićenku. Kako bakrorez nije obojen, ne možemo znati koje su boje bile te zastave, ali na temelju koloriranog bakroreza iz 17. stoljeća, čiji je autor **Joan Blaeu** (1596. – 1673.)[17] možemo zaključiti kako su bile istih boja kao i njihove brodice – crne i crvene. Na Blaeuevom prikazu Senja na moru ispred tog grada prikazano je devet senjskih galija i brodica, od čega ih petero ima istaknutu crnu zastavu, a troje crvenu jednobojnu zastavu (jedna brodica nema nikakvu zastavu). Sve su zastave raskoljene kao i kod Kellerove grafike, s izuzetkom jedne crvene pravokutne, što dodatno daje na autentičnosti oba prikaza. Iznad **Nehaja** se vijori pravokutna crvena zastava, dok je na obalnoj kuli ispred samoga Senja istaknuta raskoljena crna zastava.

Ovo su primjeri korištenja crnih zastava na koje sam naišao tokom svojih istraživanja, ali ne vjerujem kako su i jedini posvjedočeni u izvorima, i svakako će daljnja istraživanja donijeti nove dokaze o korištenju tih zastava. Iako je upotreba crne boje dominirala kod zastava, primjeri senjskih uskoka i iz *Krbavske bitke*, svjedoče kako se crna boja istodobno koristila i kod ostalih predmeta koje su vojnici rabili, kao npr. njihova odjeća. Korištenje jedne boje na zastavi i odjeći dokaz je uniformiranosti (ili barem pokušaja uvođenja iste) u ondašnjim hrvatskim vojskama, te je svakako doprinijelo lakšem snalaženju u borbi, no kako nemamo dokaza da su vojnici uvijek nosili odjeću iste boje kao i zastava, ne može se korištenje crne boje svesti tek na puki pokušaj „standardizacije“ u vojsci. Ono što se može zaključiti, tj. ono što nam gornji primjeri pokazuju jest kako je postojala svojevrsna tradicija nošenja crne boje tokom ratovanja u Hrvatskome kraljevstvu, koja se održala barem sve do u 17. stoljeće, i kako vidimo, nije bila ograničena samo na jednu skupinu ljudi, odnosno jedan dio tadašnjeg društva, već na šire slojeve pučanstva, od običnih vojnika do plemstva, od pomoraca do konjanika.

Joan Blaeu: *Segna ou Zegna, dans la Morlaquie, sur le Golfe de Venise*, ca. 1670.

Nažalost, nemamo nigdje zabilježeno simboliku i značenje naših crnih zastava, no ne bi trebalo biti sumnje kako je crna boja simbolizirala smrt. Kako je svaka zastava bila vizualni prikaz nečije odanosti, vazaliteta, identiteta, autoriteta, vjere ili ideologije, tako je i isticanje crne zastave, ili nošenje crnih odora, najvjerojatnije

*vast majority, included peasants and petty nobility from noble communities of **Krbava County** (and probably also from **Lika County**).[12] Thus we may conclude that, at least, the soldiers from Krbava County, and possibly from Lika County as well, traditionally dressed in black when going to battle. Doubtless the black clothes of some Croatian soldiers are linked with aforementioned two simple black flags of Duke Kurjaković's cavalry.[13]*

*The famed **Uskoks** (irregulars used by **Habsburgs** in coastal Croatia along the Ottoman borders) of **Senj** painted their vessels in red (above the waterline) and black (below the waterline), or entirely black.[14] However, a conclusion by historian **Mithad Kozličić** should not be dismissed, that Uskoks painted the bottom of their ships with tar and resin for waterproofing, thus the black; the appearance of red paint on the same ships indicate that both would have similar symbolic and/or ornamental function. And an additional proof in that direction is graphical sources revealing some flags used in Senj. In a 1617 copperplate by **Georg Keller**,[15] depicting a naval battle between Uskoks and Venice off coats from Senj, most Uskok vessels[16] hoist single-colored swallow-tailed flags with a tassel on each fly point. Since the copperplate is uncolored, we do not know the flags' colors, but based on a 17th-century colorized copperplate by Joan Blaeu (1596–1673),[17] we can conclude that those were of the same colors as their vessels – black and red. Blaeu shows Senj from the sea with nine galleys and other vessels, five of which fly a black flag and three a red monocolored flag (one ship has no flag displayed). All of them are swallow-tailed, as in Keller's plate, except on red rectangular flag, further adding to the authenticity of both depictions. A rectangular red flag is flown over the fort of **Nehaj** (on a hill over Senj), while a black swallow-tailed flag is hoisted over a coastal tower in front of the town of Senj itself.*

These are the examples of black flags that I found in my research, but further research will likely uncover more evidence of such flags. Although the use of black dominated in flags, the examples of the Senj Uskoks and the Battle of Krbava Field *show that black was also used for other military items, such as clothes. Use of a single color on flags and clothes testify to uniformity (or at least of an attempt to introduce it) in the Croatian armies of the period. That would certainly help in distinguishing friends from foes in battle, but since we have no proof that soldiers would use the same clothes as their flag, we may not simplify it to attempted "standardization" in the military. What can be concluded, i.e., what the above-mentioned examples show, is a certain tradition of wearing black for war in the Croatian Kingdom that persisted until at least the 17th century; as seen, it was not limited to a single group of people, or a single part of the society, but practiced by wider layers of population, from soldiers to nobility and from sailors to cavalry.*

Unfortunately, we have no record of the symbolism and meaning of these black flags, but there should be little doubt that black symbolized death. With each flag being a visual depiction of its owner's loyalty, vassalage, identity, authority, faith, or ideology, the

11 Ibid. vidi navod Ludovika Tuberona Crijevića. *Cf. quote by Ludovik Tuberon Crijević*

12 Kekez, Hrvoje: „Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?“, *Modruški zbornik 3* (2009) 3: 65- 101. Vidi str. 76. *See p. 76*

13 Horvat, *GiZ* 23: 7.

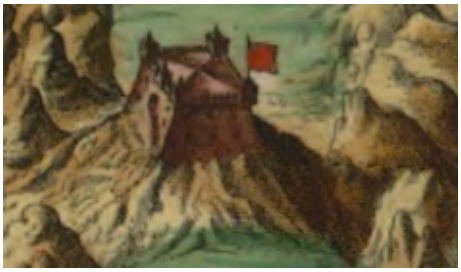
14 Kozličić, Mithad: „Senjske uskočke brodice“, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* 19 (1992) 1: 57 – 68. Vidi str. 66. *See p. 66*

15 *Digitalna zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*, https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10230.

16 Ostale zastave senjskih uskoka biti će obrađene u nekom od slijedećih nastavaka. *The other flags of the Senj's Uskoks will be covered in a subsequent installment.*

17 *Digitalna zbirka Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*, https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=566674.

predstavljalo odlučnost nositelja da se bori do samoga kraja, do smrti. Kad i gdje je počela tradicija isticanja crnih zastava, teško je reći. Spomenuti primjeri govore kako njihova upotreba nije bila ograničena samo na Hrvate, već su crne zastave koristili i neki Mađari, odnosno mađarski velikaši. Međutim, ti primjeri ili nisu dovoljno precizni, kao što je to slučaj s *Mohačkom bitkom* gdje se crne zastave mogu pripisati i Hrvatima i Mađarima, ili je riječ o velikašima koji su u svojim banderijima imali i Hrvate (kao npr. Ivan Hunjadi). Veća zastupljenost crnih zastava kod Hrvata u izvorima ukazuje na njih kao originalne nositelje, a neki Mađari su tako mogli početi nositi crne zastave po uzoru na svoje stoljetne hrvatske saveznike i suborce.

Joan Blaeu, ca. 1670. Detalj / *Detail.*

Početke upotrebe takvih zastava svakako treba smjestiti prije 15. stoljeća i u tome kontekstu vrijedi istaknuti zanimljivu zgodu iz 1242. godine za vrijeme mongolske provale u Hrvatsku, a koju je zabilježio **Toma Arhiđakon**.[18] Prilikom gonjenja kralja **Bele IV.** i haranja Hrvatskom, jedan mongolski odred spustio se do splitskih zidina, u kome su se tada nalazile mađarske izbjeglice. Vidjevši konjanike, **Splićani** su pomislili kako je riječ o Hrvatima (!), te su pograbili oružje kako bi krenuli na njih, ali Mađari su, vidjevši stjegove napadača, pali u očaj i paniku, jer su u njima prepoznali **Mongole**. Ova crtica je zanimljiva iz razloga što ispada kako su Hrvati bili toliko slični Mongolima, da su Splićani, koji nikada prije nisu vidjeli Mongole, mogli njih zamijeniti za Hrvate (!). Postavlja se pitanje koje li su to vanjske karakteristike zajedničke Mongolima i Hrvatima, te je zbog toga moglo doći do zabune? Fizički izgled možemo odmah zanemariti iz očitih razloga, a i nije vjerojatno da bi sa visokih gradskih zidina promatrači mogli uočiti lica udaljenih konjanika. Što se tiče nošnje i opreme vojnika, niti po toj stvari Splićani nisu mogli zamijeniti Mongole za Hrvate, jer su Hrvati i Mongoli koristili različite tipove oklopa i naoružanja.[19] Jedina vanjska karakteristika, a koja je bila uočljiva čak i na veću udaljenost, po kojoj je moglo doći do zabune jesu zastave i slično znakovlje, koje i jesu korištene upravo iz ovakvih razloga – kako ne bi dolazilo do zabune na bojnome polju, do miješanja između saveznika i neprijatelja.

I kao što vidimo, upravo je pogled na mongolske zastave Mađarima bio jasan dokaz kako napadači nisu bili Hrvati, već Mongoli. No, zastave su vidjeli i Splićani, a oni su smatrali kako je riječ o Hrvatima, te se nameće zaključak kako su Hrvati i Mongoli koristili iste, odnosno slične zastave. Toma Arhiđakon mongolske zastave opisuje kao „kratke, obojene crno i bijelo, i imaju neku vrstu vunene lopte na vrhu"[20] (*Vexilla breva, nigro alboque colore distincta, quendam lane globum in summitate habentia*).[21] Crna boja mongolskih barjaka nije uzbunjivala Splićane, jer su Hrvati imali običaj korištenja crnih zastava, no detalj *tuga*[22] na vrhu barjaka (vunena lopta koju spominje Toma Arhiđakon) Mađarima je odao kako je riječ o Mongolima.

Joan Blaeu, ca. 1670. Detalj / *Detail.*

Iz ovoga se može izvući kako su Hrvati koristili crne zastave u bitkama najkasnije još od 13. stoljeća, a vjerojatno i mnogo ranije – oblik tih zastava nije zabilježen u izvorima, ali na temelju primjera ostalih zastava koje su se koristile na ovome prostoru u tom vremenskom razdoblju,[23] zasigurno je bila riječ o crnim gonfanonima – pravokutnim ili kvadratnim zastavama s tri ili više plamenaca. Kao dokaz kako tradicija korištenja crnih ratnih zastava potječe iz ranijeg doba, i to možda čak iz onog predheraldičkog, može se spomenuti grafit broda – najvjerojatnije omiške strijele – u crkvi **sv. Silvestra** na otoku **Biševu**, datiran u kraj 11. ili početak 12. st.[24] Brod ima krmenu jednobojnu (crnu) zastavu pravokutnog oblika koja se sužuje prema kraju, pa bi mogla biti trokutastog kraja, ali isto tako je možda i riječ o tome kako je nepoznati umjetnik htio dočarati vijorenje zastave na vjetru.

use of a black flag, or wearing of black clothes, probably represented determination of the bearers to fight to the bitter end, to death. How and where the black flag tradition started would be hard to tell. These examples show that such use was not limited to Croats, but that black flags were used by some Hungarian soldiers and magnates as well. However, those examples are not clear enough, as in the case of the Battle of Mohács*, where black flags may be attributed to Croats and Hungarians, as these magnates also employed Croatian troops (as in case with John Hunyadi). More frequent use of black flags by Croats in the sources indicate that they may be the original carriers, but it may be that some Hungarians adopted the custom after the fashion of their centuries-old Croatian allies and comrades in arms.*

This practice certainly began before the 15th century. A curious 1242 event should be mentioned, occurring during the Mongol raids into Croatia and recorded by ***Thomas the Archdeacon*** *of Split.[18] In pursuit of King* ***Bela IV*** *and in their raids through Croatia, a Mongol company descended toward the city walls of Split, where Hungarian refugees had fled. Seeing the cavalry, the citizens of* ***Split*** *thought these were Croats (!), while Hungarians, seeing the attackers' banners, fell into despair and panic, recognizing them as* ***Mongols****. This story is notable, as it seems to imply that Croats were so similar to Mongols that the citizens of Split, who had never seen any Mongols, could mistake them for Croats (!). One asks: what are the outward characteristics common to Mongols and Croats which would lead to the confusion? Physical appearance may be dismissed for obvious reasons, and it is highly unlikely that the observers from the high city walls would recognize facial details of the far-away horsemen. Regarding uniforms and military equipment, it would be unlikely that people from Split would misidentify them, since Croats and Mongols used very different types of armor and weapons.[19] The only external characteristic notable from afar which could lead to the misidentification would have been the flags and similar symbols. After all, that was their original function – to prevent confusion in the battlefield, to distinguish friend from enemy .*

*But, as we see here, the sight of Mongol flags was a clear sign to the Hungarians that the attackers were not Croats, but Mongols. However, the flags were also seen by the people of Split, who concluded the attackers were Croatians. This leads to the conclusion that Croats and Mongols used the same, or quite similar flags. Archdeacon Thomas described the Mongol flags: "Their banners are short, colored black and white, and have a sort of woolen ball on the top. "[20] (*Vexilla breva, nigro alboque colore distincta, quendam lane globum in summitate habentia*).[21] The black flags did not disturb the Split men, as Croats often flew them, but the tugh[22] details at their tops (a woolen ball mentioned by Archdeacon Tomas) revealed to the Hungarians that the approaching group were Mongols.*

This indicates that Croats used black flags in warfare as far back as the 13th century, and probably before. While the shape of these flags was not recorded in sources, we may speculate based on other flags used in these regions at the period;[23] they could have been black gonfalons – rectangular or square flags with three or more tails. A further proof that the tradition of use of black flags possibly originated earlier appears in a graffito of a ship – most probably a sagitta of Omiš—in ***St. Silvester*** *Church on the island of* ***Biševo****, dated to the late 11th or early 12th century. The ship hoists at the stern a black rectangular ensign narrowing toward the fly – possibly the unknown artist wanted to show it fluttering.*

18 Perić, Olga; Karbić, Damir; Matijević Sokol, Mirjana i Sweeney, James Ross (eds.): *Archdeacon Thomas of Split – History of the bishops of Salona and Split*, Central European University Press, Budapest, 2006: 295 – 297.

19 Toma Arhiđakon daje detaljan opis mongolskih ratnika. *Archdeacon Thomas provided a detailed description of Mongol warriors. Ibid. 283–285.*

20 „Their banners are short, colored black and white, and have a sort of woolen ball on the top." *Ibid.* 285.

21 *Ibid.* 284.

22 *Tug*, *tuq* ili *tugh* je veksiloid koji su koristili mongolski i turkijski narodi, u obliku jednog ili više konjskih repova pričvršćenih na vrhu koplja ili motke.
Tug, tuq, *or* tugh *is a vexilloid used by Mongol and Turcic peoples, shaped as several oxen or horse tails attached at the top of a spear or a pole.*

23 U pripremi je rad koji će se baviti ranosrednjovjekovnim hrvatskim zastavama.
A paper to cover some early medieval Croatian flags is in preparation.

24 Praničević Borovac, Ita: „Grafiti brodova – prilog srednjovjekovnoj pomorskoj ikonografiji", *More – hrvatsko blago*, Zagreb, 2016 : 844-861, vidi str. 850. *See p. 850*

Goran Borković

Zastava Srba u Hrvatskoj

The Flag of Serbs in Croatia

***Portal Novosti*, www.portalnovosti.com, 16/09/2021**

U medijima se 2021. aktualiziralo pitanje zastava nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Iz mnoštva tekstova koji su o tome vrlo površno i neobjektivno pisali, izdvajamo jedan koji je pružio informacije temeljene na regulativi i predstavio status tih zastava na primjeru zastave srpske nacionalne manjine. Prenosimo ga uz dozvolu autora i portala, uz minimalne uredničke izmjene. Foto: Portal Novosti. Ilustracije zastava odobrenih u Savjetu za nacionalne manjine: uredništvo GiZ.

In 2021 the media highlighted the issue of flying flags of ethnic minorities in Croatia. While most articles on the issue were superficial or biased, we single out one that provided information based on regulations and presented the status of these flags using the example of the flag of the Serb national minority. We present it here with permission of the author and the portal, with minimal editorial amendments. Illustrations: GiZ editorial board.

Inicijativa vlasti **Republike Srbije** da i svi **Srbi** u regiji i dijaspori povodom drugog po redu *Dana srpskog jedinstva, slobode i nacionalne zastave*, koji se slavio u srijedu [15. rujna 2021.], istaknu na svojim pročeljima srpske zastave, u **Hrvatskoj** je dočekana u najmanju ruku kao neprihvatljiva. Iz *Hrvatske demokratske zajednice* (HDZ) su poručili da bi se radilo o provokaciji i kršenju zakona jer je *Zakonom o javnom redu i miru* nedopušteno pojedinačno vješanje zastava drugih država. Za *Most* je riječ o pokušaju nastavka velikosrpske politike i svojatanju hrvatskog teritorija, dok u *Socijaldemokratskoj partiji* (SDP) ističu da manjine imaju pravo na svoje simbole, ali i da ne žele vjerovati da u Hrvatskoj može doći do scena kakve smo gledali u nedjelju na **Cetinju** ili u Hrvatskoj 1990-ih godina.

Usvojena Odlukom o zastavi srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, Srpskog narodnog vijeća, 9. travnja 2005. Odobrena Odlukom Savjeta za nacionalne manjine, travanj 2006.
Adopted by the Decision on flag of Serb National Minority in the Republic of Croatia by the Serb National Council of 8 April 2005. Approved by a decision of the Council for National Minorities, April 2006.

Na prozivanja je odgovorio predsjednik *Samostalne demokratske srpske stranke* (SDSS) i saborski zastupnik **Milorad Pupovac**, koji je na tiskovnoj konferenciji u utorak preduhitrio još teže optužbe, kada je kazao da Hrvatska ima propisana pravila korištenja zastava drugih zemalja te da je od velike važnosti da Srbi u Hrvatskoj poštuju te zakone. „Poštujemo i Srbiju i Hrvatsku i pravne poretke koje vrijede u obje države“, kazao je Pupovac.

Istom je prilikom, međutim, objasnio da srpska zajednica u Hrvatskoj ima svoju službenu zastavu – narodnu zastavu Srba, koja u središnjim prostorijama *Srpskog narodnog vijeća* (SNV) u Zagrebu stoji uz zastave Republike Hrvatske i **Europske unije**. Radi se o srpskoj crveno-plavo-bijeloj trobojci bez grba, koja je nalik narodnoj zastavi Republike Srbije. Srbija, naime, ima dvije službene zastave – državnu zastavu trobojku s grbom pomaknutim ulijevo i narodnu zastavu bez grba, obje u omjeru 2:3, dok narodna zastava Srba u Hrvatskoj ima omjer 1:2.

Pupovac je podsjetio da je ta zastava priznata *Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina* i da je se nitko ne treba plašiti. Također je rekao da SNV poštuje hrvatske zakone, ali i upozorio da srpska zajednica u Hrvatskoj očekuje da se poštuje i zakon koji nacionalnim manjinama i njihovim organizacijama dopušta da svoju službenu zastavu javno postave na zgradama u kojima djeluju.

Kako bi onima koji ne znaju, ali i onima koji se prave da ne znaju, objasnili o čemu se radi, potrebno se vratiti 15 godina unatrag. Krajem travnja 2006. vladin *Savjet za nacionalne manjine* suglasio se s odlukom o zastavi srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj koju je prethodne godine donijela *Nacionalna koordinacija Vijeća srpske nacionalne manjine*. Radilo se o već spomenutoj srpskoj trobojci, bez ikakvih simbola. Savjet je također odredio da se zastava službeno ističe sukladno odredbama *Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina* prema kojima su općine, gradovi i županije dužni Statutom propisati službenu uporabu i način korištenja zastave.

Što kaže spomenuti *Ustavni zakon* donesen još 2002. godine, u vrijeme koalicijske vlade **Ivice Račana**? Prema članku 14., slobodna je upotreba znamenja i simbola nacionalnih manjina i obilježavanje njihovih praznika. „Uz

Milorad Pupovac pokazuje službenu zastavu Srba u Hrvatskoj.
Milorad Pupovac shows the official flag of Serbs in Croatia.

*The recent initiative of authorities in the **Republic of Serbia**, requiring that all **Serbs** in the region and diaspora hoist Serbian flags at their façades on the occasion of the second cerebration of the* Day of Serb Unity, Freedom, and National Flag *last Wednesday [September 15, 2021], was received as unacceptable in **Croatia**, to say the least. The ruling* Croatian Democratic Union *(HDZ) stated that it was a provocation and a violation of the* Law on Public Order and Peace*, which forbids individual display of foreign flags. The* Bridge Party *(Most) considered it an attempt to continue the Greater-Serbian policy and to appropriate Croatian territories, while the* Social-Democratic Party *(SDP) pointed out that minorities have rights to display their symbols, but also that it did not believe the initiative would lead to sights [violent riots, eds.] as seen on Sunday in **Cetinje** or in Croatia in 1990s.*

*However, **Milorad Pupovac**, president of the* Serb Democratic Independent Party *(SDSS) and member of the Croatian parliament, when called on in a press conference on Tuesday, forestalled heavier accusations, saying that Croatia has rules for use of foreign flags and that it is of utmost importance that Serbs in Croatia respect those laws. "We respect both Serbia and Croatia and legal orders valid in each state", Pupovac stated.*

However, on the same occasion he explained that the Serb community in Croatia has its official flag – the people's flag of the Serbs, which is hoisted in the central halls of the Serb National Council *(SNV) in Croatia next to the flags of the Republic of Croatia and the **European Union**. It is a red-blue-white Serb tricolor without a coat of arms, much like the people's (civil) flags of the Republic of Serbia. That is, Serbia has two official national flags – the state flag (a tricolor with the coat of arms off-set to the left) and the people's (civil) flag (without the coat of arms), both in a 2:3 width-to-hoist ratio; the people's flag of Serbs in Croatia, on the other hand, has a 1:2 ratio.*

Pupovac asserted that the flag is recognized by the Constitutional Law on National Minorities Rights *and that nobody should be afraid of that flag. Also, he said, the SNV respects Croatian laws, but he also pointed out that the Serb community in Croatia expects that the laws provide minorities and their organizations the right to fly their official flags on the buildings where they act.*

In order to explain it to those who don't know, but also to those who act as if they don't know, it is necessary to look back 15 years. In late April 2006 the government's National Minorities Council *approved a decision on a flag of the Serb national minority in the Republic of Croatia, adopted a year before by the* National Coordination of the Serb National Minority Councils*. It is the Serb tricolor without any symbol in it. The Council determined that the flags is officially displayed in accordance with the* Constitutional Law on National Minorities Rights*, which states that communities, cities, and counties are required to regulate with their statutes the official use and ways of displaying of the flag.*

What does the 2002 Constitutional Law*, adopted during the **Ivica Račan**'s coalition government, prescribe? In accordance with the Article 14, the use of*

službenu uporabu znamenja i simbola Republike Hrvatske nacionalne manjine mogu isticati odgovarajuće znamenje i simbole nacionalnih manjina. Kada se izvodi himna i/ili svečana pjesma nacionalne manjine, obvezatno se prije nje izvodi himna Republike Hrvatske“, stoji u zakonu, uz napomenu da su jedinice lokalne samouprave i područne regionalne samouprave dužne statutom propisati službenu upotrebu i način korištenja zastave i simbola nacionalnih manjina. Kaže se također da Koordinacija vijeća nacionalnih manjina (koordinacijsko tijelo vijeća pojedine manjine u svim jedinicama) može donositi odluke o znamenju i simbolima i načinu obilježavanja praznika uz suglasnost *Savjeta za nacionalne manjine*, kao što je u slučaju srpske manjine bilo 2005. godine, kada je ŠNV, kao nacionalna koordinacija vijeća srpske manjine, uputilo Savjetu zahtjev za davanje suglasnosti na *Odluku o zastavi srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj*, a Savjet to 2006. godine i odobrio.

Usvojena Odlukom o zastavi i grbu češke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, Koordinacije vijeća i predstavnika Češke manjine Republike Hrvatske, Daruvar, 10. veljače 2007. Odobrena Odlukom Savjeta za nacionalne manjine, 29. lipnja 2007.
Adopted by the Decision on flag and coat of arms of Czech National Minority in the Republic of Croatia by the Co-ordination of Council and Representatives of Czech National Council of 10 February 2007. Approved by the Decision of the Council for National Minorities, 29 June 2007.

Da se ne radi o mrtvom slovu na papiru, kao što je čest slučaj kad se govori o nekim drugim primjerima manjinskih prava propisanih Ustavnim zakonom, govore statuti nekih gradova u kojima je dopušteno isticanje službene narodne zastave Srba u Hrvatskoj. Primjerice, Statutom Grada **Vukovara** određeno je da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo koristiti i isticati simbole i zastave nacionalne manjine koji se, uz zastavu Republike Hrvatske, mogu isticati na ustanovama nacionalnih manjina i u svečanim prigodama značajnima za manjinu. Slično stoji i u Statutu Općine **Gračac** kojim je također predviđeno da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo koristiti i isticati svoje simbole i zastave. Određeno je i da se zastava nacionalne manjine može isticati na poslovnim zgradama u kojima manjina ima sjedište i u svečanim prigodama značajnim za manjinu, i to uz zastavu Republike Hrvatske i zastavu Općine Gračac.

Usvojena Odlukom o znamenju i simbolu Rusina u Republici Hrvatskoj (zastava, i grb), 2008. Odobrena Odlukom Savjeta za nacionalne manjine, 11. rujna 2009.
Adopted by the Decision on emblems and symbol of Ruthenians in the Republic of Croatia (flag and coat of arms) 2008. Approved by the Decision of the Council for National Minorities, 11 September 2009.

Statut Općine **Dvor** kaže da manjine imaju pravo na isticanje svojih simbola i zastave zajedno sa zastavom i grbom Republike Hrvatske na dan Općine Dvor, dane državnih blagdana, kao i na dane praznika srpske nacionalne manjine te da zastava srpske manjine bude stalno istaknuta na zgradi Općine Dvor, zajedno sa zastavom Republike Hrvatske. U Dvoru je u svečanim prilikama, uz izvođenje hrvatske himne, slobodno izvođenje himne ili svečane pjesme srpske nacionalne manjine. Takve odredbe imaju i neke druge lokalne jedinice.

Srbi u Hrvatskoj, dakle, imaju pravo svoju službenu zastavu isticati na svojim institucijama, što u nekim općinama i gradovima i rade. U drugima, poput **Zagreba**, to ne rade, iako i Statut Grada Zagreba predviđa to pravo, jer su, kako je rekao Pupovac na presici, ionako svako malo pred sjedištem SNV-a izloženi prijetnjama, uvredama i drugim incidentima, kao što je bilo paljenje primjeraka tjednika Novosti. Kakvi su pomaci napravljeni u odnosu na 2006. godinu svjedoči i ova izjava Milorada Pupovca dana prije 15 godina. „Zastava će se moći koristiti kako je to predviđeno tek kad se steknu uvjeti koji neće poremetiti normalan tijek povjerenja i ostvarivanja manjinskih prava u Hrvatskoj“, rekao je 2006. Pupovac. Godine 2021. situacija nije puno bolja. „Odgovor na pitanje zašto se ne vije zastava Srba u Hrvatskoj u Zagrebu je jasan: nisu stečeni uvjeti. Zato pozivam da svi skupa učinimo da se više poštuje i srpski jezik i ćirilica kao pismo. Te tolerancije danas nema, kao što u javnoj svijesti nema osjećaja da su Srbi uskraćeni za to pravo“, objasnio je Pupovac.

Usvojena Odlukom o grbu i zastavi bošnjačke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, Koordinacije županijskih vijeća, Vijeća Grada Zagreba i predstavnika za županije bošnjačke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, 21. listopada 2017. Odobrena Odlukom Savjeta za nacionalne manjine, 25. siječnja 2018.
Adopted by the Decision on coat of arms and flag of Bosniak National Minority in the Republic of Croatia, by the Co-ordination of County Councils, City of Zagreb Counil and Representatives in Counties for Bosniak National Minority in Republic of Croatia, 21 October 2017. Approved by the Decision of the Council for National Minorities, 25 Janary 2018.

emblems and symbols of national minorities and marking of their holidays is allowed. The Law states, "Alongside the official use of emblems and symbols of the Republic of Croatia, the national minorities may display appropriate emblems and symbols of national minority. When an anthem and/or ceremonial song of a national minority is performed, the Republic of Croatia anthem is to be performed immediately preceding it." The Law adds that units of local self-government and regional self-government are required to prescribe in their statutes the use and ways of display of the flag and symbols of national minorities. It also states that the coordination of national minority councils (a coordinative body of councils of individual minorities in various units in Croatia) may determine decisions on emblems and symbols and marks of holidays, with approval from the National Minorities Council. In case of the Serb minority in 2005, the SNV, as the national coordinator of the Serb minority councils, submitted a request to the Council *to approve the* Decision on the Flag of the Serb National Minority in the Republic of Croatia*; the Council duly approved it in 2006.*

It is not merely a dead letter, as it may appear to be the case with some other examples of minority rights prescribed by the Constitutional Law, which may be confirmed by looking at the statutes of some cities allowing the use of the official Serb national flag in Croatia. Thus, for example, the Statutes of the City of ***Vukovar*** *determine that the members of national minorities have the right to use and display the emblems and symbols of the national minority, together with the flag of the Republic of Croatia, over institutions of the national minority and in ceremonial occasions important to the minority. Similarly, the Statutes of the Community of* ***Gračac*** *state that members of the national minority have the right to use and display their emblems and symbols. There a national minority flag may be displayed from the office building where the minority has its seat and in ceremonial occasions important to the minority, alongside the flag of the Republic of Croatia and the flag of the Community of Gračac.*

The Statutes of the Community of ***Dvor*** *prescribe that minorities have the right to display their emblems and symbols next to the flag and coat of arms of the Republic of Croatia on Community Day, state holidays, and on holidays of the Serb minority, and that the Serb minority flag may be permanently displayed on the building of the Community of Dvor, together with the flag of the Republic of Croatia. When the anthem of Croatia is played in Dvor on ceremonial occasions, an anthem or a ceremonial song of the Serb minority may be played. Similar determinations are present in some other local units.*

Thus, Serbs in Croatia have the right to hoist their official flag over their institutions, and that is done in some communities and cities. In others, like in ***Zagreb****, that is not so, even if the City of Zagreb statutes allow it, because, as Pupovac said in the press conference, Serbs are frequently exposed to threats, insults, and other incidents, as when copies of the journal* Novosti *were burned in front of the SNV headquarters. Little change from 2006 may be observed through this statement made by Milorad Pupovac 15 years ago: "The flag shall be used as prescribed only when conditions are met to guarantee that a normal flow of trust and minority rights realizations are met in Croatia". In 2021 the situation is not much better. "The answer to the question of why there is no flag of Serbs in Croatia flying in Zagreb is clear: the conditions are not met. Therefore, I invite everyone to do more to respect both the Serb language and the Cyrillic script. Such tolerance has not yet been achieved, just as there is no public conscience that Serbs are denied that right", Pupovac explained.*

Marko Vitez

Grbovi gradova prijatelja Varaždina na Korzu

Coats of Arms of Twin Cities of Varaždin at the Corso

Kako bi se gradovi diljem svijeta povezali u suradnji na kulturnim, obrazovnim, sportskim, turističkim i gospodarskim razinama uveden je institut gradova prijatelja. Gradovi koji imaju zajedničke interese ili žele zajednički sudjelovati u odabranim projektima potpisuju sporazume o prijateljstvu i suradnji. Svaki prolaznik koji prošeće varaždinskim **Trgom kralja Tomislava**, udomaćeno nazvanim **Korzo**, može primijetiti mjedene pločice s grbovima gradova prijatelja **Varaždina**. Pločice je izradila *Metalna industrija Varaždin* (MIV), a postavljene su u prosincu 2010. godine.

Praksa javnog prikazivanja simbola gradova prijatelja na trgovima i ulicama nije strana u europskim velegradovima. U **Hrvatskoj** je najbolji primjer zagrebačkog **Parka mira i prijateljstva** (iza zgrade Gradske uprave) u kojem je postavljeno 45 jarbola na kojima su izvješene zastave gradova prijatelja **Zagreba**.[1] U **Ludbregu** su u centru grada postavljene pločice s nazivima, dok su u **Vinkovcima** povodom Dana Grada izvješene zastave gradova prijatelja.[2]

Prva u nizu mjedenih ploča gradova prijatelja je ploča s grbom slovenskog **Ptuja**. Grb je barokna kartuša s križem, simbolom svetog **Jurja**. Pečat grada iz 1273. godine jedan je od najstarijih mjesnih pečata u **Sloveniji** i prikazivao je svetog Jurja kako ubija zmaja. Pečat se pojednostavljuje do sadašnjeg izgleda grba koji je nastao 1567. godine i opisan je u *Štajerskom grbovniku* **Zachariasa Bartscha**.[3]

Slijedi grb grada **Koblenza** iz njemačke pokrajine **Rheinland-Pfalz** koji u štitu ima križ ispred kojeg je kruna. Križ je preuzet iz grba nekadašnje **Trierske nadbiskupije** dok kruna predstavlja simbol svete **Marije**, zaštitnice grada. Grb se u ovom obliku upotrebljava neprekidno od sredine 14. stoljeća, s iznimkom **Napoleonovog** razdoblja.[4]

Francuski grad **Auxerre** ima štit od gredica na kojemu se nalazi lav. To je bio osobni grb **Guillaumea IV.** (Vilima IV.), grofa **Neversa**, Auxerra i gospodara **Clamecyja** koji je vladao u 12. stoljeću. Iz tog razloga danas sva tri grada imaju identičan grb.[5]

Četvrta ploča sadrži grb mađarskog grada **Zalaegerszega** (ili po hrvatskom *Jegerseka*) iz **Zalske županije**. U grbu štita prikazana je zaštitnica grada sveta **Marija Magdalena** koja drži križ i lovorov vijenac iznad povišene utvrde, a u podnožju se nalazi bič s tri kraja koji simbolizira krivnju i pokornost svetice. Sadašnji je grb djelomična stilizacija grba s pečata grada iz 17. stoljeća (ponegdje se umjesto biča prikazuje lubanja), a prihvaćen je 1992. godine nakon što je grad u socijalističkom razdoblju koristio heraldički neispravan grb.[6]

*The concept of twin (sister) cities was introduced to provide links between cities around world in cooperation on cultural, educational, sports, tourist, and economic levels. Cities with common interests or who want to participate in chosen joint projects sign friendship and cooperation agreements, commonly known as twinning. Anyone who walks around the **Varaždin's King Tomislav Square**, commonly known as the **Corso**, may notice brass plates with coats of arms of Varaždin's twin cities. The plates were made by the* Metalna industrija Varaždin *(MIV), and were placed there in December 2010.*

*A practice of public display of twin cities symbols on squares and streets is common in European metropolises. In **Croatia**, the best example of it is the Zagreb's **Peace and Friendship Park** (behind the city administration building), where 45 masts with flags of Zagreb's twin cities are hoisted.[1] Plaques with city names are displayed in the center of **Ludbreg**, while twin city flags were hoisted in **Vinkovci** on the occasion of the Day of the City.[2]*

*The first in the line of brass plates in Varaždin depicts the coat of arms of **Ptuj**, Slovenia. It is in a baroque cartouche shield shape charged with a cross, symbolizing **St. George**. The Ptuj city seal of 1273 is among the oldest municipal seals in **Slovenia**, depicting St. George killing a dragon. By 1567 it had been simplified into its current design, as shown in the* Styrian Armorial Book *by **Zacharias Bartsch**.[3]*

*The next one is the coat of arms of the city of **Koblenz**, in the state of **Rhineland-Palatinate**, **Germany**, depicting in the shield a cross ensigned with a crown. The cross is taken from the coat of arms of the former archdiocese of **Trier** while the crown represents **St. Mary**, patron of the city. It is used in this form continuously since the mid-14th century, with the exception of the **Napoleonic** period.[4]*

*The **French** city of **Auxerre** has a billetty shield with a lion rampant. This was the personal coat of arms of **Guillaume** (William) **IV**, count of **Nevers**, count of **Auxerre**, and lord of **Clamency**, who ruled in the 12th century. Therefore, the three cities have the same coat of arms today.[5]*

*The fourth plaque displays the coat of arms of the Hungarian city of **Zalaegerszeg** (Croatian:* Jegersek*) in the **Zala County**. The shield depicts city patron **St. Mary Magdalene**, holding a cross and a laurel wreath above a raised fort, with a triple-tailed whip in the base, symbolizing the guilt and obedience of the saint. The current coat of arms is partial stylization of the city seal from the 17th century (in some depictions, in place of the whip, there is a skull), and it was adopted in 1992 after the*

1 „Otvaranje Parka mira i prijateljstva“, https://zagreb.hr/en/otvorenje-parka-mira-i-prijateljstva/116462 (15.9.2021).
2 Vedran Balen: „U središtu Vinkovaca vijore se zastave gradova prijatelja“, https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/u-sredistu-vinkovaca-vijore-se-zastave-gradova-prijatelja-20711 (15.9.2021).
3 Marija Hernja Maten: „Pečat in Grb Mesta Ptuja“, http://slovenija.heraldry.ca/resources/articles/masten_0305.htm ; Zacharias Bartsch: „Steiermärkisches Wappen-Buch“, 167, https://austria-forum.org/web-books/wappenbuch00de1893iicm/000357 (15.9.2021).
4 „Wappen der Stadt Koblenz“, https://www.koblenz.de/leben-in-koblenz/kultur/stadtportraet/stadtwappen/ (15.9.2021).
5 „Clamecy: Le blason“, https://www.clamecy.fr/index.php/le-blason?idpage=340&idmetacontenu= (15.9.2021).
6 „National and historical symbols of Hungary - Zalaegerszeg“,

Grb gradića **Montala** iz talijanske regije **Toskane** sadrži šest planina iz kojih izrastaju krila. Grb je okružen grančicama lovora i hrasta, a službeno je usvojen 1926. godine. Planine, koje predstavljaju brdovit kraj Montala, nalaze se i u grbu nadređene provincije **Pistoie**, a preuzeti su iz grba nekadašnje srednjovjekovne općine.[7]

Njemački grad **Ravensburg** iz pokrajine **Baden-Württemberg** koristi grb u kojem iz ciglenih temelja izrasta dvorac s otvorenim vratima i dvije kule, a iznad kojeg se nalazi štit s križem. Dvorac predstavlja grad koji je osnovan u 12., a pojavljuje se kao element gradskog pečata već u 13. stoljeću. Značenje križa je dvojako. Prva mogućnost jest u tome da križ predstavlja spomen na **Konrada Hohenstaufena** koji je postao kraljem **Jeruzalema**, dok je drugo, izglednije objašnjenje da križ predstavlja **Welfa IV.**, vojvodu **Bavarske** koji je bio križar i donio komad Kristova križa natrag u samostan u **Weingartenu**.[8]

Na zapadu **Slovačke** smješten je grad **Trnava** koji u svom grbu ima kotač s glavom **Isusa Krista**. Oko glave nalaze se grčka slova *alfa* i *omega*, mala slova *r* i *t*, te polumjesec i zvijezda. Iznad štita nalazi se kruna. Simboli grada datiraju još iz 14. stoljeća, dok su gradske vlasti u službeni heraldički registar upisale grb koji sadrži samo kotač sa šest žbica bez Isusove glave.[9]

Ploča s grbom štajerskog **Bad Radkersburga** prikazuje još jedan grb s kotačem, ovoga puta s osam žbica. On se kao simbol pojavljuje još u 13. stoljeću s obzirom da *das Rad*, koji se nalazi u imenu grada, na njemačkom označava upravo kotač. Već spomenuti *Štajerski grbovnik* prikazivao ga je sa šest žbica, kasnije su dodane još dvije. Grb je službeno prihvaćen 1993., s neznatnim modifikacijama 2016. godine.[10]

Najnovija i ujedno zadnja ploča postavljena na Korzu je ploča sa službenim logom kineskog grada **Wuhana**.[11] Logo prikazuje stilizaciju kineskog znaka *Han* (漢) ispod kojeg stoji naziv grada i države napisane na engleskom jeziku.[12]

Treba naglasiti i činjenicu da je Grad Varaždin od postavljanja zadnje pločice do danas postao grad prijatelj sa **Shakijem** (u **Azerbajdžanu**) i **Schaffhausenom** (u **Švicarskoj**) i još nekoliko hrvatskih gradova, no tradicija postavljanja pločica je izostala. Nadamo se da će se ova inicijativa ponovo pokrenuti.

city used a heraldically incorrect coat of arms during the socialist period.[6]

*The coat of arms of small town of **Montale**, **Tuscany**, **Italy**, depicts six mounts issuing wings. It is surrounded with laurel and oak branches and was officially adopted in 1926. The mounts, representing the mountainous region of Montale, are also found in the provincial arms of **Pistoia**, and are taken from the former medieval commune.*[7]

*The German city of **Ravensburg**, **Baden-Württemberg**, uses a coat of arms depicting brick walls issuing a castle with opened doors and two towers, and over it a shield with a cross. The castle represents the city's founding in the 12th century, and appears in city seals as early as the 13th century. The cross is explained in two ways. The first claims it is a memento to **Konrad Hohenstaufen**, who became king of **Jerusalem**, while the second one, more likely, explains it as reference to **Welf IV**, duke of **Bavaria**, a crusader who brought back a piece of the Christ's cross to a **Weingarten** monastery.*[8]

*The city of **Trnava** is located in the west of **Slovakia**. It sports a coat of arms depicting wheel with a head of **Jesus Christ**. The Greek letters* alpha *and* omega, *lower-case* r *and* t, *and a crescent and a mullet encircle the charges. The symbols date from the 14th century, while the city authorities registered in the official heraldic register a coat of arms depicting only a six-spoked wheel without the head.*[9]

*The plaque with the coat of arms of the Styrian town of **Bad Radkersburg**, Austria, depicts another coat of arms with a wheel, this one with eight spokes. It appeared in the 13th century as canting arms, since German* das Rad, *from the city name, means a wheel. The* Styrian Armorial *showed it with six spokes, but afterwards two more were added. It was officially adopted in 1993, with minor modifications made in 2016.*[10]

*The latest plaque placed in the Corso bears the official logo of the Chinese city of **Wuhan**.*[11] *The logo depicts the stylized Chinese character* Han *(漢) and the city and country names in English below it.*[12]

*Since then, the city of Varaždin has twinned with the cities of **Shaki**, **Azerbaijan**, and **Schaffhausen**, **Switzerland**, and with several Croatian cities, but the tradition of placing such plaques has not been continued. We may only hope that the initiative will be reinstituted.*

http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-zalaegerszeg_en.shtml; „Zalaegerszeg címere“, https://zalaegerszeg.hu/varos_cimere (15.9.2021).

7 „Provincia di Pistoia – Lo stemma“, https://www.provincia.pistoia.it/provincia/stemma; „Comune di Montale“, https://www.araldicacivica.it/comune/montale/ (16.9.2021).

8 „Flags Of The World (FOTW): Ravensburg City (Germany)“, https://www.crwflags.com/fotw/flags/de-rv-rv.html; „Heraldry of the world: Ravensburg“, https://www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/wiki/Ravensburg (16.9.2021).

9 „Heraldry of the world: Trnava“, https://www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/wiki/Trnava; „Heraldický register Slovenskej republiky“, https://ives.minv.sk/heraldreg/wp_detail.aspx?ID=1016 (16.9.2021).

10 „Das Bad Radkersburger Stadtwappen“, https://www.bad-radkersburg.gv.at/die-stadt/geschichte/; Zacharias Bartsch: „Steiermärkisches Wappen-Buch“, 155, https://austria-forum.org/web-books/wappenbuch00de1893iicm/000333 16.9.2021).

11 Ploča je postavljena 8. prosinca 2015. godine. Lokalni su mediji izvještavali o ploči s grbom, iako je razvidno da je riječ o logu. *The plaque was set on 8 December 2015. The local media reported a plaque depicting a coat of arms, although it is obviously a logo.* „FOTO: Na Korzu položena ploča kineskog grada Wuhana“, https://evarazdin.hr/politika/foto-na-korzu-polozena-ploca-kineskog-grada-wuhana-322982/ (16.9.2021).

12 „Wuhan, Different Everyday!“, http://en.hubei.gov.cn/news/newslist/201409/t20140916_526479.shtml (16.9.2021).

Marin Buovac

Dračevac Zadarski - od vojne oznake, talijanskih bunkera do obrane grada Zadra

Dračevac Zadarski - a Military Patch, Italian Bunkers, and the Defense of Zadar

Područje **Dračevca Zadarskog** predstavlja značajno naselje i povijesno-arheološki lokalitet u sastavu grada **Zadra**, u kojem su zastupljena gotovo sva povijesna razdoblja. U tom kontekstu, zbog svojeg izrazitog graničnog karaktera kroz svoju bogatu povijest, na području Dračevca Zadarskog nalazi se monumentalni mletački kaštel iz tursko-mletačkih ratova, koji se služio za obranu srednjovjekovnog Zadra. U novije doba, čuvenim *Rapalskim ugovorom* današnje naselje Dračevca Zadarskog potpalo je pod talijansku vlast, dok je rubni teritorij izvan naselja ostalo pod protektoratom tadašnje **Jugoslavije**. U tom kontekstu znamenita je sintagma „Sol u **Italiji**, papar u Jugoslaviji". Na taj način stvorena je talijanska enklava u Zadru (*Provincia di Zara*) kao svojevrsni "otok" usred jugoslavenskog teritorija. U tom kontekstu već 30-ih godina 20. stoljeća započinje proces utvrđivanja spomenutog graničnog prostora, kao i izgradnja brojnih bunkera, vojnih objekata i skloništa, koji su i danas u vrlo dobrom stanju. Upravo su ti bunkeri na Dračevcu Zadarskom bili korišteni u svim kasnijim razdobljima, počevši od njemačke vojske (*Deutsche Besetzung Zara*) u Drugom svjetskom ratu, pa sve zaključno do Domovinskog rata, gdje su ih koristili hrvatski vojnici i civili. Također, hrvatski vojnici su na području Dračevca Zadarskog imali svoje stožere u podrumima privatnih kuća, kakav je ujedno bio slučaj sa starom obiteljskom kućom hrvatskog branitelja **Marina Lenkića** iz Dračevca Zadarskog.

Upravo u obrambenom Domovinskom ratu područje Dračevca Zadarskog još jednom postaje granično područje, ovaj put naspram nadiruće srbočetničke agresije potpomognute vojskom JNA. Tom prilikom malobrojna, ali hrabra hrvatska vojska 5. listopada 1991. godine uništava tenk T-55, onesposobljava drugi, nakon čega se agresorske snage povlače na početne položaje – brdo Križ i Babin dub. Na taj način hrvatska vojska zaustavlja nadiruću invaziju i proboj tenkova u osvajanju Dračevca Zadarskog i grada Zadra općenito. U čast tom herojskom događaju se na Dračevcu Zadarskom slavi Dan obrane grada Zadra. Također na ovom mjestu valja napomenuti kako se u neposrednoj blizini Dračevca Zadarskog, u Bibinjskom polju, nalazi još jedan tenk, kojeg su hrvatske snage neutralizirale, tako da ovaj razmjerno malen geografski prostor možemo smatrati zadarskom varijantom "groblje tenkova".

Na stanovitom broju arhivskih fotografija iz vremena Domovinskog rata možemo na uniformama hrvatskih branitelja Dračevca Zadarskog primijetiti vojnu oznaku *Dračevački mališani*, koja je pripadala I. satniji II. bojne 159. brigade – Zadar. Spomenuta oznaka nastala je 1991. godine u Zadru. Autori oznake su **T. Nekić** i **S. Mešić**. Kod ovdje obrađivane oznake zabilježena su dva načina izrade: upotrijebljen je sito tisak na platnu i sitotisak na gumiranom platnu / ceradi. Veličina prve oznake iznosi 103×67 mm, dok druge oznake iznosi 90×60 mm.

Što se tiče samog oblika oznake, donji dio je pravokutnog oblika, dok njegov gornji dio završava polukružnim oblikom. Na zelenoj podlozi možemo primijetiti prikaz zrakastog sunca, u čijem se središtu nalazi hrvatski grb sa prvim bijelim poljem. Na vrhu grba se nalazi prikaz križa kao simbol kršćanske vjere. Uokolo zrakastog sunca nalazi se natpis postrojbe "Dračevački mališani".

The region of ***Dračevac Zadarski*** *is a significant settlement and historical-archaeological site within the territory of the City of* ***Zadar****, with finds from almost every historical period. In that context, and due to its notable borderline character during most of its rich history, Dračevac Zadarski includes a monumental Venetian castrum from the Venetian-Ottoman wars (a series of eight wars from the 15th to 18th century with some 20–30 years of peace between each one), serving as medieval defense of Zadar. In the modern period, the infamous* Treaty of Rapallo *put Dračevac under the Italian rule in 1920, while its edges outside the settlement remained under the protection of the new South Slavic state, Yugoslavia. A quip of the period, "Salt in* ***Italy****, pepper in* ***Yugoslavia****", recalled the Italian enclave of Zadar created (*Provincia di Zara*) as a kind of "island" inside Yugoslav territory. Therefore, a process of intensified fortification of the borders began in the 1930s, producing numerous bunkers, military installations, and shelters, mostly preserved in very good condition. These bunkers were used in all subsequent periods, starting with the German military (*Deutsche Besetzung Zara*) in WWII and ending with the Homeland War in 1990s, when they were used by Croatian soldiers and civilians. Croatian soldiers in Dračevac also used civilian house basements for their headquarters, as in the case of the old family house of Croatian defender* ***Marin Lenkić*** *in Dračevac Zadarski.*

In the Homeland War the Dračevac Zadarski region became again a borderline area, this time defending against the invading Serbo-Chetnik aggression assisted by the Yugoslav People's Army. On 5 October 1991 a few courageous Croatian troops destroyed a T-55 tank and incapacitated another, forcing the aggressors to retreat to their initial positions – Križ Hill and the village of Babin Dub. With this action the Croatian Army stopped the invasion and a breach of tanks in Dračevac and their access to the city of Zadar. The event is now celebrated locally as the City of Zadar Defense Day. Quite nearby another tank remains, neutralized by the Croatian forces in Bibinje field – so this relatively small geographic area may be considered a Zadar version of a tank graveyard.

A number of archive photographs from the Homeland War shows a notable military insignia "Dračevački mališani" *(toddlers/youngsters of Dračevac) worn on the uniforms of Croatian defenders in Dračevac Zadarski in the 1st Company of the 2nd Battalion of the 159th Brigade – Zadar. The uniform patch was made in 1991 in Zadar, designed by* ***T. Nekić*** *and* ***S. Mešić****. Two production modes were used: silk screening on textile and silk screening on gummed textile / tarpaulin. The dimensions of the former are 103×67 mm and the latter 90×60 mm.*

The insignia is rectangular at the base and semicircular at the top. Its green background includes a yellow rayed sun with a Croatian chequy shield, starting with a white cheque at the upper left. Above it is a cross signifying Christian faith. The unit name Dračevački mališani *is inscribed around the sun.*

→7

hrvatske – južnoslavenske sadrži i grbove **Češke**, **Poljske**, **Moskovije** i **Rusije**. Uz autentične grbove tu je i niz onih izmišljenih ili naknadno komponiranih, a što treba razumijevati i kontekstualizirati u okviru učenih rasprava baroknog razdoblja. Osim prikaza grbova u ovom je djelu svaki grb i opisan u latinskim dvostisima. Svaki je grb tiskan u crno-bijeloj tehnici s oznakom (šrafurama) za kovine i tinkture prema **Colomierovu** sustavu iz 1639.

Na kraju se *Stematografije* nalazi teorijski dio o povijesti grbova općenito te tumačenja značenja i simbolike boja u grbovima. To je prvi takav prikaz u povijesti hrvatske heraldike i osim toga primijenjen na hrvatske grbove.

Prilikom izrade ovog djela Vitezović je koristio brojne izvore kao što je npr. *Korjenić-Neoričev grbovnik* iz 1595. te autore od kojih treba spomenuti **S. Müstera**, **M. Orbinija**.

Vitezovićeva *Stematografija* bitno je utjecala i na druge južnoslavenske narode u heraldičkom smislu pa je tako doživjela i svoje prijevod na slavenosrpski iz pera **Hristofora Žefaroviča** *Stematografija. Izobraženije oružij iliričeskih* (Beč, 1741.), ali s likovima srpskih kraljeva i svetaca. Bakroreze za to izdanje izradio je **Thomas Messmer**.

U knjizi **I. Banca** *Grbovi – biljezi identiteta* (Zagreb, 1991.) faksimilno je objavljeno izdanje *Stemmatographiae Illyricanae liber primus* (str. 33-115) prema primjerku koji je naknadno koloriran, a sad se nalazi u *Zbirci rukopisa i starih knjiga* Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (sign. R II-F-8o-114 / sign. vet. R 2.517).

Hrvatski povjesničar **Josip Matasović**, u svojim predavanjima koje je držao nakon Drugog svjetskog rata na *Odsjeku za povijest Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*, posebno je govorio o Vitezoviću. Svjedoče o tome njegova rukopisna predavanja, a *Stematografiju* je ovako ocijenio: „Dakako, da je najveći dio tih grbova od R. (= Rittera) izmišljen, jer te države i zemlje opstojahu ili kad uopće ne bje grbova (**Kreta**, **Mezija**, **Macedonija**) ili su prije pale pod Turke, nego li u Europu dođoše grbovi u opću porabu (kao **Bugarska**, **Srbija**, **Vlaška**)“ (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, *Zbirka rukopisa i starih knjiga*, sign. R 4418., **Matasović, Josip**, „Pregled hrvatske historiografije. Školska predavanja“, (rukopis), f. 43v /u cjelini: *1. Domaći. Scriptores, 3) Pavao Ritter Vitezović*, ff. 37r-44r/).

Prema ocjeni Z. Blažević Vitezovićeva *Stemmatographia* – „Ilirski grbovnik“ po „strukturnim, kompozicijskim, ali i argumentacijskim obilježjima (…) predstavlja vizualnu, heraldičku artikulaciju ideološko-političke koncepcije formulirane u djelu Oživljena Hrvatska“. **J. Kolanović** *Stematografiju* jednostavno i točno naziva „heraldičkom interpretacijom latinske historiografske proze Pavla Rittera Vitezovića“ – želeći pokazati „veličinu hrvatske ili ilirske nacije“.

U rukopisu su ostala brojna Vitezovića što veća, a što manja djela. Navodimo ovdje samo neka: pravno-povijesna rasprava sačuvana u više rukopisa pod naslovom *Banologia sive De banatu Croatiae, cum continua banorum chronologia ab a. Ch. 576.* (Banologija ili o banskoj vlasti u Hrvatskoj, s kronološkim popisom banova od 567 godine po Kristu, rukopis u NSK, sign. R 3455) te hagiografska rasprava *Indigetes Illyricani sive Vitae sanctorum Illyrici* (Ilirski domorodci ili životi svetaca Ilirika).

Vitezovića će puno kasnije u svome političkom radu posebno koristiti **Ljudevit Gaj**, a na stranicama *Danice ilirske* pod naslovom „Banoslovje“ po Vitezoviću tijekom 1863. publicirati njegovu *Banolgiju*, u svom prijevodu i nadopuni, uz reprodukciju brojnih banskih grbova.

U čast Vitezovića početkom 20. stoljeća Emilij Laszowski (1868. – 1949.) pokreće u Zagrebu kao mjesečnik *Vitezović – časopis za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* (izišla svega dva godišta: I/1903-1904, II/1905). Danas u Zagrebu djeluje vrlo agilno *Hrvatsko rodoslovno društvo „Pavao Ritter Vitezović“*.

Savjetnik svetog carsko-kraljevskog Veličanstva i zlatni vitez Pavao Ritter Vitezović umro je 21. siječnja 1713. u Beču u od

→7

***Tribalia**). In addition to the Croatian-South Slavic arms, the collection also contains those of **Bohemia**, **Poland**, **Muscovy**, and **Russia**. In addition to authentic coats of arms, a number were invented or composed retroactively. For that he needs to be understood and contextualized within the learned discussions of the Baroque period. In addition to the depiction of coats of arms in this work, each coat of arms is also described in Latin couplets. Each coat of arms is printed in black and white with marks (hatchings) for metals and tinctures according to **Colomier**'s 1639 system.*

A theoretical essay about the history of coats of arms in general and the interpretation of the meaning and symbolism of colors in coats of arms is provided at the end of the Stemmatographia. *This is the first such work in the history of Croatian heraldry and, moreover, applied to Croatian coats of arms.*

In making this work, Vitezović used many sources, such as the 1595 Korjenić-Neorić Armorial Book *and other authors, notably **S. Müster** and **M. Orbini**.*

Vitezović's Stemmatographia *significantly influenced the heraldry of other South Slavic peoples, though its translation into Slavonic-Serbian by **Hristofor Žefarović**:* Stematografija. Izobraženije oružij iliričeskih *(Stemmatographia. The Depiction of Illyrian Arms, Vienna, 1741), but with the figures of Serbian kings and saints. **Thomas Messmer** made the copper engravings for that edition.*

A facsimile edition of the Stemmatographiae Illyricanae liber primus *(pp. 33–115) was published in the **Ivo Banac**'s book* Grbovi – biljezi identiteta *(Zagreb, 1991) after a copy that was colored after printing; it is now in the* Collection of Manuscripts and Old Books *of the National and University Library in Zagreb (sign. R II-F-8o-114 / sign. vet. R 2.517).*

*Croatian historian **Josip Matasović**, in his lectures presented after the Second World War at the* Department of History at the Faculty of Philosophy, University of Zagreb, *spoke specifically about Vitezović. His handwritten lecture notes testify to this, where he assessed the* Stemmatographia*: "Of course, most of these coats of arms were invented by R. (= Ritter), because those countries and lands existed either when there were no coats of arms at all (**Crete**, **Moesia**, **Macedonia**) or after they fell under the Turks before the coats of arms came to Europe for general use (such as **Bulgaria**, **Serbia**, **Wallachia**)" (National and University Library in Zagreb,* Collection of Manuscripts and Old Books*, sign. R 4418., **Matasović, Josip**, "Review of Croatian historiography. School lectures", (manuscript), f. 43v / in the unit:* 1. Domestic. Scriptores, 3) Pavao Ritter Vitezović, *ff. 37r–44r /).*

According to Z. Blažević, Vitezović's Stemmatographia – *"Illyrian Armorial Book" by it "structural, compositional, but also argumentative features (...) represents a visual, heraldic articulation of the ideological-political concept formulated in the work Revived Croatia". **J. Kolanović** simply and accurately calls the* Stemmatographia *"a heraldic interpretation of the Latin historiographical prose of Pavao Ritter Vitezović" – who wanted to show "the greatness of the Croatian or Illyrian nation".*

Many of Vitezović's works, both large and small, remain in manuscript form. Here are just a few: a legal-historical treatise preserved in several manuscripts entitled Banologia sive De banatu Croatiae, cum continua banorum chronologia ab a. Ch. 576. *(Banology or On Ban's Rule in Croatia, with Chronology of Bans from 567 AD, manuscript in NSK, sign. R 3455) and the hagiographic treatise* Indigetes Illyricani sive Vitae sanctorum Illyrici *(Illyrian Natives or the Lives of Illyrian Saints).*

*Much later, Vitezović would be cited extensively by **Ljudevit Gaj** in his political work, He published Vitezović's* Banology *on the pages of* Danica ilirska *under the title* Banoslovje *in 1863, in his translation and supplements, with reproductions of numerous Ban coats of arms.*

*At the beginning of the 20th century, in honor of Vitezović, **Emilij Laszowski** (1868–1949) started in Zagreb a monthly* Vitezović – a journal for genealogy, biography, heraldry and sphragistics *(it published only two annual volumes: I / 1903–1904, II / 1905). Today, the very agile* Croatian Genealogical Society "Pavao Ritter Vitezović" *operates in Zagreb.*

posljedice upale pluća (tuberkuloze), a pokopan je na tadašnjem groblju koje se nalazilo uz bečku katedralu **sv. Stjepana**. Zalaganjem *Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja"* u Zagrebu podignuta je 1926. u katedrali sv. Stjepana godine spomen-ploča Pavlu Ritteru Vitezoviću i kanoniku crkve zagrebačke **Jurju Marcelovićuu**. Ploča je tu stajala sve do 1945. kada je katedrala nastradala u bombardiranju. Godine 2017. podignula je Družba u čast Vitezovića novu spomen-ploču u Beču, na adresi **Schönlaterngasse 13**, na njemačkom i hrvatskom jeziku, sljedećeg sadržaja: *Na ovome mjestu u Hrvatskom kolegiju stanovao je 1682.–1683. Pavao Ritter-Vitezović, hrvatski povjesničar i književnik.*

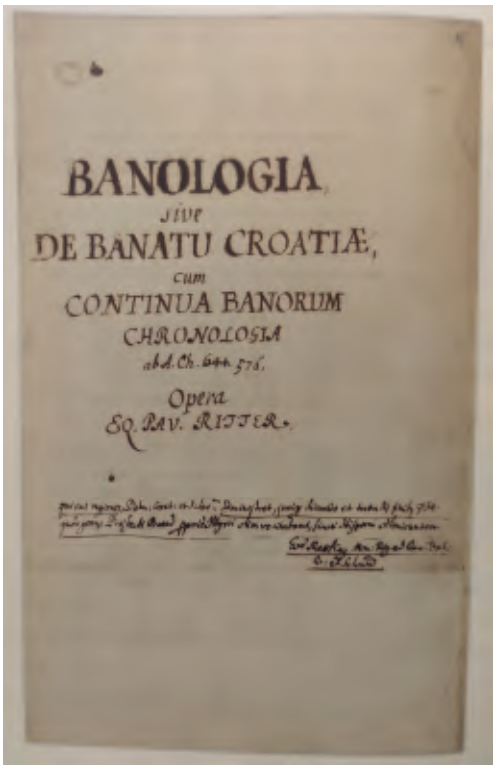
O životu i djelu P. Rittera Vitezovićeva v. klasičnu studiju **Vjekoslav Klaić**, *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1914.; a od recentnih radova ponajprije:

Adviser to the Holy Imperial-Royal Majesty and Golden Knight Pavao Ritter Vitezović died in Vienna on 21 January 1713 from pneumonia (tuberculosis) and was buried in the cemetery next to Vienna's Cathedral of ***St. Stephen****. A memorial plaque honoring Vitezović and the canon of the Zagreb church,* ***Juraj Marcelović****, was placed in 1926 in the Cathedral of St. Stephen through the efforts of the* Society of Brethren of the Croatian Dragon *in Zagreb. The plaque stood there until 1945, when the cathedral was destroyed in a bombing raid. In 2017, a new memorial plaque was erected by the Society in honor of Vitezović in Vienna, at Schönlaterngasse 13, with the following content in German and Croatian:* Pavao Ritter-Vitezović, Croatian historian and writer, lived in 1682–1683 in the Croatian College at this location.

On the life and work of P. Ritter Vitezović, see the classic study **Vjekoslav Klaić**, *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652.–1713.)*, Zagreb: Matica hrvatska, 1914.; *and among the numerous recent works see:*

Pavao Ritter Vitezović u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U povodu 300. obljetnice smrti (katalog, autor Ivan Kosić), Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (Velike obljetnice u NSK), 2013.; *Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652–1713). Zbornik radova s 3. međunarodne kroatološke konferencije »Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652–1713)«, Zagreb, 26–28. rujna 2013. godine*, prir. **Alojz Jembrih** i **Ivana Jukić**, Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu (*Biblioteka Croatica*, knj. 4), 2016.; **Alojz Jembrih**, *Pavao Ritter Vitezović (1652 – 1713). Prigodom otkrivanja spomen-ploče u Beču, Schönlaterngasse 13 (27. VI. 2017)*, Zagreb: Družba »Braća Hrvatskoga Zmaja«, 2017.; **Zrinka Blažević**, *Vitezovićeva Hrvatska između stvarnosti i utopije. Ideološka koncepcija u djelima postkarlovačkog ciklusa Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.)*, Zagreb: Barbat (Homines, tempora, loci), 2002.

Osim toga o P. Ritteru Vitezoviću postoji brojna literatura koju ovdje navodimo kronološkim redoslijedom: **Христофор Жефаровић – Тома Месмер** (Изрезали у бакру), *Стематографија. Изображеније оружиј илирических*, Беч, 1741.; **Христофор Жефаровић – Тома Месмер** (Изрезали у бакру), *Стематографија. Изображеније оружиј илирических*, Беч, 1741. (фототипско издање), приредио **Синиша Живковић**, Београд: Југославија Еко (Библиотека Споменици културне баштине – И), 1990.; **Стојан Новаковић**, *Хералдички обичаји у Срба: у примени и књижевности*, Београд; Краљевско-српска државна штампарија, 1884., 125-140; **Ljudevit Gaj**, „Banoslovje", *Danica ilirska* XVII (1863) 1: 2-4; 2: 10-12; 3: 18-20; 4: 27-28; 5: 34-37; 6: 42-44; 7: 50-51; 8: 59-60; 9: 67-68; 10: 74-76; 11: 81-83; 12: 90-92; 13: 98-100; 14: 106-107; 15: 113-115; **Ljudevit Gaj**, Ljeljiva, *Danica ilirska* XVII (1863) 25: 194-195; 26: 202-203; 27: 210-212; **Ivan Bojničić**, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe (*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, IV. 13), 1899. (reprint – Zagreb: Golden marketnig, 1995.); **Ferdo Šišić**, Pavao Ritter Vitezović (Prigodom 250-godišnjice njegova rođenja), *Narodne novine* (Zagreb) 68 (1902) 250: 252; **Emilij Laszowski**, Grb i rodoslovje plemenitih Rittera Vitezovića, *Vitezović – mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* I (1903) 1: 8-10; ***Upit 13. Porodica Ritter, *Vitezović – mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* I (1903) 1: 16; **Emilij Laszowski**, Pavao Ritter-Vitezović kao heraldik i genealog, *Vitezović – mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku* II (1905) 1: 2-7. (na str. 3. *Proglas* Pavla Rittera-Vitezovića od god. 1696.); **Mirko Breyer**, „Proglas Pavla Rittera-Vitezovića od god. 1696. Prigodom 250-godišnjice Vitezovićeva rođenja", *Prosvjeta. List za zabavu, znanost i umjetnost* (Zagreb) XI (1903) 1: 27-30; XI (1903) 3: 100; **Mirko Breyer**, *Prilozi k starijoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj*, Zagreb: (u nakladi vlastite knjižare), 1904., 81-88; **Arnolfo Bacotich**, Della Stemmatografia del „sedicente" Dalmata Paolo Ritter (1701), *Archivio storico per la Dalmazia* XV (1940) 29/173/: 130-141; 29/174/: 162; 30/176/: 226 + faks. i crt.; *Izložba djela Pavla Vitezovića 1652-1952 / Djela Pavla Vitezovića 1652-1952* [katalog] (izložbu priređuje Sindikalna grupa službenika prosvjetno-naučne struke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu). Predgovor: **Antun Barac**, 5-6. Opise sastavili: **Valentin Putanec** („Književni i filološki radovi", 7-18), **Vladimir Košćak** („Historiografski radovi, Korespondencija i dokumenti", 19-33), **Stella Ubel** („Grafički radovi", 34-37), **Miroslava Despot** („Bibliografija djela o Pavlu Vitezoviću", 38-46). Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, 1952.; **Aleksandar Solovjev**, „Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Arheologija* n. s. IX (1954): 87-135; *Hrvatski latinisti – Croatici auctores qui Latine scripserunt, sv. II.: Pisci 17–19. stoljeća – Auctores saec. XVII–XIX*. Priredili / Digesserunt **Veljko Gortan** – **Vladimir Vratović**, Zagreb: Zora i Matica hrvatska (*Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 3), 1970.,123-165 (=Pavao Ritter Vitezović / Paulus Ritter /1652-1713/); **Slavko Peleh**, Ritterov biografsko-heraldički rad i „Vitezović", *Senjski zbornik* VI/1973–1975 (1975): 384-388; *Izabrana djela Zrinski, Frankopan, Vitezović*, priredio **Josip Vončina**, Zagreb: Zora i Matica hrvatska (*Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 17), 1976., 335-495 (= Pavao Ritter Vitezović); **Ivo Banac**, Grbovi – biljezi identiteta, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske – Most/The Bridge – Talir d.o.o., 1991.; **Zoran Kravar**, „Grbovi i grbovnici. Ivo Banac: Grbovi, biljezi identiteta, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.[!]", *Gordogan – časopis za književnost i sva kulturna pitanja* 12 (1991) 34-35: 158-162; **Catherine Anne Simpson**, *Pavao Ritter Vitezović; Defining National Identity in the*

BANOLOGIA
SIVE
DE BANATU CROATIÆ,
CUM
CONTINUA BANORUM
CHRONOLOSIA
Opera
EQ. PAV. RITTER.

Stranice iz rukopisa *Banologia*.
Pages of the Banologia *manuscript.*

Stranice *Banoslovlja* iz Gajeve *Danice Ilirske* 1863.
Pages of Banoslovlje *from the 1863 Gaj's Danica Ilirska.*

Baroque Age (Ph.D.), London: The University of London – The School of Slavonic and East European Studies, 1991.; *Pavao Ritter Vitezović, Izbor iz djela*, priredio i predgovor napisao **Josip Bratulić**, Zagreb: Erasmus naklada (*Školska knjižnica: Hrvatska književnost od Baščanske ploče do naših dana*, knj. 8), 1994.; *Tematski blok o Vitezoviću* u *Senjskom zborniku* (Senj) 22/1995 – **Lelja Dobronić**, Pavao Ritter Vitezović u Zagrebu, 171-178; **Josip Bratulić**, Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu, 179-186; **Aleksandar Stipčević**, O strukturi tiskopisa iz Vitezovićeve tiskare u Zagrebu, 187-190; **Rafo Bogišić**, Pavao Vitezović kao kroatist, 191-200; **Hrvatin Gabrijel Jurišić**, Pavao Vitezović kao latinist /osvrt na neka Vitezovićeva latinska djela/, 201-224; **Zrinka Perković** [**Blažević**], Croatia rediviva Pavla Rittera Vitezovića, 225-236; *Pavao Ritter Vitezović, Croatia rediviva – Oživljena Hrvatska*, prevela i priredila **Zrinka Blažević**, Zagreb: Latina et Graeca (*Biblioteka Latina & Graeca*, knj. XL), Hrvatski institut za povijest, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1997.; *Pavao Ritter Vitezović, Oživjela Hrvatska*, preveo **Zlatko Pleše**, uvodna studija **Josip Bratulić**, komentar **Tihomir Cipek**, **Zlatko Pleše**, **Catherine Anne Simpson**, **Marinko Šišak**, Zagreb: Golden marketing i Narodne novine (*Biblioteka Povijest hrvatskih političkih ideja*, kolo I., knj. 4), 1997.; **Vinko Pribojević**, *O podrijetlu i slavi Slavena – Oratio de origine successibusque Slavorum*, preveli **Veljko Gortan** i **Pavao Knezović**, priredio **Miroslav Kurelac**, Zagreb: Golden marketing (*Biblioteka Povijest hrvatskih političkih ideja*, kolo 1., knj. 1) i Narodne novine, 1997.; **Zrinka Blažević**, Catherine Anne Simpson: Pavao Ritter Vitezović; Defining National Identity in the Baroque Age (doktorska disertacija, The School of Slavonic and East European Studies, The University of London 1991., 321 str.), *Senjski zbornik* 24 (1997): 305-308; **Enver Ljubović**, *Gradski i plemićki grbovi Senja*, Senj: vlastita naklada, 1998.; *Pavao Ritter Vitezović, Izbor iz djela*, priredio **Marko Samardžija**, Vinkovci: Riječ (*Croatica. Hrvatska književnost u 100 knjiga*, III. kolo 3, knj. 51 – 75, knj. 54), 1999.; **Zrinka Blažević**, Primjerak djela Oživljena Hrvatska iz ostavštine grofa L. F. Marsiglija, *Senjski zbornik* 26 (1999): 179-228; **Mavro Orbini**, *Kraljevstvo Slavena*, prevela **Snježana Husić**, priredio i napisao uvodnu studiju **Franjo Šanjek**, imensko kazalo, kazalo toponima, zemalja i naroda priredili **Franjo Šanjek**, **Marinko Šišak**, **Ilija Ranić**, Zagreb: Golden marketing (*Biblioteka Povijest hrvatskih političkih ideja*, kolo 1, knj. 2), Narodne novine, 1999. Prijevod djela: *Il regno de gli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni* (1601.); **Zoran Kravar** i **Darko Novaković**, Vitezović Ritter, Pavao (Senj, 7. I. 1652 – Beč, 20. I. 1713), polihistor i književnik, *Leksikon hrvatskih pisaca* / autor koncepcije **Krešimir Nemec**; ur. **Dunja Fališevac** (starija hrvatska književnost), **Krešimir Nemec** (novija hrvatska književnost), **Darko Novaković** (hrvatski latinizam), Zagreb: Školska knjiga, 2000., s. v. (766-769); **Zrinka Blažević**, *Vitezovićeva Hrvatska između stvarnosti i utopije. Ideološka koncepcija u djelima postkarlovačkog ciklusa Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.)*, Zagreb: Barbat (*Homines, tempora, loci*), 2002.; **Enver Ljubović**, Heraldika u djelima Pavla Vitezovića, *Forum – mjesečnik Razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* XLI (2002) 73[74], 10/12: 1190-1196; **Stjepan Antoljak**, *Hrvatska historiografija*, 2. dopunjeno izdanje, Zagreb: Matica hrvatska (*Posebna izdanja*), 2004., 176-205; **Enver Ljubović**, Heraldika u djelima Pavla Vitezovića, *Postignuća i trenuci. Godišnjak Srednje škole dr. Antuna Barca u Crikvenici* 9 (2004); **Enver Ljubović**, Heraldika u djelima Pavla Vitezovića, *Usponi – povremenik za književnost i kulturu* 19 (2004): 166-171; **Stjepan Antoljak**, *Hrvatska historiografija do 1918.*, knj. I., Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske (*Biblioteka Hrvatske povjesnice*), 1992., 198-233. (o P. Ritteru Vitezoviću); **Enver Ljubović**, *Grbovnik Gacke, Krbave, Like, Senja i Vinodola*, Senj: Senjsko književno ognjište i vlastita naklada, 2007.; **Zrinka Blažević**, *Ilirizam prije ilirizma*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga (*Biblioteka Dialogica Europea*), 2008.; **Tomislav Galović – Emir O. Filipović**, Prilog bibliografiji radova o heraldici (s posebnim osvrtom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu), *Arhivski vjesnik* LI (2008): 161-226; **Tomislav Galović**, Hrvatska heraldička periodika: Vitezović i Glasnik heraldike, *Arhivski vjesnik* LII (2009): 81-127; **Mario Jareb**, *Hrvatski nacionalni simboli*, Zagreb: Alfa i Hrvatski institut za povijest, 2010.; *Павле Ритер Витезовић, Откривена Србија / Serbia illustrata*, превод и напомене **Мирјана Крстуловић**, Београд: Албатрос плус (*Библиотека Историја држава и народа*), 2010.; **Enver Ljubović**, Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića, *Senjski zbornik* 38 (2011): 25-40; **Dubravka Peić Čaldarović – Nikša Stančić**, *Povijest hrvatskoga grba*, Zagreb: Školska knjiga, 2011.; **Динко Давидов**, *Српска Стематографија, Беч 1741.*, Нови Сад: Прометеј, 2011.; *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 43 (2011): »Kraljevstvo Slavena« Mavra Orbinija – (re)produkcijski okviri i recepcijskih horizonti u četiristoljetnom trajanju. Radovi sa znanstvenog kolokvija [Posebni otisak], Zagreb, 5. studenog 2001., ur. **Zrinka Blažević**, Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i FF-press, 2011., 1-110; **Zrinka Blažević**, Intertekstualni odnosi između Orbinijeva Kraljevstva Slavena i latinskih historiografskih djela Pavla Rittera Vitezovića, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 43 /= »Kraljevstvo Slavena« Mavra Orbinija – (re)produkcijski okviri i recepcijskih horizonti u četiristoljetnom trajanju. Radovi sa znanstvenog kolokvija, Zagreb, 5. studenog 2001./ (2011): 97-111; **Zrinka Blažević**, Vitezović Ritter, Pavao, polihistor, pjesnik, leksikograf i tiskar (Senj, 7. I. 1652 – Beč, 20. I. 1713), *Hrvatska književna enciklopedija* 4 (S – Ž), gl. ur. **Velimir Visković**, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 2012., s. v. (435-437); **Josip Kolanović**, »Stemmatographia, sive Armorum Illyricorum delineatio, descriptio, et restitutio« (»Stematografija ili nacrt, opis i obnova ilirskih grbova«), *Hrvatska književna enciklopedija* 4 (S – Ž), gl. ur. **Velimir Visković**, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 2012., s. v. (146-147); **Tomislav Galović**, Josip Matasović kao profesor pomoćnih povijesnih znanosti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u: *Josip Matasović i paradigma kulturne povijesti. Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Brodu 23. – 24. studenoga 2012.*, ur. **Suzana Leček**, Slavonski Brod – Zagreb, 2013., 243-276; *Pavao Ritter Vitezović, Život i mučeništvo hrvatskog kralja blaženog Vladimira / Eques Paulus Ritter, Vita et martyrium beati Vladimiri Croatiae regis*. Priredio i preveo / Praeparavit et convertit **Petar Ušković Croata**, Zagreb: Biakova, 2015.; **Pavao Ritter Vitezović**, *Kronika aliti Spomen vsega svieta vikov 1696.* Tekst transkribirao, glosarij sastavio, pogovor napisao i knjigu za tisak priredio **Alojz Jembrih**. Prijevod posvete Kronike s latinskoga **Tomislav Jazvić**, Zagreb: ArTresor naklada (*Oživljena baština*, knj. 5), 2015.; **Stjepan Ćosić**, *Ideologija rodoslovlja: Korjenić-Neorićev grbovnik iz 1595.*, Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku (*Posebna izdanja. Serija: Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*, knj. 23) i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.; **Pavao Ritter Vitezović**, *Dva stoljeća uplakane Hrvatske / Plorantis Croatiae saecula duo*. Kritičko izdanje latinskoga izvornika priredili **Zrinka Blažević** i **Bojan Marotti**. S latinskoga prevela, uvodnu studiju napisala i bilješke sastavila **Zrinka Blažević**. Hrvatski prijevod redigirao, naglaske obilježio i tekstološki pogovor napisao **Bojan Marotti**, Zagreb: Matica hrvatska (*Posebna izdanja*), MMXIX.; **Pavao Ritter Vitezović**, *Epistolae metricae*, ediderunt **Violeta Moretti** et **Gorana Stepanić**, Split: Književni krug Split – Marulianum (*Biblioteka Marulianum*, knj. 11. *Niz Kritička izdanja*, knj. 3), 2019.; **Mate Božić** i **Stjepan Ćosić**, *Hrvatski grbovi. Geneza – simbolika – povijest*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu – FF-press, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2021.; **Tomislav Galović**, „Leksikon hrvatske heraldike“ u glasniku Grb i zastava: zadaće i izazovi [sažetak], u: *VI. kongres hrvatskih povjesničara – Kultura. Zbornik sažetaka i raspored rada*, ur. **Damir Agičić** i **Tomislav Galović**, Rijeka: Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti – Društvo za hrvatsku povjesnicu – Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2021., 92.

Ugarsko-hrvatski studentski grbovi na bolonjskom sveučilištu

Coats of Arms of Hungarian and Croatian Students at the University of Bologna

Naslov *Title*: **Magyar-horvát diákcímerek a bolognai Archiginnasióban**
(hrvatski: Ugarsko-hrvatski studentski grbovi u bolonjskom Archiginnasiju)
(in English: *Croatian Coats of Arms – Genesis, Symbolism, History*)
Autori *Author*s: **István Csízi, Zsuzsa Kovács, Csilla Utasi**
Nakladnik: mjesto, godina *Publisher: place and year*: **Kossuth Kiadó: Budapest, 2020.**
ISBN: **978-963-099-931-1**
Uvez *Binding*: **tvrdi | *hardcover*** Stranica *Pages*: **328**
Veličina *Dimensions*: **28×22 cm** (11"×8.5") Cijena *Price*: **7.500HUF** ~21EUR
https://www.kossuth.hu/konyv/5202/magyarhorvat-diakcimerek-a-bolognai-archiginnasioban

Središnja zgrada bolonjskog sveučilišta, znana kao palača ***Archiginnasio***, a koja je danas sjedište gradske knjižnice, izgrađena po narudžbi pape **Pija IV.** krajem 16. stoljeća, jedno je od najvažnijih turističkih mjesta u **Bologni**, a njezina unutrašnjost ukrašena doslovno tisućama grbova predstavlja nezaobilazan izvor za istraživanje hrvatske heraldičke baštine.

Naime, svake su godine na njezinim unutrašnjim zidovima oslikavani grbovi osoba izabranih za studentske predstavnike (*consiliarius*, *prior*, *praesides*). Većina hrvatskih studenata na *Sveučilištu u Bologni* u razdoblju od polovine 16. do treće četvrtine 18. st. obitavala je u zgradi *Ilirsko-ugarskog kolegija* u Bologni, kojim je upravljao njegov vlasnik, *Kaptol zagrebačke katedrale*.

Među približno pet tisuća grbova koji su još uvijek vidljivi u zgradi (od preko procijenjenih sedam tisuća izrađenih grbova), grbovi studenata iz **Ugarsko-hrvatskog kraljevstva** preživjeli su – netaknuti ili u fragmentima – iz razdoblja između 1575. i 1684. godine. Ova monografija opisuje grbove četrdeset i četiri studenta, među kojima i nekoliko do sada sasvim nepoznatih grbova, te nudi zanimljive dodatke o uporabi i varijantama već poznatih grbova. Osim fotografija i opisa grbova, pruža i podatke o izradi grbova te se, uglavnom na temelju potpuno novih nalaza istraživanja, opisuje biografije i obiteljske povijesti vlasnika grbova te heraldički povijesni kontekst za svaki grb. Ovi grbovi pokazuju ne samo tko je pohađao studij, nego i vanjske odnose, oznake europskog prestiža i ranga, odnosno društveni status upisanog studenta: položaj, čin, mjesto u studentskom kolegiju, razdoblje studija, kontakte, ali i druge zanimljivosti.

Neki su grbovi izražavali samosvijest tradicionalnih aristokratskih obitelji ili onih u usponu (npr. **Erdődy**, **Drašković**, **Ratkaj**) i izrađeni su prema pravilima heraldike, često prikazujući tradicionalne heraldičke životinje i nebeska tijela, cvijeće i oružje. Pripadnici mlađih građanskih obitelji i manje imućni studenti sami su izradili svoje grbove, često s neheraldičkim elementima, kao imprese odnosno heraldičke bedževe. Čini se da je postojala i svojevrsna prisila da se svi oni koji nisu imali grba ipak na određeni način na tim prikazima reprezentiraju pa tu možemo i promatrati tadašnju heraldiku u nastajanju. Zanimljivo je i pratiti razvoj obiteljskog grba s vremenom kod onih članova pojedinih obitelji koji redovito pohode bolonjski studij. Krajem 17. stoljeća, kada je ponestalo mjesta za oslikavanje daljnjih grbova, gradske vlasti zabranile su dodavanje novih radi očuvanja stabilnosti zgrade.

Na kraju u prilogu autori donose popis grbova studenata po godinama s naznakom njihove „nacionalne“ pripadnosti koja je navedena uz grbove (ugarska, ilirska i transilvanijska) te pojedinačne grbove studenata iz nekih drugih „nacija“: engleske, baskijske, danske, flandrijske, grčke, poljske i provansalske, koji su također pohađali ovu instituciju. Posjetitelju koji namjerava posjetiti Bolognu i vidjeti grbove povezane s Mađarskom i Hrvatskom u palači *Archiginnasio* pomoći će i priložena karta njihovih lokacija.

Dok se autori koncentriraju na grbove važne za mađarsku povijest, te se hrvatskih dotiču samo tamo gdje se te povijesti isprepliću, kritička studija hrvatske heraldičke baštine na ovom izuzetnom korpusu tek nam predstoji. Spomenimo naposljetku da je nedavno **Danko Šourek** pisao o srodnoj temi odnosno o grbovima hrvatskih pitomaca u atriju Ilirsko-ugarskog kolegija u Bologni, nazvavši ih „Zagrebačkim grbovnikom u Bologni“; tom sintagmom moći će se obuhvatiti i mnogi grbovi spomenuti i opisani u ovoj vrijednoj knjizi.

The central building of the* University of Bologna*, known as the Archiginnasio Palace (today the city library), was erected by order by Pope Pio IV in the late 16th century. It is Bologna's prime tourist site, its interior being ornamented with literally thousands of coats of arms. They present an invaluable source for research into Croatian heraldic heritage.

Each year its inner walls were painted with personal coats of arms of those elected as student officials (*consiliarius*, prior, praesides*). Most Croatian students at the* University of Bologna *between the mid-16th to the third quarter of the 18th century were hosted in the building of the* Illyrian-Hungarian College *in Bologna, run by its owner, the* Zagreb Cathedral Chapter.

Among some 5,000 coats of arms still visible in the building (from the estimated 7,000 produced), several coats of arms of students from the Croatian-Hungarian Kingdom from the period between 1575 and 1684 survive – intact or in fragments. This monograph describes the coats of arms of 44 students, some of these arms entirely unknown until now, and provides interesting additions on the use and variants of previously known coats of arms. Besides their photographs and descriptions, it provides data on the production of these arms, and, mostly based on entirely new research, provides biographies and family histories of the armigers and the heraldic historical context for each coat of arms. These arms show not only who studied there, but also their external relations, emblems of European prestige and ranks – i.e., the social status of the enrolled student: position, rank, place in the student college, period of study, contacts – and other interesting links.

Some of the coats of arms expressed self-awareness of traditional aristocratic families or those on the rise (e.g., Erdődy, Drašković, Ratkaj) being made in accordance with the heraldic rules, often charged with heraldic animals and celestial bodies, flowers, and weapons. Members of younger families and less wealthy students would make their own coats of arms, often including non-heraldic charges, in forms of impresas or heraldic badges. It seems that there was some kind of coercion in that even those who had no coats of arms needed to be represented there, so we may also observe their emerging heraldry. It is also interesting to track the historical development of family arms of members of families who studied at Bologna for generations. In the late 17th century, when the building began to run out of room for further coats of arms, city authorities banned the addition of further examples to preserve the building's stability.

In the appendix the authors provide an annual list of students, indicating their "national" affiliation, as inscribed next to the coats of arms (Hungarian, Illyrian, and Transylvanian) as well as for individual students from some other "nations" who also attended the institution: English, Basque, Danish, Flandrian, Greek, Polish, and Provencal. A map of their locations is also provided for visitors planning a trip to Bologna to see the coats of arms linked with Hungary and Croatia in the* Archiginnasio *Palace.

While the authors concentrate on coats of arms important for the Hungarian history, tangentially on Croatian history where they intermingle, a critical study of Croatian heraldic heritage in this exceptional body of arms has yet to be conducted. It should be mentioned, though, that Danko Šourek recently wrote on the related subject of coats of arms of Croatian cadets displayed in the atrium of the Illyrian-Hungarian College in Bologna, which he nicknamed it the "Zagreb Armorial in Bologna". The same name may be extended to the many coats of arms described in this valuable book.

Stožaste zastave

Conical Flags

Zastave su uvijek bile omiljeni predmet za isticanje u zatvorenim službenim prostorima, poput ureda visokih javnih službenika ili zapovjednika, kao i u protokolarnim dvoranama, pa čak i hodnicima službenih zgrada. Bilo da se radi o nacionalnoj zastavi, zastavama država članica međunarodne organizacije ili zastavama različitih jedinica složene organizacije-vojne ili civilne, niz raznobojnih zastava prvoklasni je ukras koji simbolizira vrijednosti organizacije koja ih iskazuje. Nažalost, klasične zastave vrlo su nezgodne za izlaganje u zatvorenom prostoru – teško je istaknuti zastavu na koplju koje jasno prikazuje njezin puni umjetnički sadržaj kad se ostavi da slobodno visi, kako god da se koplje postavi. Stoga oni čiji je zadatak osigurati isticanje zastava za različite događaje pronalaze sve bolje načine za to. Nedavno novi oblik "zastavica" postavljen na okomito postavljeno koplje izrađeno od krutog tankog materijala koji tvori plašt stošca. Tako je grafički sadržaj zastave jasno vidljiv, zadržavajući iluziju da zastava slobodno pada.

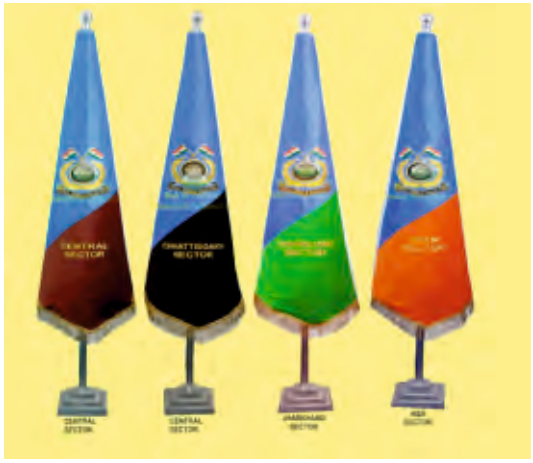
Gore lijevo: naslovnica slikovnice | *Top left: picturebook cover Etandarte nacional*, Corporación EDITORA Chirre S.A., Lima, Peru
Desno: unutrašnje zastave | *Right: indoor flags of* Departman Huila, Republika Kolumbija | *Republic of Colombia*, Općina | *Municipality* Guadalupe
Sredina: zastave s bilateralnog španjolsko-venecuelanskog susreta u Santa Cruzu, 2018.
Center: flags during a bilateral Spanish-Venezuelan meeting in Santa Cruz, 2018.

Međutim, tvorci ovih zastava, koje je potrebno otisnuti na površini krutog materijala koji tvori stožac, zaključili su da se grafički sadržaj može prilagoditi gledateljima. Dakle, umjesto da oponašaju površinu klasične tekstilne zastavice koja obavija zamišljeni stožac, elementi zastave prilagođeni su za horizontalno čitanje: grbovi i logotipi rotirani su tako da ostanu u stvarnom vodoravnom položaju, dok pruge i drugi geometrijski oblici zastave prilagođeni su za najbolji vizualni izgled promatrača zastave. To je možda inspirirano običajem koji se često javlja u Južnoj Amrici, osobito u Boliviji, Peruu i Kolumbiji, gdje se zastave istaknute na okomitom koplju oblikuju posebno izrađenim držačima („raširivači“) u rombični oblik, u kojem se središnji amblem (grb) zatim rotira natrag u vodoravni položaj. Takve zastave se tamo nazivaju *estandarte* (standard) i preferiraju

Dolje: detalji oglasa indijskih prizvođača zastava
Bottom: details from Indian flag manufacturer ads
Lijevo: zastave indijskog ratnog zrakoplovstva | *Left: Indian Air Force flags*
Desno: zastave sektora Središnje pričuvne policije
Right: Central Reserve Police Force sector flags

Flags have always been a beloved item to display in indoor official spaces, such as offices of high-ranking public servants or commanders, as well as in ceremonial halls and even corridors of official buildings. Whether the national flag, flags of member states of an international organization, or flags of various units of a complex organization – military or civilian, a row of multicolored flags is a first-class decoration which can symbolize the values of the organization displaying them. Unfortunately, a traditional flag is very inconvenient for indoor display – however one positions the staff, when left to hang loosely it is difficult to display a flag showing its full artistic contents clearly. Therefore, those whose task is to ensure flag displays for various events find ever better ways to do it, such as the a new form of "flag" hoisted on a vertically-set spear fashioned of rigid thin material forming a mantle of cone. The graphic content of flag is clearly visible, while retaining the illusion that the flag is falling freely.

However, the makers of these flags, which must be printed on a rigid conical surface, figured it out that the graphical contents could be adjusted to viewers. So, instead of imitating a rigid surface of a regular textile flag encircling the imaginary cone, the flag's elements are adapted for horizontal reading: coats of arms and logos are rotated so that they remain in a horizontal position, the flag's stripes and other geometric shapes are arranged for the best visual appearance to the observer. This may have been inspired by a frequent custom in South America, particularly in Bolivia, Peru, and Colombia, where flags hoisted from a vertical staff are shaped by specially made holders ("spreaders") into a rhombic shape, in which the central emblem (coat of arms) is then rotated back to horizontal position. They are termed there estandarte *(standard) and such are preferred for indoors display and in parades.*

It is not only the central embelm that is

se za isticanje u zatvorenim prostorima i u paradama.

Ne samo da je središnji amblem rotiran u vodoravni položaj (usp. zastave Izraela, Brazila, Kanade i Hrvatske na slikama desno), već može biti pomaknut u donji dio takve zastave da bude bolje vidljiv (vidi zastavu Cipra i grada Akre na slici lijevo, posljednja dolje desno). Također, opazite da pruge izraelske zastave ne teku paralelno s rubom pravokutnika koji je omotan u stožac, kao što to ne čine ni pruge francuske, kanadske i hrvatske zastave. Dapače, pruge, primjerice, kanadske i hrvatske zastave slijede isti nagib iako jedne predstavljaju uspravne, a druge vodoravne pruge. Primijeti i oblikovanje indijske zastave na fotografija na prethodnoj stranici.

i

Lijevo: zastave izraelskih gradova iz reklame proizvođača
Left: Israeli city flags from a manufacturer ad
Desno: zastave u svečanim prostorijama Izraelskog ratnog zrakoplovstva
Right: flags in ceremonial halls of the Israeli Air Force

U svakom slučaju, čini se da se u posljednje vrijeme ovaj novi običaj širi iz Izraela i južne Azije. Hoće li to biti prihvaćeno u klasičnoj europskoj i američkoj veksilologiji, ostaje za vidjeti. Međutim, veksilologija je obogaćena novim izrazom - stožaste zastave.

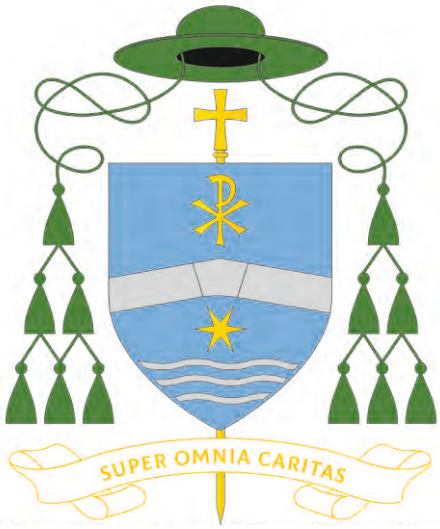
rotated back to its horizontal position (cf. the flags of Israel, Brasil, Canada, and Croatia on the figures to the left), but it may be off-set toward the bottom of such flag to provide for its better visibility (cf. the flag of Cyprus and city of Acre to the left, the last one bottom right on the photo). Also note the stripes of the Israeli flag not running in parallel with the edge of a rectangle mantling the cone, just as it is not the case with the stripes of the French, Canadian, and Croatian flag there. Moreover, note thatthe stripes on Canadian and Croatiqan flag, for eexample, follow the same slope, even if one represent vertical and the other horizontal. stripes. Take note on the layout of Indian flags on the previous page.

In any case, it appears that the new custom is spreading from Israel and southern Asia. Whether it will be accepted in the classical European and American vexillology, remains to be seen. However, vexillology has gained a new term: "conical flags".

Blijesci — Flashes

Novi biskupski grb

Papa Franjo imenovao je mons. Fabijana Svalinu biskupom koadjutorom u Srijemskoj biskupiji. Biskupija je ponovo osnovana 2008. kada je Đakovačko-srijemska biskupija (Đakovačka ili Bosanska i Srijemska biskupija) reorganizirana i uzdignuta u Đakovačko-osječku metropoliju. Bosanska, utemeljena u 11. stoljeću, a čije sjedište je od sredine 13. stoljeća u Đakovu, i Srijemska biskupija, utemeljena u 13. stoljeću, spojene su 1773. kao Srijemska biskupija, preimenovana 1963. u ime koje je nosila do 2008. godine. Suvremena Srijemska biskupija obuhvaća područje istočnog Srijema između Save i Dunava, uključujući i novosadsko gradsko područje Petrovaradin te župe Zemun i Novi Beograd.

U pripremi za svoje zaređenje novi je biskup odabrao svoj grb, kojeg je izradio vlč. Tomislav Hačko, vicepostulator za kauze beatifikacije i kanonizacije Zagrebačke nadbiskupije i pročelnik nadbiskupskog Tiskovnog ureda.

U plavome srebrni skraćeni šiljak sa zaglavnim kamenom između zlatnog kristograma gore i zlatne šestokrake zvijezde dolje iznad tri valovite srebrne niti.

Iza štita zlatni ophodni križ nadvišen zelenim galerom s po šest zelenih kićanki sa svake strane i u dnu na bijeloj vrpci zlatnim geslo: „Super omnia caritas" (Iznad svega ljubav; Kol 3,14).

Središnji motiv grba je zaglavni kamen, kao metafora Krista po kojem je „sva građevina povezana i raste u hram svet u Gospodinu" (Ef 2,20). Kristogram je zlatne boje kao simbol najveće vrijednosti. Zvijezda nad valovima predstavlja Blaženu Djevicu Mariju kao Zvijezdu Mora, a zvijezda i valovite linije simboli su iz grba Slavonije. Tri niti prikazane su i u grbu Đakovačko-osječke nadbiskupije, a tumače se kao rijeke Bosut, Dunav i Sava.

New Bishop's Arms

Pope Francis recently named Mons. Fabijan Svalina as bishop coadjutor in the Diocese of Syrmia. The diocese was re-established in 2008 when the Diocese of Đakovo-Syrmia (Diocese of Đakovo or of Bosnia and Syrmia) was reorganized and raised to Ecclesiastic Province of Đakovo and Osijek. The Bosnian diocese, established in the 11th century with its seat moved to Đakovo in the 13th c., and the Syrmian diocese, established in the 13th c., were merged in 1773 as the Diocese of Syrmia, renamed in 1963 to the name it had until 2008. The modern Diocese of Syrmia encompasses the region of eastern Srijem between the rivers of Sava and Danube, including the Novi Sad district of the city of Petrovaradin as well as the parishes of Zemun and New Belgrade.

In preparation for his ordination the new bishop selected his coat of arms, designed by Rev. Tomislav Hačko, vice-postulator for the causes of beatification and canonization of the Zagreb Archdiocese and head of the archdiocesan Press Office.

Azure a chevron with a keystone argent between a Christogram or and a mullet of six of the last and in the base three barrulets of the second.

Behind the escutcheon a processional cross topped with a green galero with six green tassels hanging on each side and in the base a white ribbon with the motto: "Super omnia caritas" (Above all love; Col 3:14).

The central charge in the arms is the keystone, a metaphor of Christ "in whom the entire building, tightly framed together, grows into a holy temple in the Lord" (Eph 2:20). The Christogram is golden, symbolizing the supreme values. The star above the waves represents Holy Virgin Mary as Star of the Sea, while the star and wavy bars are also taken from the coat of arms of Slavonia. Three barrulets are included in the emblem of the Archdiocese of Đakovo and Osijek, explained as the Bosut, Danube, and Sava rivers.

https://ika.hkm.hr/novosti/biskupski-grb-mons-fabijana-svaline-biskupa-koadjutora-srijemskog/ 8.11.2021.

Kronika HGZD — *HGZD Chronicles*

P *28. svibnja – 28. lipnja 2021.* – izložba postera „Hrvatski grb i zastava kroz povijest“ **Željka Heimera** u *Mjesnom odboru Pećine*, **Rijeka**, u povodu Dana državnosti, 30. svibnja, i Dana hrvatske zastave, 5. lipnja ①

P *svibanj – rujan 2021.* – izložba „Venecijanski tragovi na otocima Cres i Lošinj“ **Jasminke Ćus Rukonić** u povodu 1600. godine utemeljenja **Venecije**, u *Zajednici Talijana Mali Lošinj* – Villa Perla (26. svibnja do 30. rujna) i u *Zajednici Talijana Cres* od 8. lipnja do 31. srpnja 2021. Tijekom trajanja izložbe gđa Ćus Rukonić održala je na obje lokacije predavanja na temu “Grbovi mletačkih vladara i dužnosnika” 25. svibnja 2021. u **Malom Lošinju** i 11. lipnja 2021. u **Cresu** ③

P *lipanj 2021.* – novi broj splitskog znanstvenog časopisa *Kulturna baština* 46 (2020) u izdanju *Društva prijatelja kulturne baštine Split* donosi izvorni znanstveni rad **Željka Heimera** „Splitske zastave (1) – Zastave grada Splita“

P *10. lipnja 2021.* – video-konferencijski održana Petnaesta redovita izvještajna godišnja **Skupština HGZD-a**; **Ćus Rukonić** izabrana za članicu *Suda časti HGZD-a*

P *12. – 23. kolovoza 2021.* – ***Festival umjetničkih zastavica Zagreb*** (FUZZ) na četiri lokacije u Zagrebu, 21. kolovoza svečana promocija kataloga i dodjelu nagrada i priznanja umjetnicima prošlogodišnjeg Festivala

P *11. – 12. rujna 2021.* – **Heimer** izabran za počasnog člana (*Socio d'Onore*) Talijanskog središta za veksilološka istraživanja (*Centro italiano studi vessillologici*, CISV) tijekom *26. talijanskog nacionalnog veksiloloških konvenja* u **Bresciji**; Heimer održao predavanje o zastavama **Rijeke** ②

P 28 May – 28 June 2021 – *poster exhibition “Croatian Coat of Arms and Flag Through the History” by **Željko Heimer** in the* Local Council of Pećine, ***Rijeka**, on the occasion of the Statehood Day, 30 May, and Croatian Flag Day, 5 June* ①

P May – September 2021 – *exhibition “Venetian Traces on the Islands of Cres and Lošinj” by **Jasminka Ćus Rukonić** on the occasion of the 1,600th anniversary of the founding of **Venice**, in the* Italian Community of Mali Lošinj – *Villa Perla (26 May – 30 September) and the* Italian Community of Cres, *8 June – 31 July 2021. During the exhibitions Mrs. Ćus Rukonić gave lectures on “Coats of Arms of Venetian Rulers and Officials” – on 25 May 2021 in **Mali Lošinj** and 11 June 2021 in **Cres*** ③

P June 2021 – *the latest issue of the journal from Split,* Cultural Heritage *46 (2020), published by* Friends of Cultural Heritage Association Split, *included an original scientific paper by **Željko Heimer**: “Flags of Split (1) – The Flags of the City of Split”*

P 10 June 2021 – *the 15th Regular and Reporting **HGZD Assemby** held by videoconference; **Ćus Rukonić** elected a member of the* HGZD Court of Honor.

P 12 – 23 August 2021 – ***Zagreb Art Flags Festival** (FUZZ) at four locations in Zagreb; 21 August – ceremony of catalogue and awards to artists participating in the previous year's Festival.*

P 11 – 12 September 2021 – ***Heimer** elected an honorary member (*Socio d'Onore*) of the Italian Center for Vexillological Research (*Centro italiano studi vessillologici, *CISV) during the* 26th Italian National Vexillological Meeting *in **Brescia**; he gave a lecture on the flags of **Fiume*** ②

Kongresi — *Congresses*

→32 →32

11.-15. srpnja 2022. | *11-15 July 2022* **29ICV** Ljubljana, Slovenija | *Slovenia*
29. međunarodni veksiloloski kongres
29th International Congress of Vexillology
Heraldično, veksilološko in genealoško društvo Heraldica Slovenica https://www.icv29ljubljana.com

15.-19. kolovoza 2022. | *15-19 Aug 2022* **35 ICGHS** Cambridge, Engleska
35. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti
35th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences
The Heraldry Society, The Institute of Heraldic and Genealogical Studies, The Cambridge University Heraldic and Genealogical Society, The Society of Genealogists https://www.congresscambridge2022.com

Beijing, PR China **30 ICV 2024**
36 ICGHS 2024 [u pripremi | *TBD*]
Paris, France (candidate) **31 ICV 2026**

Suradnici u ovom broju *Authors in this issue*

Goran Borković, novinar i urednik portala Novosti, info@portalnovosti.com

Marin Buovac, dipl. arheolog i prof. njem. jezika i književnosti, kustos, numizmatičar, filatelist, heraldičar, predsjednik udruge *Alter Ego*, marin.buovac@zd.t-com.hr

Tomislav Galović, izv. prof. dr. sc., predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, član Predsjedništva HGZD-a, tgalovic@ffzg.hr

Željko Heimer, pukovnik dr. sc., LF, FF, predsjednik FIAV-a i HGZD-a, Zagreb, zheimer@gmail.com

Matija Horvat, nezavisni istraživač, član HGZD-a, Butkovec, matija191@gmail.com

Nikša pl. **Kuščić**, predsjednik ogranka Split Hrvatskog plemićkog zbora, član Hrvatskog rodoslovnog društva *Pavao Ritter Vitezović* i HGZD-a, nkuscic@hotmail.com

Zoran Peran, nezavisni istraživač, Kaštela, peran.zoran@gmail.com

Tomislav Todorović, inženjer elektrotehnike iz Zrenjanina, član udruge *Flags of the World* i HGZD-a, tomislav.todorovic.rs@gmail.com

Marko Vitez, mag. educ. geogr. et hist., nastavnik geografije u Srednjoj strukovnoj školi Varaždin, član HGZD, markovitez@yahoo.com

Grb i Zastava

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM
Grb i Zastava: Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj **30**, Godina **XV.** Zagreb **studeni 2021.**
ISSN **1846-3827**
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD-a:
Željko Heimer, predsjednik;
Dubravka Peić Čaldarović, potpredsjednica;
Matea Brstilo Rešetar, tajnica;
Tijana Trako Poljak, članica;
Tomislav Galović, član.
Engleska lektura: **Ted Kaye,** North American Vexillological Association.
Cijena broja 35 kn, za inozemstvo 7 €.
Godišnja pretplata (2 broja): 60 kn, za inozemstvo 12 €
Za članove HGZD-a besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili **leykaminternational@gmail.com**
Izdavač: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo
Pazinska 50, HR-10110 Zagreb
E-mail: **hgzd@hgzd.hr** Web: **http://www.hgzd.hr**
IBAN **HR2323600001101905988**
OIB **21212575148**
Tisak: **Denona d. o. o.** Naklada broja: **200 komada**
Prilozi za »Grb i Zastavu« dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.

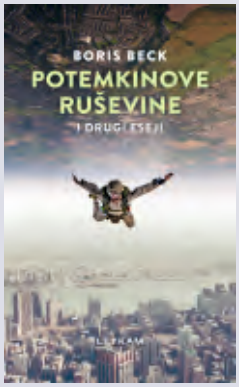
Stavovi i mišljenja izneseni u glasilu su autorski, i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ni HGZD-a. Iako se HGZD trudi da su podaci izneseni u glasilu točni, Društvo ne garantira njihovu točnost i ne preuzima nikakvu materijalnu ni moralnu odgovornost za štetu koja bi zbog njih nastala.

Ovaj broj zaključen je 15. studenoga 2021.

LEYKAM international

s ponosom predstavlja novosti u svojim bibliotekama
proudly presents new titles in our series

KNJIŽEVNOST / LITERATURE

Beck
Potemkinove ruševine i drugi eseji
128 kn 18€

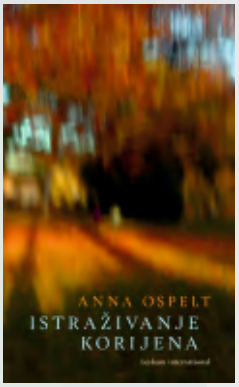
Senker
Zvijezde
Drame
178 kn 25€

Heller
Za plakanje slatko, za smijanje gorko
148 kn 20€

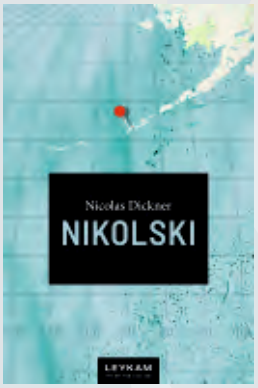
Grill
Cherubino
178 kn 25€

Ospelt
Istraživanje korijena
98 kn 14€

Barbeau-Lavalette
Žena koja bježi
178 kn 25€

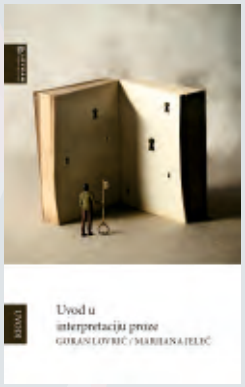

Dickner
Nikolski
168 kn 24€

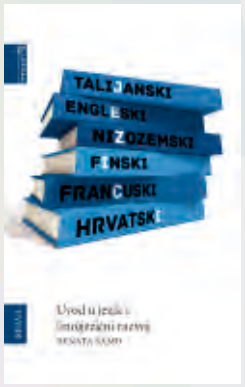

Segura
Viralno
178 kn 25€

UVODI / INTRODUCTIONS

Lovrić / Jeleč
Uvod u interpretaciju proze
128 kn 18€

Šamo
Uvod u jezik i (ino)jezični razvoj
198 kn 28€

LEYKAM international

www.leykam-international.hr
info@leykam-international.hr
Ilica 42, 10000 Zagreb

Za narudžbe iz inozemstva vrijede cijene u €.
Prices in € valid for orders from abroad.

KAZALIŠTE / FILM / THEATRE / FILM

Bubaš
Tjelesnost izvedbe i izvedba tjelesnosti
128 kn 18€

Sumpor
Ironijske strategije distopije
168 kn 24€

Kronika HGZD (nastavak)

→ 30

P *29. rujna – 2. listopada 2021. –* ***VI. kongres hrvatskih povjesničara*** u **Rijeci**, sekcija *Pomoćne povijesne znanosti i praksa istraživanja vrela* obilježila **Svjetski dan veksilologije** 1. listopad i **15. obljetnicu HGZD-a** predavanjima: ④⑦⑧

s Željko Heimer: *Međunarodne aktivnosti Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva 2006.-2021.*

s Marko Radeljić: *HeralD – istraživački potencijal te prednosti digitalizacije kamene heraldičke baštine*

s Jasminka Ćus Rukonić: *Pomoračka zanimanja na grbovima i znakovima cresko-lošinjskog otočja*

s Tomislav Galović: *„Leksikon hrvatske heraldike" u glasniku* Grb i zastava*: zadaće i izazovi*

s Željko Heimer: *Zastave Rijeke – dva stoljeća kontroverzi*

P *19. listopada 2021.* – predsjednik Republike Hrvatske **Zoran Milanović** primio izaslanstvo *VI. kongresa hrvatskih povjesničara* s predsjednikom Organizacijskog odbora kongresa **Tomislavom Galovićem** ⑨

P *20. – 23. listopada 2021. –* ***34. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti*** (ICGHS); na *Općoj skupštini CIGH-a* predstavnik HGZD-a dr. **Stoyan Antonov** (Bugarska) ⑪

P *29. listopada 2021.* – predavanje **Heimer**: „Grb i zastava Republike Hrvatske" na seminaru „Baština i identitet" u organizaciji *Akademskog vijeća Hrvatske akademske zajednice* ⑩

(continued) HGZD Chronicles

→ 30

P29 September – 2 October 2021 – ***6th Congress of Croatian Historians*** *in* ***Rijeka****, its* Auxiliary History Sciences and Source Research Practices *section marked* ***World Vexillology Day*** *on 1 October and* ***HGZD's 15th anniversary*** *with the lectures:* ④⑦⑧

s *Željko Heimer:* HGZD International Activities 2006–2021

s *Marko Radeljić:* HeralD – Research Potential and Advantages of Stone Heraldic Heritage Digitalization

s *Jasminka Ćus Rukonić:* Maritime Occupations on Coats of Arms and Emblems on the Islands of Cres and Lošinj

s *Tomislav Galović:* 'Lexicon of Croatian Heraldry' in the 'Grb i zastava' Bulletin: Tasks and Challenges

s *Željko Heimer:* Flags of Rijeka – Two Centuries of Controversies

P19 October 2021 – ***Zoran Milanović****, president of Croatia received a delegation of the* 6th Congress of Croatian Historians*, with chairman of the Congress organizing committee* ***Tomislav Galović*** ⑨

P20 – 23 October 2021 – ***34th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences*** *(ICGHS); HGZD represented at the CIGH General Assembly by Dr.* ***Stoyan Antonov*** *(Bulgaria)*

P29 October 2021 – *lecture by* ***Heimer****: "The Coat of Arms and the Flag of the Republic of Croatia" at the seminar "Heritage and Identity" organized by the* Academic Council of the Croatian Academic Union ⑩

